

אורי זוהר

אבות על בנים

חיבור על התמודדות ויצירת קשר מחודש
עם בנים "שיצאו מן התלם"

יוצא לאור ע"י:
'מרכז מענה' שעל יד עמותת 'ביחד'
תנועת בעלי התשובה בישראל

הוצאה ראשונה - תשס"ד
מהדורה חדשה ומורחבת - תשע"ז

כל הזכויות שמורות

הפצה:

מרכז מענה ☎ 02-8080300

סדר ועימוד:

הדר הוצאה לאור 08-9741788
hadarprint@gmail.com

והשיב
לבבות
על בנים
ולב בנים
על אבותם

(מלאכי ג' כ"ד)

...

...יאמר לבנים דרך אהבה
ורצון לכו ודברו אל אבותיכם
לאחוז בדרכי המקום וכן לב
בנים על אבותם... (רש"י שם)

הקדמה לספר אבות על בנים

מאת הרב דן טיומקין, מנהל 'מרכז מענה'

...

עצות להורים לנוער מתבגר

פעם קראו לזה נוער נושר. אחר כך גילו שזו תווית מאד בעייתית. עלה שנושר כבר לא חוזר, וחבל לכנות את הילד בכזו הגדרה מוחלטת וחד סיטריית. אז התרבו השמות האלטרנטיביים לתופעה: נוער בסיכון, נוער בסיכוי, נוער מתמודד, נוער מאתגר. יהיו השמות איך שיהיו, התופעה רחבה ומוכרת, ובקרב הורים בעלי-תשובה היא נפוצה עוד יותר. הילד או הילדה החמודים והמקסימים, מתחילים למרוד, להתחצף, להיפלט ממוסדות הלימוד, להתחבר עם חברים רעים, ולעשות שטויות, בחוסר אחריות והרבה הרבה כאב-לב להורים. חוצפה יסגא. מסתבר שהעצה הכי טובה במקרים האלה היא להתפלל ולהתפלל, וזו כמובן העצה הטובה מכל, כי אין באמת פתרון פלאים למצב הזה. אבל בכל זאת, מוטלת עלינו גם השתדלות מעשית, אז הנה 8 עצות כלליות, להורים שמתמודדים עם נוער שכזה, מתוך נסיון שהצטבר, ולפי השיחות הרבות שקיימנו עם הרב אורי זוהר ועוד מומחים בחינוך וגדולי ישראל.

1. תפסיקו לחפש אשמים

הנטיה הטבעית במקרה כזה היא לחפש אשמים. האבא מאשים את האמא, האמא את האבא, שניהם את בית הספר או איזה מורה מסויים. בית הספר מאשים את הסבא והסבתא, שמאשימים את המגור, החסידות, ועוד. רשימת האשמים מתרחבת באנשים, בהשקפות, ברבנים, במקומות מגורים, בכל מה שרק אפשר. כל אחד בטוח שהם הסיבה לצרה, ואם רק לא היינו עושים ככה וככה - אז הכל היה בסדר, והילד היה עכשיו בישיבה, הילדה

היתה בבית־יעקב. אני חושב שזו טעות גדולה. כל האנשים האלה אמנם עשו טעויות, וגם אנחנו עשינו טעויות בעצמנו, אבל בדרך כלל לא מתוך כוונה רעה, וזו תמימות לתלות בזה את כל האשמה. ברוב המקרים - כולם טעו. זו תופעה מדי רחבה בשביל לתלות אותה באשם מסוים.

תמיד נכון למעט בביקורת על הציבור שאנחנו חיים בתוכו, גלויה או סמויה, וזו עצה נפלאה לטרום-נשירה ולאחים הקטנים בבית. אבל לענין התמודדות עם הנערים האלה בעצמם, צריך להוציא את ההלקאה העצמית וחיפוש האשמים מהלקסיקון לגמרי. התופעה מצויה בכל המגזרים, בכל הערים, בכל המקומות. מגמת ההתרחבות של התופעה מוכיחה שיש פה מהלך, מהלך של דור, מהלך שמחייב התבוננות, מהלך שמחייב להבין שהתדר של חיפוש אשמים לא מסייע בכלום, להיפך, הוא רק מערער ומחריב כל אפשרות לפתרון. אז העצה הראשונה והבסיסית היא להחליף תדר, להפסיק עם חיפוש האשמים הזה.

2. להבין שהם אנוסים

גם העצה השנייה קשורה באשמה. הרבה מתופעות הלוואי הנלוות למצב המורכב הזה מגיעות בגלל האשמה שאנו מאשימים, בגלוי או בתחושה, את הנערים האלה בעצמם. וזה לא עוזר, וגם לא נכון. יש לנערים האלה צורך שחזק מהם לעבור מסע שלם, כדי להדביק איזה פער רגשי בלתי נמנע. גיל ההתבגרות מעמת אותם עם שינויים פיזיולוגיים ורגשיים, חוש ביקורת ארסי ולחץ חברתי גדול, וזה מביא אותם למסע שהם צריכים לעבור, תהליך מסוים, שאחד השלבים שבו הוא שלב הגולם. מצבם מבלבל. הם נראים אחראים למעשיהם. הם נראים ערים. זה מטעה. כי הם לא ממש. "עורו ישנים מתרדמתכם", הם באמת בשלב הגולם. אז נכון שיש להם בחירות (רעות) בדרך, אבל החור הזה, הצורך לעצמאות, הצורך לעבור בעצמם מסע כואב, זה צורך שחזק מהם.

הספר הזה, "אבות על בנים", מביא איתו בשורה אמיתית בענין הזה.

בספר הזה (בפרק ג') יש ראיות מספרי קבלה על שורש נשמתם של אותם נערים, שיש על נשמתם מעין 'חומות של אבן' שמכסות על הנקודה הפנימית, ורק בפיוס והרבה סבלנות אפשר להמיס את החומות האלה. זו ממש מציאות רוחנית של נשמות מסוימות. והעובדה שאלה לא דיבורים פסיכולוגיים מודרניים אלא הם שאובים ממקורות פנימיות התורה, יש בכך הרבה נחמה וכח עבורנו להתמיד בגישה זו, שרק היא יכולה באמת להביא לתוצאות.

צריך להבין. הרחוב היום מלא בפיתויים עצומים. הסמארטפון מגיש ומנגיש את כל דמיונות העולם, זמינים ומיידים, 'כיכרות החתולות' כבר מזמן לא מלאות רק בחתולי רחוב אלא במאות ואלפי נערים, והשורה התחתונה היא - שמול כל הפיתויים והעוצמה הזאת, ההפסד של אותם נערים ונערות הוא כמעט מוכרח. הטכניקות הפולניות המסורתיות להגביר נקיפות מצפון ('אתה ממש הורג את האמא שלך') לא יכולות לתת משקל לצד הנגדי.

שמעתי מבחור כזה, שמאוחר יותר חזר, ברוך השם, שהוא היה חייב לקצץ את הפאות שלו, כי הם לא היו שלו, הם היו עול כבד מדי שהוריו חייבו אותו לשאת. הוא היה חייב להסיר אותם ולחיות קצת ככה, לבחון עד כמה מקבלים אותו ככה ומכבדים את בחירותיו, ורק בהמשך לגדל אותם שוב, אבל הפיאות שהוא גידל אחר כך, רק נראו אותו דבר, אבל היה בהם שוני מהותי. הם כבר היו באמת פאות שלו, שהוא בחר בהם. לא הפאות המכבידות של ההורים. זה משל עמוק מאד.

דרשות מוסר לא מועילות פה, הם רק גורמות את ההיפך. ידע הוא לא מה שחסר להם. הם יודעים הכל. הנתק אצלם הוא במקום אחר, אי שם באזור של חיבור רגשי, ולכן צריך להבין שדיבורים רגילים על 'זה ממש איסור דאורייתא' או 'איזה ישיבה תקבל אותך ככה', משפיעים עליהם בערך כמו שעלינו משפיע דיבור של ירידה זניחה בדמי הפנסיה. זה רחוק רחוק. ולכן, אפשר לומר שהם ממש אנוסים על פי הדיבור, ולפעמים זה הדיבור הריק של חבריהם, ונמצאים בחייהם בשלב רע, כואב, מיוסר

ומייסר. אילו הם היו אוטיסטים או בעלי נכות היינו מקבלים את זה, כך עלינו גם להבין עם החברים האלה, שיש פה איזה מצב נוכחי נתון שאין הרבה מה להאשים בו, צריך לקבל אותו, להכיל אותו, עם כל הקושי הבלתי-אפשרי שכרוך בו. ההשלמה הזאת (לא הסכמה, אלא השלמה עם כך שעבורם המסע הזה הוא בלתי נמנע) היא הפתח הראשון לתיקון.

3. רק לא לזרוק אותם מהבית

גם הכלל הזה בא להילחם בנטיה הטבעית, לעשות את החיים קלים, להאשים את הילד (או הילדה). וזו הבהרה שנדרשת גם לספר עצמו, ואפילו לשם הספר: "האבות" כוללים גם אמהות, ה"בנים" כוללים גם בנות) כפוי הטובה, ולסלק אותו לפנימיה רחוקה, מוסד רחוק, כל מקום בעולם חוץ מהבית, רק כדי שלא ישאר לי פה מתחת לאף, יחריב את שלום הבית, ויקלקל את כל האחים והאחיות שלו.

אפשר להבין את הרצון הזה. נודה על האמת, הם באמת מעצבנים. הם באמת עושים נזקים. אבל מה נעשה, גדולי ישראל אמרו וצווחו בכל כוחם שצריך לעשות כל מאמץ, כל מאמץ, כדי לא להגיע למצב הזה. מרן הרב אלישיב זצ"ל אמר למשפחה אחת שבכתה לו על הנזקים ליתר האחים שנגרמים בגלל הנער הסורר, שעליהם לפזר את כל שמונת האחים אצל משפחות אחרות - ורק אותו ישאירו וישקיעו בו. אני לא בטוח באיזה הקשר ולאילו משפחה בדיוק זה נאמר, ולכן ממילא, אני לא בטוח עד כמה באמת אפשר ללמוד מפה לכל מקרה ומקרה, אבל זאת הגישה היחידה שחוזרת מכל סיפור של גדולי ישראל. לא להרחיק, לא לבעוט החוצה.

יש כלל בחיים, שכל דבר נמדד ביחס לאלטרנטיבה. נכון שיש נזקים ויש כאב לב ובאמת קשה להחזיק ילד חצוף ומרדן שמתבטל וישן בימים, ויוצא בלילות. זה קורע וזה מטלטל. צריך למצוא כללי-בית מינימליים שיוכל לעמוד בהם. וזו התמודדות לא פשוטה. אבל לזרוק מהבית זה פותר קצת בעיות בטווח הקצר ומביא הרבה בעיות בטווח היותר רחוק.

זה סוגר אפשרות של חיבור. זה מדרדר את הילד פי כמה, ומעביר מסר בעייתי ליתר האחים. ולכן, זה לא רק ענין של הישמעות לרבנים, זה ענין של יעילות ואפקטיביות. מה כאן האלטרנטיבה? האם הילד עצמו יצליח יותר אם הוא יהיה ברחוב? זה ממש מדרדר אותו בידים לכיוונים פליליים, התמכרותיים, ושאר מרעין בישין. כל אלטרנטיבה גרועה פי כמה. ולכן צריך לעשות כל מאמץ, לשמור אותו בבית, כדי שברגע שיפול לו האסימון, הוא לא יהיה מקועקע כולו, בדירה מלאה עשן בתל אביב, אלא עדיין בבית. עם אופציה זמינה לחזור, או לפחות לייסד חיים נורמלים.

4. קירוב רחוקים וקירוב הבנים

יש תחום שנקרא 'קירוב רחוקים'. העוסקים בתחום הזה יודעים שאסור להם אף פעם לבקר או להוכיח את הרחוקים, כי זה לא יגרום להם להתקרב. העוסקים בקירוב יודעים שעליהם להעלים עין מכל מיני עבירות שהרחוקים עושים בדרך, להרבות בגילויי הערכה לכל מעשה קטן וטריוויאלי שהם רואים בדרך, להתאזר בהרבה סבלנות, ובעזרת השם - הרחוקים הללו עוד יתקרבו.

מעניין שאפילו העוסקים במלאכת הקדש הזאת של 'קירוב-רחוקים', מתקשים ליישם את המסלול הנפלא הזה על הילדים שלהם. המסלול של חינוך הוא מסלול אחר, מסלול של הרבה ביקורת (בונה), מסלול של חוסר שביעות רצון מופגן ממעשים שליליים, וחוסר הערכה למעשים טובים קטנים. לא ככה זה אמור להיות, אבל במציאות, כך נראה מסלול החינוך.

מול נוער מתמודד אנחנו חייבים לעשות שינוי בראש, ולעבור מהמסלול של חינוך - למסלול המקביל של קירוב רחוקים. כן כן, קירוב רחוקים. אז מה אם הרחוקים שאותם מנסים לקרב הם במקרה גם הילדים שלנו. אורח חילוני שהיה בא להתארח לשבת או לחג, לא היה זוכה להשכמה לחוצה של 'סוף זמן קריאת שמע', ולהקפדה על 'כזית תוך כדי אכילת פרס' בליל הסדר. ממש לא. רק בטוב ובנועם, בקצב שלו. הדברים יודעים.

אז החידוש הגדול פה הוא שגם אותם ילדים הם רחוקים, ואסור לילדות החרדית שעברו לבלבל אותנו. מבחינה רגשית - הם לא שם, וזה נתון. אין מה לכעוס, הם לא עושים דוקא, הם אומללים. הם פשוט לא שם. וכדי לחבר אותם, צריך כלי עבודה מעולם הקירוב, ולזרוק את כלי העבודה הביקורתיים שלא הוכיחו את עצמם כלל. זו פשוט טעות להילחם איתם על דברים שגבוהים מנקודת הבחירה שלהם בגלל אילוצי חברה או אגו שלנו, כי הם סולדים מהצביעות ומהזיוף הזה וזה רק מרחיק אותם יותר. את הביקורת צריך לשמור במידה הכי מינימלית האפשרית, ובשום אופן לא בענייני דת, אלא בענייני ניהול הבית וכבוד האחים, ולתת להם את המרחב והעצמאות לעשות את המסע שלהם. זה לא קל, ויותר מדויק לומר שאין דבר קשה מזה, אבל מכיון שאין אלטרנטיבה יעילה, פשוט אין ברירה...

5. לחפש זמני איכות

עד כאן דיברנו על 'סור מרע', עכשיו ננסה לדבר קצת על 'עשה טוב'. ואצל הנערים האלה זו בעיה. "בעל הבית לא בבית", הלחץ החברתי מהחברים בצירוף המשקעים של התנהלות הבית יוצרת מציאות לא נעימה.

הפתח לנסיון של בנייה חיובית, הוא לנסות לייצר זמנים של הנאה, חוויות משפחתיות חמות. לפעמים זה אפשרי בבית, אבל לפעמים זה קשה, ואז כדאי לנסות לבודד את הילד ולקחת אותו לזמן איכות. טיולים קטנים, טיול אופניים משותף, קיאקים בירדן, פיינט-בול (אין כמו לירות על אבא קצת צבע כדי לקרב את הלבבות), בריכה ביחד עם האח הקטן.

יש בטבע, בסביבה הזרה משהו שמוריד לחץ, משהו שגורם גם לנו פחות לחשבן איך אנחנו נראים (עם הפוזה והמכובדות) אלא משהו שגורם לנו להרשות לעצמנו להיות משוחרר, חופשי, זורם. לנסות להתמודד ביחד עם אתגרים משותפים (מסע אופנים, בניית אוהל, או סתם העמדת מנגל). יש בזה תועלת מיידית עצומה.

קשה לתת דוגמאות לכל דבר. זה הזמן להיות יצירתיים, ולנסות להרבות בזמנים של חוויות טובות. למרות כל הקושי, זה הדלק לתיקון, שיבוא, בעתו ובזמנו, במהרה בימינו אמן.

6. להעריך את הבירור שאנו זוכים לעשות בזכותם

הילדים האלה מעבירים אותנו בית ספר. באמת. זה לא רק כפרת עוונות. גם אנו זוכים לעשות בזכות המצב־ביש הזה איזה בירור פנימי, לא נעים, אבל כנראה מחוייב.

בזכות אותם נערים גם אנחנו זוכים להתחדש ולהתרענן. בתפילה מכל הלב שנזכה לישועות. אבל גם בעצם העבודה שלנו, אנו נחשפים לעולמות פנימיים חדשים. לפריצה מהקבעונות הממוסדים שלנו. גם אנחנו לומדים להיות 'אנשים אשר רוח בהם', שיודעים ללכת כנגד רוחם באמת, ולא רק בסיסמאות כשהכל טוב.

הפסוק בנבואה האחרונה בתנ"ך, נבואת מלאכי, אומר ככה: "הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֶת אֱלֹהֵי הַנְּבִיא, לְפָנַי בּוֹא יוֹם ה' הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא. וְהָשִׁיב לִב אָבוֹת עַל בָּנִים, וְלִב בָּנִים עַל אָבוֹתָם". אנו נאלצים להתמודד עם בנים ובנות שעושים לנו בית ספר, ומלמדים אותנו פה, על הדרך, לעשות בירור נוסף, בירור אמוני דק, בירור כפול, לאבות ולבנים, "לִב אָבוֹת עַל בָּנִים - וְלִב בָּנִים עַל אָבוֹתָם", כולנו זקוקים לאליהו הנביא שיבוא כבר, כולנו זקוקים להתחבר, לשוב. יש כאן ניתוח לב פתוח, לא פחות, שמעמיד את כולנו לבירור דק ונוקב, על ערכינו ועל אמונותינו. מה חשוב לנו באמת - ומה רק לוגיסטיקה מסביב. לוגיסטיקה חשובה, של חברה, משפחה, שידוכים, סטיגמות, שזה חשוב, אבל זו לא הליכה. הליכה היא: "מָה ה' אֱלֹהֶיךָ שְׁאֵל מֵעַמְּךָ". ותהליך ההתמודדות מול אותם בנים ובנות יקרים מחייב לשים הכל על השולחן.

בספר הזה, אבות על בנים, הרב אורי זוהר כותב הקדשה בתחילתו,

שמתמצת את כל הסיפור: 'בתודה לילדים אשר חנן אלקים אותנו - המזכים אותנו בתיקון הגדול בחיינו'. זו לא כפרת עוונות, ולא נושא לאשמה ותסכול. זו זכות, זה התיקון הגדול של חיינו. לא פחות.

אז הם לא בדיוק נמצאים במוסדות הלימוד שלהם ייחלנו. נכון. בעולם מקביל, אידיאלי אוטופי, היו יכולים להיות במוסדות מסוג אחר לגמרי. אבל זה כנראה לא ממש בבחירתנו, אז צריך להילחם בדמיונות המיאשים, ולנסות להוציא את מה שאפשר מהמצב הקיים. דוקא בגלל המסע הזה של הילדים אנחנו זוכים לגלות את הבירור החד בין הממסדיות המקובעת והמחייבת לבין עבודת השם שונה לגמרי. לשמוע את הילדים, שצועקים עד כמה היא חונקת להם את הנפש, ולמצוא, בהם וגם קצת בנו, עבודת השם עם הרבה פחות 'שחור-לבן', בכל מובן. עבודה של חיבור פנימי אמיתי וכנה, שכנראה הוא היסוד לכל סוג של בנין אמיתי בקשר בינינו לבין הקב"ה.

7. לזכור שיש שותף שלישי

יש פסוק בתהילים שאומר: "הִרְפוּ וְדָעוּ כִּי אֲנֹכִי אֱלֹקִים" (תהילים מ"ו י"א). זה סוג עבודה אחר לגמרי מהעבודה הרגילה, המעשית, ההישגית שאנו מורגלים בה, עבודה של ששת ימי המעשה, אנו רצים והם רצים, עבודה של ריצה. פה יש עבודה אחרת, של שביתה. הרפו ודעו. הדרך לדעת כוללת גם הרפיה. להרפות ולחכות.

נכון, הילדים האלה לא משתלבים בתמונה המשפחתית שאיחלנו לעצמנו. יש כאן משהו לא מתאים. אכן שלא משתלבת בבנין המפואר שאיחלנו לעצמו. אבל דוקא האבן הזאת שהבנאים לא יודעים מה לעשות איתה, יש לה תפקיד חשוב מאד. "אָבֶן מְאֻסָּה הַבּוֹנִים הִיָּתָה לְרֹאשׁ פֶּנֶה".

יש המון סיפורים של ישועות שהגיעו מכיוון לא צפוי. הכי לא צפוי. פתאום צץ איזה חבר, איזה שיעור, איזה בוס, איזה הארה, והאסימון

נופל. אסור לאבד תקוה, אסור להתיאש. ובטח שלא לשדר לנער את התסכול והאכזבה (שמבוסס על ציפיות דמיוניות שיש לנו ממנו, ציפיות שלא רואות את הילד, בחוויה שלו). רק כאשר מפסיקים להילחם, מתחילים לקבל, להכיל, להיות חברים של הנער, רק אז יש סיכוי לשינוי. לא תמיד מאיתנו, כאשר הנער לא מרגיש צורך להתריס ולהילחם אלא מקבל אותנו כחברים, אז השותף השלישי יכול לשלוח שליחים, שיצליחו לעשות שינוי.

צריך להתפלל על זה. באמת. ולהבין שלא הכל פה תלוי בנו, יש שותף שלישי, ברוך השם. זה המקום שבו אנו נאלצים לפנות לו את הבמה, ולחכות לרגע שהישועה תבוא.

8. לדאוג למלא מצברים

האתגר לגדל נערים כאלה שואב מאיתנו משאבים נפשיים לא פשוטים, וחייבים למצוא זמנים גם "להטעין את הסוללה". זה לא קל. צריך פרנסה וצריך לטפח זוגיות וצריך להשקיע בשאר הילדים וצריך כל כך הרבה דברים אחרים מחויבים.

אם אנו נמצאים כל הזמן "על הקצה", שחוקים ומותשים, מסתבר שלא נצליח להיות מכילים וקשובים. אין ברירה, צריך לחזק את עצמנו, צריך לחזק את הקשר הזוגי, כי רק כך נצליח למצוא כח להתמודד עם האתגר. החכמה היא לא לוותר. להילחם על זה. על זמני איכות של ההורים בינם לבין עצמם. כל השקעה בשלום הבית משתלמת פה. בלי לקבוע זמן לחופשה, בלי לייצר תנאים לזמני איכות זוגיים, יש פה סכנה קיומית לכל הבית. צריך למצוא פינה שקטה, אי קטן של הטענת מצברים, משותפת, בזמני איכות שיתנו כח. אי קטן, "אי של אפשר". זה אפשרי.

...

כל הדברים הכתובים כאן נכונים לכל הורה שזכה בכך או בת מאתגרים. על אחת כמה וכמה שאנו, בעלי התשובה, אמורים להבין ולמצוא את

משאבי הסבלנות הנדרשים. הרי כמה שנים הקב"ה חיכה לנו, בעודנו תרים ומטיילים במקומות רחוקים. אז נכון שילדינו זכו לגדול בעולמה של תורה, אבל לא זה העולם שאנו מכירים. הם גדלו בעולם שכפה והכריח וחייב, לפעמים עם מורים ומורות קשוחים שלא הכילו, או לא התחשבו בלקויות הלמידה שלהם.

האם אנו היינו יכולים, בלי הכרח שכלי של אדם בוגר שהכיר באמת המוחלטת והמחייבת, לשרוד בעולם שכזה?

השפת אמת (בפרשת ויקהל) אומר ש"מעלת בעל התשובה, שהוא זיקק וצירף את נקודת הרצון האמיתי שלו, וכעת יש לו כלי שאותו הוא יודע להפנות לקדושה, וזה סוד 'במקום שבעלי תשובה עומדים'". זה דיבור חזק, וכל אחד מהקוראים מוזמן לעצור רגע ולהתבונן בדבריו. מה זה רצון, עד כמה שנותנו קודם התשובה לא היו בזבזו זמן חסר כל תועלת, אלא היו בנין של כלים ואישיות, שאותם זכינו אחר כך לקרב לקדושה.

זה הזמן להבין שכנראה זה גם מה שעובר על אותם נערים שפרשו מהדרך. הם לא סתם מבזבזים זמן. הם עושים מסע, מסע שעוד יתחבר לעבר תכלית, מסע של שלילת הרע, רק שזה השלב של הכרת הרע, בדרך לסתירתו. זה השלב של גילוי הרצון, בדרך לזיקוק והפנייתו לאמת. מי כמונו אמור להבין ולהכיל את זה.

אז בדרך - זה לא קל, וצריך למצוא אוקינוסים של סבלנות. הרבה הכלה, הרבה קבלה. לעשות כל מאמץ שלא לנתק קשר, אלא להתעלות, להאיר פנים, להיות סבלניים מאוד, לזכור שיש שותף שלישי, ולחכות שברגע שההבנה תגיע - הילד עדיין יהיה בבית, מחובר, מוקף אהבה. שוב נחזור ונאמר, זה בכלל לא קל. אבל אין אלטרנטיבה ואין ברירה, ולכן זה תפקידנו שהטיל עלינו בורא העולם.

דן טיומקין

אורי זוהר

אבות על בנים

תוכן הענינים

---

1 פתח דבר.....

3 פרק א.....

לשבור מוסכמות חברתיות ♦ מי אמר? ♦ דור ודור ♦ ירידת הדורות ♦ דור דור ודרדורו ♦ אשם – זכאי ♦ לשמוע ללמוד ולהאמין ♦ הפגזה אוטמת ♦ ההתקפה – התגוננות ♦ מתנה מה' יתברך ♦ נסיון מדויק ♦ טול קורה ♦ אנוש ועקוב ♦ איך פתאום...?! ♦ חסד ה' ♦ בני – בנו

16 פרק ב.....

שבירת הלוחות ♦ כי טוב ♦ "...ולא אמות..." – "...היטיבו..." ♦ אדם הראשון ♦ התמעטות לפי המקבל ♦ סוד ההיפך הנורא ♦ גילוי אין – סופיות התורה בירידת הדורות ♦ "...גחין ותלחש לה" ♦ "...ואל תבוז..." ♦ שבירה – חיבור

26 פרק ג.....

"מלומדה" מול ג'ינס ♦ כיפה שחורה – למות ♦ "לבלתי ידח ממנו נדח" ♦ להיות יהודי – תפקיד על אנושי ♦ חיי שעה ♦ בת מלך ♦ "...דור אביו יקלל..." ♦ התנאי – יכולת הקבלה ♦ מידת הרחמים תלויה בנו ♦ חלקנו בתורה נטע בלבנו ♦ זמן להתחבר ♦ לקדש שם שמים בפני הבנים ♦ בת מלך ♦ לצלוח ולהתחבר ♦ גואל ראשון – גואל אחרון ♦ גם אם יתמהמה הינדיק ♦ אזמרה

פרק ד.....47

איפה "אני"? ♦ "חֲנֹךְ לַנֶּעֶר עַל פִּי דִרְכּוֹ..." ♦ מפגע "סביבתי" ♦
מילה דרמית... ♦ להבין זה לא להצדיק ♦ דימויים וציפיות ♦
שלושה ראשי ישיבות לכל תלמיד ♦ "יקר מזולל" - מ"שבבניק" ♦
לתנא ♦ לתת כבוד ♦ גוף בשל - נשמה בוסר ♦ זמן צמיחה ♦
"אני", ועוד יהודי ♦ אנוס למרוד ♦ חוט החיים ♦ ה' ♦
לא יעזבנו ♦ מקום, ובעלי תשובה ♦ דממה דקה ♦ "מלחמה ♦
חזקה" ♦ ויתור? ♦ כבוד ♦ הנסיון - תכלית מציאותנו בזה ♦
תנאי ללימוד - כשלון ♦ שם - שם ♦ המעשים - שלו יתברך.
המחשבה - לנו. ♦ תמצית ♦ חיי עולם

בתודה להילדים
אשר חנן אלוקים אותנו
המזכים אותנו
בתיקון הגדול בחיינו

פתח דבר

כותב הקונטרס הזה נתקל בתופעה שמצדיקה ואולי אף מחייבת, בירור פומבי שעשוי בעזרת ה' להביא תועלת לנוגעים בענין, ולמניעת כשלונות שתוצאתן עלולה להיות חמורה ח"ו. הכוונה היא לאותם מקרים מיוחדים של משבר יחסים בין אבות לבנים. מדובר כמובן בבנים ובנות בגיל ההתבגרות, ולא בגילאים צעירים יותר. אף על פי שברוך השם התופעה רחוקה מלהיות כללית, היא יותר ממקרה בודד פה או שם. זאת ועוד, גם כשברוך השם אין משבר, ההתמודדות הבלתי נפסקת של ההורים עם ההשפעות החיצוניות המתחדשות לבקרים על ילדינו, קיימת תמיד, ואצל כלנו.

המאמר מציע פתרון המבוסס על ציווי תורתנו הקדושה.

מחוק שלמות התורה הוא, שכל תחום שבה, מיוחד ככל שיהיה, חלויותיו משמעותיות למכלול חיינו. לכן אף על פי שב"ה התופעה אינה כללית כאמור, בכל זאת הדיון בה עשוי להביא תועלת גם לקורא שלא נתנסה אישית בנסיון הזה. זאת סיבה נוספת לכתיבת המאמר.

במהדורה זו נוספו קטעים מתוך שיחות שזכינו לומר בפני קהלים רחבים של הורים לנוער מתמודד, וכן קטעים מעוד מחברים נוספים, שמאירים את הנושא המרכזי שבחוברת מנקודות מבט נוספות.

פרק א

לשבור מוסכמות חברתיות

"ליכא מידי דלא רמיזא באורייתא", גם דורנו - דור עקבתא דמשיחא - נצפה כמובן ונדון בתורתנו הנצחית על כל צדדיו, כולל יחסי אבות ובנים, הורים וילדים. מטרת החיבור הזה היא להראות שככל דור ודור גם בדורנו, אנו ההורים מחויבים - כפי מה שמשמע מתורתנו הקדושה - בלימוד ובהתבוננות **מחודשים** איך לחנך את בנינו. ובעצם לא רק לימוד והתבוננות מחודשים, אלא הרבה יותר מזה: באותם מקרים מיוחדים שהבנים "יוצאים מן התלם", חייבת על פי התורה, לבוא נכונות מצד ההורים לשבור מוסכמות חברתיות. חייבת לבוא נכונות להיפתח לנוכח הבנים, לשמוע אותם היטב, לעודד אותם שיספרו לנו את מה שהם מרגישים באמת. שלא יפחדו להביע את ספקותיהם, את כעסם, את התסכולים שלהם, את האין-אונות העמוקה שהם חשים כלפינו, כלפי התורה והמצוות שאנו מנסים להעביר אליהם וכו', גם אם הדברים יהיו קשים מנשוא בעינינו אנו.

(אף על פי שהדברים צריכים להיות מובנים מאליהם, בכל זאת כדי למנוע כל טעות אפשרית, יאמר מיד בהתחלה שב"שבירת מוסכמות חברתיות", ההדגשה היא על **החברתיות** שבמוסכמות. אין הכוונה כמובן לשינוי כל שהוא באיזו שהיא הנהגה בעם ישראל ח"ו, קל וחומר הלכה ודקדוקיה. הכוונה לשבור מוסכמות של הרגלי מחשבה. לשנות את היחס הפנימי מול תופעות שאנו לא רגילים בהם. בעיקר להיות מוכנים להיפתח להבנה מחודשת שמבוססת על אמון כדלהלן).

מי אמר?

ואם ישאל ההורה הכואב והזועם מול "התמרדות" בנו, "למה? מי אמר?! איפה כתוב שאני חייב להתכופף ולהתגמש ולהאמין לבני? הרי מה שהוא אומר ואיך שהוא מתנהג הוא נגד התורה, נגד כל דרכי אבותינו, נגד כל מה שצודק ואמיתי. יותר מזה, גם נגד ההגיון הפשוט. הרי הוא זה שסוטה מן הדרך לא אני, א"כ למה אני צריך להתכופף אליי?!" שהוא יתיישר. ביחוד שזה לא להתיישר כלפי, לפי רצוני השרירותי, אלא לפי התורה והמצוות! לא משום שאני דורש כך, אלא משום שכך הקב"ה מצווה". ועוד. הרי מקרא מפורש הוא (משלי י"ג, כ"ד): "חֹשֶׁךְ שֶׁבֶטֹן, שׁוֹנֵא בְנוֹ" ואומר המדרש (בתחילת פר' שמות ב' מדרש רבה, ב' "תנחומא" ועוד): "וכי יש אדם ששונא את בנו?! אלא מתוך שאין מוכיחו על התורה והחכמה בדרך ארץ, עתיד לשנאתו, אבל אם מוכיחו נעשה אוהבו, שנאמר: "אֶהְיֶה לָּךְ, שֶׁחֵרָהּ מוֹסֵר". וכן "...ללמדך, שכל המונע בנו מן המרדות סוף בא לתרבות רעה ושונאהו", וכן "...וְדָרְךָ חַיִּים תּוֹכָחוֹת מוֹסֵר", וכן רבים על זו הדרך.

חוץ מזה, יש בעיות מעשיות: יש ילדים נוספים בבית, בנים קטנים. איזו דוגמא הם יקבלו, איזה השפעות שליליות?! מהתסרוקת שלו, מהלבוש שלו, מצורת הדבור, מיחסו למצוות, משינת הבקר (צהריים) שלו, מהשוטטויות בלילות, מהחברים שלו... ובכלל, אם נוותר לבן המתמרד איפה הגבול? הרי לכאורה מה שנוותר יותר, הוא יתמרד יותר! וכו'.

ובכן לא רק שכל הטענות האלה צודקות ונכונות, אלא באמת כל החיבור הזה הוא רק למצב של בדיעבד: אחרי שרדינו את בנינו שיחיו כמו שכתוב ב"מדרש רבה" הראשון שבפרשת "שמות": ואחרי שפשוט וברור הוא שהמסגרות החינוכיות שמסורות לנו מדור ודור נשמרות בידינו ללא שום זיע וניד: ואחרי שמוצגים בפני בנינו קני

המידה הברורים של התורה: ובאמת אחרי שאנו זוכים לראות את "אֲשֶׁר בָּנִינוּ כְּנִטְעִים מְגֻדִּים בְּנִעוּרֵיהֶם בְּנוֹתֵינוּ כְּזוֹת מְחַטְבוֹת תְּבִנִית הֵיכָל... אֵין פֶּרֶץ וְאֵין יוֹצֵאת וְאֵין צֹחֶה בְּרַחֲבֵינוּ": וכל זה לאפוקי מכל חברה אנושית אחרת לאורך ההיסטוריה האנושית, ולאפוקי מכל "שיטה חינוכית", (אם בכלל אפשר לקרוא להן "שיטות") שכולן נכשלות בבוא זמנן, ואחרי שחוט השדרה החינוכי התורני מקיים את עמידת עם ישראל הנצחי לאורך כל הדורות, אחרי כל זה, במקרים שבהם הרידוי לא עוזר (ולפעמים מזיק), כשלהורים אין מענה הולם לאתגר שבניהם או בנותיהם מציגים בפניהם, ואז ה"רידוי" הוא טכני ולכן לא תורני ולכן מזיק. לאותם מקרים מיוחדים נכתב החיבור הזה, בעזרת השם לקדש שם שמים ברבים, בכך שִׁירָא שְׁתוּרְתָּנוּ הקדושה מציעה פתרון לכל מצב בכל דור.

דור ודור

תפקיד האבות בעם ישראל לדורותיו הוא להעביר את התורה לבניהם. זה הכרחי בכל דור ודור, ובזה תלויה הסגולה האדירה של עם ישראל – היינו, היותו עם עולם. אצל אומות העולם ככל שהשינוי מדור לדור יותר בולט, ה"מעלה" גדולה יותר. הרי כל דור צריך להיות מקורי ומיוחד כדי להשאיר את רשומו הוא, היחודי, על פני ההיסטוריה – אחרת, למה הם פה בכלל?! אבל בעם ישראל, להבדיל, התורה מצווה על כיוון הפוך ממש: כל דור משתדל ככל יכולתו לבטל את עצמו לקודמיו. ככל שהביטול מושלם יותר, כך פחות מתרחקים מהדור הקודם. והקשר בין כל דור ודור מראשית הבריאה ועד אלינו קיים ב"ה.

כל יהודי נמצא באיזו נקודת אמצע, בין דור אבותיו ומוריו שמהם הוא קיבל את התורה, לבין דור בניו ותלמידיו שלהם הוא חייב להנחיל אותה, כדי שלא תתנתק השלשלת ח"ו. באותה "נקודת אמצע" ממש

נמצא כל יהודי. משפיע מצד אחד, ומקבל מן הצד השני. זה תפקידנו – לחברם זה לזה.

ירידת הדורות

אבל דא עקא, יש גם הנהגה של ירידת הדורות. והמושג "הנהגה" הוא לא מקרי בהקשר זה של ירידת הדורות, כמו שבעזרת ה' יוסבר להלן. כל דור מתרחק מקודמו. כלומר, כוחות חיצוניים שהולכים ומתגברים מושכים את הדורות המאוחרים יותר להתרחק מקודמיהם.

ההנהגה של ירידת הדורות מחייבת מאבק בלתי פוסק נגד התרחקות הדור הבא. והמאבק הזה תמיד מוטל על כתפי הדור הקודם כמובן: על האבות, ולא על הבנים. בנצחון במאבק הזה תלוי כאמור הנס של היותנו עם אחד לאורך כל ההסטוריה האנושית.

דור דור ודרדורו

תנאי הכרחי במאבק הזה, של הנחלת התורה לדור הבא הוא, שנבין את המעכבים אצלם: שנכיר את המונעים המיוחדים של בנינו **אנו** בדורנו **אנו**. וצריך לדעת שבכל דור ודור המעכבים שונים ומיוחדים. כלומר חייבים להכיר את הירידה ה**מסוימת** שבדור הבא אחרי כל דור קודם, אחרת, איך נדע להתגבר על המכשולים ה**מיוחדים** העומדים בפני בני הדור הקודם, בהעברת התורה לדור הבא?

אשם – זכאי

אחד המעכבים הגדולים בתפקיד הזה של הנחלת התורה לבנינו הוא הרגשת האשמה שלנו: "איפה אנחנו נכשלנו? איפה אנחנו טעינו? ובכן, יחד עם ההכרחיות של חשבון הנפש הזה צריך לזכור, שישמעאל

נולד לאברהם אבינו, ועשיו ליצחק, ואבשלום לדוד, ומנשה לחזקיה המלך. אם כן אין כאן שאלה של "אשמה" שתלויה בנו, אלא יש כאן גם גזירת עליון שהנשמות האלה חייבות לרדת לעולם. ושהן ירדו הנה על מנת להיתקן. ושאלנו אבותיהם חייבים בתיקונם. שהרי דוד המלך לא עזב את בנו אבשלום גם לאחר מותו, והעלה אותו לחיי העולם הבא (מסכת סוטה, דף י:). ושיוסי בן יעזר בזמן הוצאתו להורג מחזיר בתשובה את בן אחותו יקום איש צרורות, שברגע כזה נורא לועג לדודו: דיוטא תחתונה שאיני מאמין במישהו מבנינו יכול להתדרדר אליה. ורגע אחרי זה אותו יקום איש צרורות עצמו, מגיע לדרגת קדושה כזאת, שהוא מקדים את דודו התנא ומגיע לפניו לגן עדן. (מדרש רבה "תולדות" פר' ס"ה, כ"ב).

ולא רק האבות מחויבים לבניהם, אלא כל הצדיקים וישרי דרך מחויבים כלפי זולתם. שהרי יעקב נענש במעשה דינה, על שמנע אפשרות שהיא תנשא לאחיו עשיו, ואולי תחזיר אותו בתשובה. ורבינו הקדוש הציל משפל המדרגה את נכדיהם של רבי שמעון בר יוחאי ורבי טרפון כדלהלן, וכו'.

לשמוע ללמוד ולהאמין

כדי שנבין את המעכבים שבבנינו שלנו, המונעים אותם לקבל מאיתנו את מה שאנו חייבים להנחיל להם, אנחנו חייבים, כאמור, לשמוע אותם. כדי לשמוע אותם אנחנו חייבים להאמין להם. שהם אמיתיים, שהרגשת אי יכולתם, והרגשת התסכול בפני האתגרים שאנו מעמידים בפניהם היא אמיתית לגמרי. שהם אינם מזידים כלל. אנחנו חייבים לכבד אותם. ואז לחפש בעדינות את הפתחים. לשער בזהירות את הכמויות שאנו מטפטים דרך הפתחים האלו, בזמנים הראויים בלבד, ולא בכל זמן ובכל עת ובכל כמות.

ואין לחשוש כלל שמיחסנו זה אל בנינו יובן כאילו אנו מקבלים גם את דרכם. הבנים יודעים היטב את דרך האבות. הם מודעים לצער שהם גורמים לנו, אבל הם גם יודעים בבירור שהם לא מזידים. לכן אם ננהג איתם באמון ובכבוד, לא רק שלא יטעו בנו כאילו אנו מקבלים גם את דרכם, אלא גם נקדש שם שמים אצלם כדלהלן (בסעיף "זמן להתחבר").

הפגזה אוטמת

דרשות "מוסריות" – "תורניות" – "ערכיות", אם הן לא מכוונות אל יכולת המקבל לקבל, כמעט אף פעם לא עוזרות. קל וחומר אם הן נדרשות השכם והערב. לאמיתו של דבר, הן משיגות תוצאה הפוכה ממש. כי הבן – "מקבל המוסר" – חייב, פשוט **חייב** להתגונן. (להלן יוסבר בעזרת ה' על מה הוא מגונן). ולכן בהכרח הוא נאטם. הדברים נכנסים באוזן אחת ויוצאים מהשניה. ואחר כך בכלל לא נכנסים. זה ידוע. שכנוע אינו דרך יעילה לשנות עמדות, הוא גורם להיפך הגמור: הבחור מתבצר עוד ועוד בעמדותיו, לומד להיות עקשן. לחזור שוב ושוב על הגיגיו ומשכנע בזה את עצמו יותר ויותר. והתוצאה היא נזק בלתי הפיך. כי כשיגיע הרגע שכן אפשר יהיה לחדור אל ליבו של הבחור, הוא יהיה כבר אטום וסגור – תוצאת ההפגזה הבלתי פוסקת שלנו עליו. לפעמים במשך שנים...

הרש"ר הירש בהקדמה לספרו חורב, אומר משפט קצר שמסכם את הכל. זה אפילו לא משפט, זו הקדשה. הוא מקדיש את ספרו: "להורי – שומרי בילדותי, מדריכי בנערותי וידידי בבגרותי". ההקדשה הזו מלמדת כל כך הרבה. תפקידנו כהורים צריך לעבור כמה שינויים. כשהם קטנים תפקידנו לשמור עליהם. הם זקוקים לסמכות הזאת. בהמשך, כשהם יהיו בוגרים, ברור שזה חייב להשתנות. כמו שאנחנו

לא מצפים שההורים שלנו כיום ישמרו עלינו. צריך להתפתח קשר של ידידות. אבל הדרך להגיע לכך היא דרך שלב הנערות, שבו תפקידנו אינו להיות שומרים, אלא להיות מדריכים. אם אנחנו מתקשים לעשות את המעבר הזה, הם לומדים להיות מומחים לשקר ולרמות, או להתחצף ולהתריס. שלב הנערות, שבו הנער נהיה 'מאן דאמר', מחייב אותנו, כהורים, להפוך מ"אבא" ל-"סבא", מדמות סמכותנית לדמות שומעת, מזדהה, ומוצאת דרכים חכמות ליעץ באופן שנשמע ומתקבל. דרך העברת המסרים צריכה לעבור שינוי כזה, שתהיה יותר מתוחכמת, "כִּי בְּתַחבֻּלוֹת תַּעֲשֶׂה לָךְ מִלְחָמָה". לדעת מה לומר, ומתי לומר, באמצעות מי, להאמין, לטפח, לסייע למצוא את נקודות הטוב שבהם. לתת להם את המענה בסגנון ובהגשה שהם מבקשים, שהיא הגשה עקיפה.

ההתקפה – התגוננות

הסיבה שאנו ההורים, ממשיכים שוב ושוב להוכיח, לדרוש, לתבוע, לטעון, וכו', היא פשוטה: על ידי כך אנו פורקים מעלינו את המועקה. ובעצם, יותר מזה – אנו עצמנו מתגוננים מפני הצורך להתמודד עם מציאות חדשה שמחייבת יחס חדש. אנו האבות הסגורים בתוך קליפות ההרגל הממוסד, לא רוצים לעמוד בפני האתגרים שהקב"ה מעמיד לפנינו. והאתגרים האלו מכוונים לקדם אותנו – האבות. הם הנסיונות שבהם הקב"ה מעלה אותנו לרמה חדשה, משוחררת מכבלי ההרגל, בעבודתו יתברך. אנו ממשיכים וממשיכים את האמיתות הידועות אל מול בנינו. בעצם אמיתות נדושות. שכל שהן נכונות, הן גם משמשות כמחסום שמגין עלינו מפני החשיפה לנסיון, שהוא ית' מעמיד אותנו בו למעננו. אנו שוכחים שכל תכלית קיומנו בעולם הזה היא העמידה בנסיונות, שהוא ית' שמו, בטובו האין סופי, מעמידנו בהם. כי רק בהתמודדות הזאת נזכה לטוב שאין למעלה ממנו כדברי הרמח"ל במסילת ישרים: "...יוצא שהוא (האדם) מושם באמת בתוך

המלחמה החזקה כי **כל עניני העולם** בין לטוב בין לרע הנה הם נסיונות לאדם... עד שנמצאת המלחמה אליו פנים ואחור. ואם יהיה לבן חיל וינצח המלחמה מכל הצדדין הוא יהיה האדם השלם אשר יזכה לידבק בבוראו ויצא מן הפרוזדור הזה ויכנס בטרקלין לאור באור החיים". ע"כ. וכמובן ש"כל עניני העולם" כוללים גם את נסיון הבנים. אמת שנסיון הבנים הוא מהקשים ביותר, אבל כנגד זה הוא מהמזכים ביותר.

מתנה מה' יתברך

לפני זמן פורסם מכתב שלא נמחה מן הזכרון: שיעור עמוק במוסר ובעבודת ה'. הכותבת היא אשה שמודה לה' יתברך על ילד פגוע מוח "שניתן לה במתנה מן השמים" כדבריה. היא כותבת שמעולם לא היתה יכולה לגלות בתוכה מקורות כאלה של אמונה ושל אהבה, גם לילדים האחרים שלה, ללא הילד הזה. היא, ברוך ה', לא מתעסקת בסטיגמות חברתיות: ב"בושה המשפחתית", ב"סיכויי השידוכים"... וכו', היא פשוט יודעת שהנשמה הזאת נשלחה אליה מאוצר נשמות ה' יתברך על מנת לזכות אותה, את האמא, בתיקון המשמעותי ביותר בחייה. ועל זה היא מודה לקב"ה עד אין סוף.

נסיון מדויק

אנו ברוך ה' זכינו בילדים בריאים ושלמים, ואנו חייבים לזכור ולשנן לעצמנו שאין מקרה בעולמו של הקב"ה יתברך שמו. זאת אומרת שהילדים האלו מכוונים אלינו **במדויק**, כדי שנתנסה באתגר שמכוון בדיוק של חוט השערה, מול החסרונות העמוקים שביותר שבתוכנו אנו, כדי לתקן אותנו – האבות. כל נסיון שמעמידים בפנינו בנינו נותן לנו את האפשרות הכי גדולה להתעלות בעבודת ה'.

טול קורה

מה שצריך, זה להיות סבלניים. לחכות כמו שהקב"ה מחכה לנו – אנו המבוגרים – בסבלנות, לפעמים שנים רבות, שנואל לשנות, או יותר נכון שנואל **להתחיל** לשנות אפילו טיפה **אחת** במידה אחת רעה שבנו. והוא יתברך שמו ממשיך להחיות אותנו, להאיר פניו אלינו, להעניק לנו בכל רגע ושניה את כל טובו שאין למעלה ממנו. ואנו... ה' ירחם! אם כן באיזו זכות אנו מתרעמים על בנינו? אם אנו המבוגרים היינו מוכנים להכיר אפילו רק בתהום הפער שבינו ובין הדור הקודם. היינו אולי קצת מצטנעים בדרישות שלנו מבנינו. להוותנו, אנו מקבלים את עצמנו על קני המידה שלנו, כהגיוניים וצודקים, וממילא "מובנים מאליהם".

אנוש ועקוב

טעות חמורה היא לשפוט וּלְקַבֵּץ בני אדם על פי אמות המידה האישיות שלנו, (גם כשהן מלובשות במילים תורניות), ולפי זה להעריך אותם כך או אחרת. "עֲקֹב הַלֵּב מִכָּל וְאָנֹשׁ הוּא מִי יִדְעֶנּוּ" – שואל הנביא, ועונה – "אֲנִי ה' חֲקֹר לֵב בַּחֲן כְּלִיּוֹת וְלִתֵּת לְאִישׁ כְּדַרְכֵּיו כִּפְרִי מַעֲלָלָיו". אם כן כל מי שמעז להחליט את זולתו כ"כזה" או כ"אחר" לא די שבהכרח טועה כאמור – "...מִי יִדְעֶנּוּ", אלא שרחמנא ליצלן פולש לתחומו הבלעדי של ה"חֲקֹר לֵב בַּחֲן כְּלִיּוֹת"! כאמור "אֲנִי ה' חֲקֹר לֵב...".

וכן הרמב"ן זי"ע מזהיר באיגרתו ש"המתגאה בליבו על הבריות מורד הוא במלכות שמים כי מתפאר הוא בלבוש מלכות שמים" ... וכו' ואין לך התגאות גדולה יותר על הבריות מאשר להתיימר לדעת אותם, קל וחומר להעריך אותם על פי ה"ידיעה" הזאת. כנ"ל במאמר הנביא, אין אדם בעולם שיכול להתיימר לדעת את הזולת, גם אם הוא בנך.

כל אחד מאיתנו כל כך מורכב מגלגולים קודמים, כל כך מסובך בעצמו, בקיצור, כל כך אָנֶשׁ וְעָקֵב, שצריך לעמוד ביראת כבוד בפני התעלומה הזאת – האדם, כל אדם, שהוא הלבוש המלביש את הצלם אלקים שבכל אחד מאיתנו. עד שהרמב"ן זי"ע באיגרתו אפילו אוסר להרים מבט אל פני הזולת, ומורה לנו "להתבושש מכל אדם ולפחד ממנו". וכל אדם כולל כמובן גם את בנינו אנו. (אחת הטעויות החמורות שהורים טועים בה, היא הסברא שהם "בקיאים" בשבילי ואורחות נפשות בניהם, בהיותם "עצמם ובשרם". ההורים האלה, להוותם, מזמנים את עצמם להתפכחויות מרות).

איך פתאום...!?

יש עוד סיבה חזקה שמונעת מאתנו להתייחס לנסיון הזה שהקב"ה מעמיד לפנינו באופן תורני, וממילא גם לראות את מצבם האמיתי של הבנים. הסיבה היא, שאנו מרגישים נפגעים מילדינו: "איך הוא יכול לעשות את זה לנו, להוריו, אחרי כל מה שהשקענו? והרי הוא היה כזה ילד מוכשר וציתני וטוב וכו', אז איך פתאום הוא עושה לנו דבר כזה?!"

אז כמובן שזה לא "פתאום" ושהוא לא עושה את זה "לנו..." אלא, הרגשה שלנו שהבן או הבת מזידים נגדנו, באה לנו, כי כאמור למעלה, התנהגותו פוגעת דווקא בנקודות הכואבות ביותר שבנו. זה נראה מכוון, ולכן זה מטריף את דעתנו: "למה הוא עושה לנו את זה?!"

חסד ה'

אבל צריך להבין שהרגשת הפגיעה הזאת – שהבן פוגע ביצרו הרע, דווקא בנקודות הכי כואבות לנו – היא אמיתית, אבל היא לא יזומה על ידי הבן, אלא כך היא הנהגת ה' יתברך בחסדו הגדול עלינו. הבן

באמת מציג מולנו – האבות, את חסרונותינו שלנו, בבחינת "ברא כרעא דאבוה". וכן בחינת "פְּקֹד עֵוֹן אָבוֹת עַל-בָּנִים...", פסוק שמופיע כמה פעמים בתורה, וכן במדרשי חז"ל רבים. די להציץ בתיקוני זהר תיקון שתין ותשע (דף ק"ח-ק"י) עם פירוש הגר"א, כדוגמא אחת מיני רבות, איך עוברים עוונות האבות אל הבנים דורות אחר דורות – כמובא שם, מאדם הראשון עד עשרה הרוגי מלכות! ואכן מי שיסתכל היטב בתוך עצמו יתאמת לו מה, שלפחות בתת ההכרה, ידוע לכל אחד מאיתנו ההורים, מיום שהתעמתנו לראשונה עם בנינו. היינו, שהבורא יתברך שמו מעביר את החסרונות שלנו אל בנינו. וזה לשון הגר"א זצוק"ל באותו תיקון (בדף ק"ה עמ' א'): – "...בשביל שמושרש בטבעו ממעשה אבותיהם... והוא קשה לו מאוד ליזהר ממנו. וזה שאמרו הנושא אשה צריך לבדוק באחיה וכו', שעל פי הרוב **טבע האילן הוא בפרי**, אם לא בזהירות גדול ולואי". ע"כ. וכן כתב גם רבי צדוק הכהן בספרו צדקת הצדיק (אות ס"ג) וז"ל: "ולעולם האבות ניכרים בבניהם, כי מה שהוא סתום במעמקי הלב של האבות, מתגלה לפועל בבנים". עכ"ל.

אם כן, בנינו הם המראה שלנו, שבה משתקפים מולנו המעכבים הגדולים שבנו, שמונעים אותנו להתייחס בדרך תורנית אל בנינו. כלומר שהבנים מציגים מולנו בדיוק את אותה הברירה שהיתה בפנינו: להחזיק בחסרונות האלה או בדומים להם, או לשוב מהם בתשובה אליו יתברך. אלא שהבנים מציגים זאת בצורה יותר קיצונית. בעוד דרגה אחת של ירידה, וכיון שכל הפוסל במומו פוסל – זה מה שכל כך כואב לנו. אבל זו יכולה להיות בעזרת ה' הצלה גדולה לנו. כאמור, ובעצם כמובן מאליו, כל זה בהנהגת ה' הנפלאה עלינו. בחסדו הגדול, הוא יתברך שמו לעד ולעולמי עולמים, נותן לנו את ההזדמנות הזו דוקא, לתקן מה שלא הצלחנו לתקן בעצמנו. עכשיו שעוונותינו אנו מוצגים בפנינו

ביתר עוצמה, ביתר קיצוניות על ידי בנינו שיחיו – אפשר לתקן! אם עכשיו אנו נתגבר על עצמנו, ונשתדל להעביר על מידותינו נוכח האתגר הזה שבנינו מציגים בפנינו. אם עכשיו נקבל אותם, נאהב אותם, נאמין להם שהם אינם מזידים אלא אנוסים בדיוק כמונו, ואולי יותר. או אז נעזור להם להתגבר לתקן מה שאנו לא תיקנו. וקבלת הצער והיסורים באהבה תכפר עלינו, כי הרי באותה מידה שאנו מודדים ימדדו לנו. אפשר לתקן בדיוק את מה שלא הצלחנו לתקן בהתמודדות עם עצמנו, כיון ש"כל המעביר על מידותיו מעבירין לו על כל פשעיו" (ר"ה יז.). אם כן נוכח האספקלריה שבנינו מציגים מולנו, ושובה אנו עצמנו משתקפים, ניתנת לנו הזדמנות חיים לכפר על עצמנו, ולתקן את בנינו בעת ובעונה אחת. בחסדו הגדול בורא העולם, אבינו אב הרחמן, נותן לנו את ההזדמנות הזאת על ידי בנינו שיחיו.

בני – בנו

אפשר לבחון את עצמנו בתרגיל מחשבתי נסיוני: איך היינו מגיבים אם זה לא היה "הבן שלי" אלא "הבן שלו" – של מישהו אחר? באיזו סבלנות הייתי מקבל את הבן הזה. באיזה מאור פנים. כמה הייתי משתדל להבין אותו באמת. כמה הייתי שומע אותו טוב טוב, ומנסה לרדת לעומק נפשו: לדלות ממנה קצה חוט של התחלת התחברות. איך הייתי מסביר לאביו כמה סבלנות כבוד ואמון צריך לתת לבנו "כי הוא באמת בבעיה". "כי הוא באמת רוצה אבל קשה לו" וכו'. כל אורך הרוח שלנו נעוץ באורך של ה-"ו" של "בנו" לאפוקי מקוצר ה-"י" של "בני". אם כן הבה נתייחס אל בנינו כאל בניו של הקב"ה, שהרי הוא יתברך שותף גדול בהם, ובחסדו הגדול הוא זיכה אותנו בתפקיד להציל את בניו – בנינו.

ואם נצליח לעשות כן, נצליח לקיים דבר גדול שכבר מוזכר

בפסוקים: בפרשת ויצא, לפני שיעקב אבינו נפרד מלבן ורוצה להקים גל-עד, נאמר בפסוק "וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְאָחָיו: לְקָטוּ אֲבָנִים" (בראשית ל"א ל"ה). על איזה אחים בדיוק מדובר שם? רש"י על המקום באמת אומר (בשם המדרש): "אָחָיו: הם בניו". הגאון החיד"א (בספרו ברית עולם על ספר חסידים, סי' שמ"ג) למד שהסיבה שבכל זאת הם נקראים בכתוב אָחָיו, שכך ראוי להחשיבם, וכן ראוי לכל אב להחשיב בניו הגדולים. וזה יסוד גדול בגיל ההתבגרות, להכיר בצורך שלהם לעצמאות ולא להתיחס אליהם כמו סמכות מחליטה ומצווה, כי זה פשוט לא עובד ולא נכון לעשות כן.

פרק ב

שבירת הלוחות

אבל כאמור למעלה, צריך לבסס את הדברים על תורתנו הקדושה, גם בכאלה מצבי קיצון שבהם הבנים מורדים. איפה כתוב שאנו האבות צריכים להתגמש, אפילו לשבור את מוסכמותינו אל מול בנינו שמציגים בפנינו את האתגר הקשה הזה?! – ולפעמים, כאמור, האתגר קשה ממש!

נראה שהרגע הנורא של שבירת הלוחות על ידי משה רבינו ע"ה מייצג את העקרון הזה בתורה.

משה רבינו עליו השלום עומד בפני חלקים מהעם פרועים לשמצה. "מצחקים" – היינו: שפיכות דמים, היינו עבודה זרה, וגילוי עריות. התהוללות של קול ענות – "קול חרופין וגדופין המענין את נפש שומען" (רש"י) – ערב רב מתחתית ערוות הארץ. מול אלה עומד משה רבינו ע"ה. "ושני לחת העדת בידו. לחת, כתבים משני עבריהם, מזה ומזה, הם כתבים. והלחת, מעשה אלהים, המה, והמכתב, מכתב אלהים הוא, חרות על הלחת". (שמות ל"ב, ט"ו ט"ז) זה פשוט שאין שום שכל יכול לתפוס אפילו קצה קצהו של קדושת הלוחות.

ומשה רבינו עליו השלום משליך מעל ידיו את הלוחות האלו, לוחות העדות, מעשה אלוקים, ומשבר אותם תחת ההר. והסיבה לכך היא הברירה הנוראה: או הלוחות האלו יתקיימו, ואז העם הזה פשוט לא

יוכל להתקיים מולם. או אם העם הזה ששיחת צריך להתקיים, אז הלוחות האלו חייבים להישבר! וכך אומר המדרש (שמות רבה, פר' מ"ו) "...כך עשה משה, אמר, אם אין אני משבר את הלוחות אין לישראל עמידה..." ע"כ. וכן במדרשים נוספים. ועוד יותר מזה: לא רק הלוחות הראשונים נשברים כיוון שעם ישראל ירד מיכולתו לקבלם, אלא משה עצמו יורד עמם. כבמדרש רבה (פ' "תשא" מ"ב, ב'): "לֵךְ יְרֵד, אמר לו: ריבון העולם אתמול אמרת לי ועלית אתה ואהרן עמך, וכן ואל משה אמר עלה אל ה', וכאן אתה אומר לך רד? אמר לו: לא בשביל כבודך אתה עולה לכאן, אלא בשביל כבוד בני. אמרתי לזקן שלהם והנה מלאכי אלקים עולים ויורדים בו. מהו בו? אלא כך אמרתי לו, כשהיו בניך צדיקים הם מתרוממים בעולם ועולים, וכן שלוחיהם מתעלים עמם. וכשהם יורדים, הם ושלוחיהם בירידה. לֵךְ יְרֵד. למה? כי שיחת עמך. אמר לו, הואיל וחטאו, אתה והם בירידה", ע"כ. הרעיא מהימנא צריך לרדת בהתאם לירידת צאנו.

(ההדגשות בכל המובאות הן שלי).

כי טוב

וכך מסביר גם המהר"ל זצ"ל בספרו "תפארת ישראל" פרק ל"ה את הגמרא המציגה את העקרון הזה: "ובמסכת בבא קמא (דף נ"ד ע"א) שאל ר' חנינא בן עגיל לרבי חייא בר אבא מפני מה בדברות הראשונות לא נאמר בהן טוב, ובדברות האחרונות נאמר בהן טוב. וביאור זה כמו שאמרנו כי הלוחות הראשונות לא היו ראויים לפי העולם הזה ולכך לא נאמר בהן טוב, כי מילת טוב נאמר על המציאות שהוא מציאות ראוי וטוב. ולא היו ישראל דומים לאדם הראשון, כי באמת קודם שחטא האדם והיה בגן עדן, לא היה אותה מדרגה שיהיה בגן עדן ראוי לעולם הזה, ואינה מכלל המציאות עולם הזה. עד שחטא

וגרשו מגן עדן והוסרה מדרגתו העליונה שאינה ראויה לעולם הזה, **ונשאר על המדרגה ראויה לעולם הזה**. וכך ישראל קודם שחטאו היו ישראל במדרגה שאינה ראויה לעולם זה, ומצד הזה נתן ה' יתברך אל ישראל לוחות כאשר היו במדרגת המלאכים, עד אחר שחטאו והיה מדרגת ישראל כאשר ראוי לפי המציאות אשר ראוי לעולם הזה. ולכך דווקא בלוחות השניות שהיו מעשה משה, והוא ראוי לפי מדרגת עולם הזה, **ודבר שהוא ראוי לפי המציאות נאמר בהם כי טוב, ע"כ**. (אם נעיין בדברי המהר"ל זי"ע נמצא בהם משמעות עמוקה מאד שאין להיכנס אליה כאן, ואולי בכלל לא בפומבי. עכ"פ נאמר בגמרא לפי פירושו ז"ל, שכנ"ל "ירידת הדורות" היא הנהגה מכוונת ואפילו הכרחית שהרי דווקא בירידה נאמר "טוב").

"...ולא אמות... - ...היטיבו..."

ובעצם הענין הזה הוא פסוקים מפורשים בתורה ("דברים" פרק י"ח פסוקים ט"ו-י"ז) משה מנבא לעם ישראל: **"נְבִיא מִקִּרְבְּךָ מֵאַחֶיךָ כָּמוֹנִי יָקִים לְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ, אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן. כָּל אֲשֶׁר שְׁאַלְתָּ מֵעַם ה' אֱלֹהֶיךָ בְּחֵרֵב, בְּיוֹם הַקֶּהֱל, לֵאמֹר: לֹא אֶסֶף, לְשִׁמֹּעַ אֶת קוֹל ה' אֱלֹהֵי וְאֶת הָאֵשׁ הַגְדֹּלָה הַזֹּאת לֹא אֶרְאֶה עוֹד וְלֹא אָמוּת. וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי: הִיטִיבוּ אֲשֶׁר דִּבַּרְוּ".** ועוד נאמר: **"כָּל אֲשֶׁר שְׁאַלְתָּ מֵעַם ה' אֱלֹהֶיךָ בְּחֵרֵב בְּיוֹם הַקֶּהֱל לֵאמֹר לֹא אֶסֶף לְשִׁמֹּעַ אֶת קוֹל ה' אֱלֹהֵי וְאֶת הָאֵשׁ הַגְדֹּלָה הַזֹּאת לֹא אֶרְאֶה עוֹד וְלֹא אָמוּת".** ע"כ. כלומר אי-יכולת עם ישראל לעמוד בשמיעת קול ה', ובראיית האש הגדולה, מחייבת את המיתון של אמצעות הבינים של הנבואה. ואת האמצעי הבדיעבדי הזה מגדיר ה' ית' שמו בכבודו ובעצמו **כהטבה**. ("...היטיבו אשר דברו"). היינו לא רק כטוב להם עצמם כדי ש"ולא אמות", אלא כתיקון של **הטבה**. כדברי הגמרא הנ"ל בהסבר המהר"ל זי"ע. (אגב, גם "הטבת הנרות" היא הכנתם לקבלת האש).

אדם הראשון

וכך מסביר גם הרמח"ל ע"ה את אותו העקרון בספרו "אדיר במרום". (הוא מדבר על חטא אדם הראשון, אבל העקרון זהה תמיד. ביחוד שבדברי חז"ל, וכן בדברי הראשונים והאחרונים, חטא העגל מושווה לחטא אדם הראשון ממש, כנ"ל בדברי המהר"ל. כי כידוע נתינת התורה החזירה את עם ישראל למצב של לפני חטא אדם, וחטא העגל הורידם שוב למצב של אחרי החטא הקדמון). אומר הרמח"ל: "והנה תדע שאדם הראשון כתוב בו **"כִּי בַיּוֹם אֲכָלָה מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת"** (בראשית ב', י"ח) והיה ראוי לו למות באותו היום עצמו, אלא שהקב"ה רצה לרחם עליו **והורידו ממדרגתו**. ואז מה שבמדרגה העליונה לא היה יכול לחיות כלל, כי היה פגום מפני הרע שנתערב בו שגרם בחטאו, אך כשיורד אז יהיה לו אריכות ימים". ע"כ. ("אדיר במרום" דף קס"ט).

התמעטות לפי המקבל

וכן מפורש בדברי הגר"א זצוק"ל ב"ספרא דצניעותא" פרק א' דף ב' טור ב': "...וכל התיקונים... להתמעט ולהצטמצם האור... וזהו עיקר התיקון להתמעט האור **שיוכלו התחתונים לקבל האור**". ע"כ. וכמובן "התמעטות האור" שבדברי הגר"א, וה"ירידה בדרגא" שבדברי הרמח"ל הם אותו ענין עצמו: בין שהאור מתמעט בהתאם לירידת המקבל, ובין שהמקבל יורד כדי לקבל אור מצומצם שבו הוא יכול לעמוד. (נציין כדי להדגיש את הברור מאליו: בכל המובאות הנ"ל ובמובאות דלהלן, "הירידה" אינה בתוכן המצוות והתורה ח"ו, אלא בעוצמת הקדושה. לדוגמא: הצדיק והנקי והפרוש, והחסיד והעניו וירא החטא שב"מסילת ישרים", כולם מקיימים את אותה התורה עצמה, ואותן המצוות כמובן, ההבדל כאמור בעוצמת הקדושה).

סוד ההיפך הנורא

אם כן, כנ"ל, משה מכריע ברגע הנורא והאיום ההוא, ומשבר את

הלוחות מעשה אלקים תחת ההר, כדי שהעם הזה ש"מצחק" כנגדו, יוכל להמשיך ולהתקיים. והקב"ה מאשר את השבירה הזו – "אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ – ישר כחך ששברת".

והענין הזה הוא כה עקרוני, עד שכל התורה כולה מסתיימת בפסוק: "וְלֹכַל הַיָּד הַחֲזָקָה וְלִכְלֹל הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה מַעֲשֵׂה לְעֵינַי כָּל יִשְׂרָאֵל", ואומר רש"י: "שנשאו ליבו לשבור הלוחות לעיניהם, שנאמר: וְאֲשַׁבֵּרם לְעֵינֵיכֶם, והסכימה דעת הקדוש ברוך הוא לדעתו, שנאמר: "אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ – ישר כחך ששברת", ע"כ. דוקא באקורד סיום זה, התורה בוחרת לסיים. זה לא פרט מישני. השבירה היתה דוקא לעיני העם, והתורה בוחרת דוקא לסיים בפרט הזה, כדי להעביר מסר ברור הנוגע להמשך קיומה אצל הדור הבא. שצורת ההעברה תהיה כזאת שגם הדור הבא, על כל חסרונותיו וחיצוניותו היחסית, יוכל לקבלה.

זאת הראיה: התורה נתנה לנו – קרוצי חומר החטא, ולא למלאכי השרת, והיא חייבת להמשיך ולהינתן מדור לדור בכל תנאי. והיא חייבת להיות מועברת כך, שדור המקבלים **יוכל לקבלה** כבכל הראיות הנ"ל. אם כן, גם אנו לא יכולים לצאת מן השרשרת הזאת, וגם אנו חייבים להעביר לבנינו את התורה בזמנם ובעתם, ובדרך שהם **יכולים לקבל** אותה. ולכן אנו חייבים לשבר את המוסכמות החברתיות שקנו שביתה בתוכנו בגלל הרגלי מחשבה והרגשה, שמושפעים ממסדיות שנגרפנו לתוכה. המוסכמות האלה מעכבות אותנו להכיר את המעכבים בבנינו, והתאמתנו אנו אליהם.

אין שום רע בעולם שיכול ח"ו להפסיק את הנתינה והקבלה הזאת מדור לדור. ועומק נוראות סוד גילוי יחודו יתברך, היא היא גילוי התורה מחדש בכל דור ודור. ובדווקא מול מנגדי התורה, ובדווקא מול מעכבי גילוי יחודו יתברך. **גלות** התורה לדורות שהולכים ונפחתים,

הוא הוא הגילוי שלה המתחדש מדור לדור. ואומר הרמח"ל זצ"ל ב"קל"ח פתחי חכמה" בפירושו על פתח ב' "אלא שהוא ית"ש, שהוא כל יכול, יכול לעשות גם זה מה שהוא כביכול הופכו, ונראה על ידו שלמותו הגדול..." ע"כ. אם כן ככל שהרע יגבר עם ירידת הדורות ההכרחית, כך יתעצם נצחון גילוי יחודו יתברך – שהוא גילוי שלמותה ואין סופיותה של תורתנו הקדושה.

וכך כותב הרב חיים פרידלנדר זצ"ל, בפירושו על הרמח"ל זי"ע (מבוא לספר הכללים): "לפי צורך הדורות והמקומות" – מצטט הרב פרידלנדר זצ"ל את הרמח"ל ומפרש – "לפי מה שהדורות הולכים ויורדים והחיצוניות גוברת, ורחוקים מעבודת ה' פנימית טהורה, והבנת התורה שטחית היא – **מגלה הקב"ה יותר את אורה הפנימי של התורה** על ידי שליחיו שרי התורה, כדי שאולי שמץ מיניה יחדור אל ליבות בני האדם, ויפיח בהם רוח חיים, ויהיה להם מושג מה מזיוה והדרה של תורה, ויאיר להם את חשכת הגלות כדי לחזק את האמונה בזמן של הסתר פנים" ע"כ.

גילוי אין – סופיות התורה בירידת הדורות

כלומר, במשך כשלושת אלפים ושלוש מאות שנה מיום נתינתה, התורה מצליחה לתת מענה לכל דור ודור, לכל תקופה ותקופה. עוצמת התורה מנצחת את כל הכוחות שקמים עליה להשכיחה. התורה הנצחית נותנת מענה לכל דור. כלומר, מעין התורה הנצחי נובע, ומוציא מתוכו פתרונות חיים, לדורות שהולכים ונאבדים יותר ויותר בעמקי חושך הבערות. התורה בעוצמתה הנצחית, מוציאה את הנשמות האלה "מקצבי הרי החושך", (ביטוי של הרמח"ל ב"מאמר הגאולה"), ועונה להם על הצרכים המיוחדים שלהם **בדורם הם**. וכך מיום נתינתה ועד היום.

זה מסתרי הנהגתו יתברך, וזה גם אחד החסדים הגדולים שבוראנו יתברך שמו עושה עמנו. הרי המעכב המיוחד לדור מסוים – האויב המסוים דווקא בדור מסוים כזה, ולא בדור אחר – נותן לבני הדור ההוא את האפשרות לגלות אור חדש בתורה, שהיה גנוז בה, עד שהמעכבים המסוימים, שבדור המסוים הזה, חייבו מענה מיוחד מן התורה, דווקא מול המעכבים המסוימים ההם.

(נראה מיותר לחלוטין לציין, ובכל זאת כדי להוציא מלב הרוצים לטעות: לא מדובר ח"ו ב"תורה חדשה", אלא מדובר בכח האין סופי של התחדשות אותה התורה הנצחית בכל דור ודור).

"...גחין ותלחש לה"

זאת התורה המתחדשת בדור ההוא. שהולכת ומתגלה דווקא מתוך המאבק המסוים שבדור ההוא, מול המנגדים המסוימים ההם: החפץ חיים, זכר צדיק וקדוש לברכה, חיבר את ה"משנה ברורה" ואת "נדחי ישראל", כמענה הכרחי לדורנו אנו. וכן המלבי"ם – מול ה"משכילים" שבדורו. וכן הרמח"ל בספריו, והגר"א בפירושו על "הזהר", מלמדים ומכינים אותנו לקראת הגאולה. וכן כל חכמי ישראל בכל דור ודור נענים לאתגרי דורם הם. נזכיר עוד רק את רב סעדיה גאון ב"אמונות ודעות" שלו, את הראב"ד ב"שושלת הקבלה", את רבי יהודה הלוי ב"הכוזרי" וכו'. אע"פ שההיענות הזאת לאתגרי הדור, משמעותה לגבי חכמי ישראל עצמם, היא תמיד "ירידה" ממעלת תורתם הם, על מנת ללמד את דורם ברמת יכולת הדור לקבל. (בבחינת "אתתך גוצא גחין ותלחש לה". ב"מ נט.).

ועוד יותר מזה, כמובא ב"תנא דבי אליהו רבא" (פרק י"ח) "...והשיב יהושע לפני הקב"ה. לא אמרתי כך לישראל אלא כדי לאיים אותם,

כדי שייראו מפניך, שלא יחטאו, ויעבדוך בלבב שלם. באותה שעה היה הקב"ה מגפף ומנשק את ידיו של יהושע, על חכמתו ועל בינתו. מיד אמר יהושע לישראל, **זה שכרי מכם** בשביל שאני מדבר עמכם בכל שעה ושעה ליראה את ה' ולעבדו בלבב שלם". ע"כ. כלומר, זה פשוט שהפער בין מדרגתו של יהושע ע"ה לבין זו של עם ישראל, הוא לפחות כהפער שבין מורו ע"ה (פני חמה) לבינו (פני לבנה). ובכל זאת **דווקא בגלל הפער הזה**, שמצריך את יהושע "לאיים" את העם "שלא יחטאו", הוא זוכה לשכר הגדול הזה מקונו יתברך. וכך בהתחדשות התגלות התורה בכל דור ודור, הולך ומתגלה יחודו יתברך דווקא מול המנגדים המיוחדים לכל דור, עד לגילוי יחודו השלם במהרה בימינו אמן.

"...ואל תבוז..."

וכן כותב הגר"א זצוק"ל זי"ע על הפסוק במשלי, פרק כ"ג פסוק כ"ב: **"שִׁמְעוּ לְאִבְיָה זֶה יִלְדֶּה, וְאֵל תְּבוּז כִּי זָקְנָה אִמָּהּ"**. מפרש הגר"א "..."ואל תבוז מה שאמך זקנה, והוא נגד תורה שבעל פה. כי בכולם (תורה שבכתב וסודות התורה) אין שום פחיתות נוגע מן אריכות הימים, חוץ מתורה שבעל פה: שמתחילה היה משניות, ואחר כך גמרא, ואח"כ גאונים ראשונים ואחרונים, וקצרו ופרשו, אף על פי כן אל תבזה אותם. וגם האחרונים אל תבזה, ואל תאמר שאין איתנו יודע דבר מה מתורה שבעל פה". ע"כ. אם כן, מוכח מדבריו הקדושים שהתורה שבעל פה יורדת עם הדורות, ואף על פי כן – **"אל תבוז"**. כי, כמו בכל המובאות הנ"ל, ירידת התורה שבעל פה, היא בעצם הצמחת ענף נוסף על ידי גדולי כל דור, מתוך הגזע הנצחי של התורה. והענף הזה הוא התורה שבעל פה, המתחדשת על ידי גדולי ישראל שבכל דור ודור, לפי הדור שבתוכו הם חיים. א"כ, אמנם כל ענף חדש שיוצא הוא "זקן" ביחס לקודמו (כביאור הגר"א זצ"ל), ואף על פי כן **"אל תבוז"**. כי כנ"ל, הענף

"הזקן" הזה יש בו חידוש עצום, בכך שהוא מופנה ומתאים לדור הפחות שלתוכו הוא צומח, מתוך הגזע הנצחי של תורתנו הקדושה, כדברי המהר"ל, הרמח"ל, וכמו שגם הוסיף לבאר הרב פרידלנדר זצ"ל.

שבירה – חיבור

לכן, כנ"ל, משה רבינו מכוון לדעת המקום בשבירת הלוחות, ובזה הוא קובע את ההנהגה של העברת התורה מדור לדור בעם ישראל לדורותיו. אין דור בכל דורות עם ישראל, שהפער בינו לבין הדור הבא אחריו, אפילו מתחיל להיות דומה לפער שבין הלוחות הראשונים לשניים. ואף על פי כן, רק בדרגת הלוחות השניים עם ישראל יכול לעמוד. כאמור, אי אפשר לתפוס את שיעור הפער שבין הלוחות הראשונים לשניים. אבל, ללוחות השניים יש את היתרון המכריע שאליהם יכול עם ישראל, זה הנכשל בעגל, להתחבר. והיתרון הזה מכריע את הכף, כמובא בדברי המהר"ל ז"ל למעלה. אם כן כל הנהגת הבריאה יורדת לדרגת הלוחות השניים. ולכן ככל שהשבירה היא נוראה, אי אפשר להתחמק מהתפקיד של העברת התורה מדור לדור, כך שהדור הבא יוכל לקבל את מה שאנחנו מעבירים אליו. ואם זה מחייב שבירת המוסכמות המקובעות אצלנו, ויתור על מה שנראה ("נראה" דייקא) כ"פרינציפים" ש"בלתי ניתנים לשינוי". (ובכוונה אני משתמש במלה הלועזית, כי היא המתאימה למקובעות האלה). וגם אם זה מחייב ניתוק ממושגים והרגלי מחשבות, שהיו מרכז ציר חיינו הממוסדים, שלווותר עליהם מלווה בהרגשת "מוות" ממש – כי כל הרגלי חיינו נסובו עליהם, עדיין, כמובן, זה לא מתחיל אפילו להתקרב לצל צילו של ענין שבירת הלוחות הראשונים. (להלן ב"ה יוסבר על מה אפשר ולכן צריך לוותר, ובמה אסור לגעת אפילו בקצה קצהו).

סיכום הדברים שנוגע לעניננו הוא: שירידת הבנים היא לא "מקרה

אומלל שקרה לנו", אלא היא היא ירידת הדורות המתוכננת על ידי ה' יתברך מששת ימי בראשית, לתכלית הטוב שאין למעלה ממנו. לכן זה צריך לשנות מכל וכל את יחסנו לתופעה. תיקוננו אנו למען תיקון הבנים, זהו התפקיד שלנו לכתחילה, ולא "מקרה לא מוצלח" ח"ו.

פרק ג

"מלומדה" מול ג'ינס

הקב"ה לא מוותר עלינו, גם אם אנחנו יורדים עד השאול ר"ל. וכן אומר דוד המלך ע"ה (תהלים קל"ט) "אִם אֶסֶק שְׁמַיִם, שָׁם אֶתָּה; וְאַצִּיעָה שְׂאוֹל הַנֶּחֱדָ". ומה הוא – אף אנחנו: לאיזה ירידה שלא ירד הדור הבא אחרינו, התפקיד שלנו לשבור לרסיסים את כל המעכבים המונעים אותנו מלהגיע אליהם. והכוונה כאמור למעכבים שבנו ולא בהם. הסיבה כמובן פשוטה – הם אנוסים יותר מאיתנו, ואנחנו בעלי בחירה קצת יותר מהם. לכן אנו חייבים כלפיהם, יותר ממה שהם מסוגלים להיות מחוייבים כלפינו.

אבל יש בזה גם רווח עצום כמוזכר למעלה. השבירה לרסיסים של המונעים את הקשר בינינו לבין בנינו, היא כמובן שבירת עצמנו לרסיסים. כל ה"מלומדה", כל הרגלי המחשבה שלנו, כל הממסדיות הדתית שלנו, הכל עומד כאן למבחן מחודש: האם הדת שלי עומדת או נופלת בגלל תסרוקת כזו או אחרת של בני? מכנסיים שחורות או ג'ינס? סגנון דיבור כזה או אחר? או האם בעזרת ה' הנקודה הפנימית של הדבקות בתכלית התורה, יותר עמוקה מזה, יותר חזקה מזה, ויכולה להתמודד גם עם בני המצחק מולי?!

והצלת הנפש של הבנים תלויה בזה. כי אם ח"ו ה"מלומדה" שלי תתעמת עם הג'ינס של הבן, יתכן שחס ושלום לא תהיה לו ברירה, והרגליים העטופות בג'ינס ומחוברות לגוף ללב ולראש, תצטרכנה ח"ו

ללכת מפה רחוק רחוק. כי עלינו האבות להבין, שכמו שהרגליים לא יכולות להתנתק מהגוף הראש והלב, כך בשלב מסוים הן לא יכולות, פשוט לא יכולות, להתנתק מהג'ינס.

ודאי וודאי שאין הכוונה לתת אישור לשינוי כלשהוא בלבדו של ח"ו. לבושם של אבותינו הציל אותנו במצרים, אם כן מיותר לציין שאין הכוונה לקבל עקרון של שינוי כלשהוא בלבד, במנהג, או באיזה שהוא פרט "קטן" ככל שיהיה עד שרוך נעל. (שהרי מחוייבים, בתנאים מסוימים, למסור את הנפש גם על שרוך נעל). הכוונה היא לא לאבד את העיקר במאבק על הנחלת התורה לבנים. כלומר, לא להיכנע ליצר הממוסד המתקומם נגד השינוי החיצוני, ובזה ח"ו להפסיד את העיקר: שהוא הבן עצמו.

כיפה שחורה – למות

קודם כל צריך להכיר בעוצמת הכוחות החיצוניים השולטים על נפשות בנינו: למה צבע המכנסים, וגודל הכיפה, וצורת התסרוקת כל כך חשובים עד שאי אפשר בשום אופן לוותר עליהם?! אספר עובדה. לפני כמה שנים ישב מולי בחור שהיה פעם חרדי. יצא מהציבור שלנו, ובזמן פגישתו איתי היה בשלבי מאבק ההתקרבות שלו חזרה. הכיפה הסרוגה שלו, בשיעור של הרבה פחות מכזית, הסתתרה אחרי רעמת שערות ראשו. שאלתי אותו מה בעצם הבעיה עם כיפה שחורה? הוא ענה לי במילים אלו: "מוטב למות". היום הבחור הזה הוא אברך חרדי לכל דבר, שאני מאחל לעצמי בכל לב את התמדתו שלו בתורה. אותו אברך יקר ראה את הטיוטה של הקונטרס הזה, והוא זה שהעיר לי שצריך להסביר את הרגשת המוות הזאת. את העוצמה שקושרת את נפש בנינו ה"מתמרדים", בחיצוניות הזאת שהם סיגלו לעצמם. ואז הוא המשיך והזכיר לי את העקרון הידוע לכולנו של שתי כפות

המאזנים התלויות זו בזו ללא שום אפשרות להיפרד: כשהפנימיות עולה החיצוניות יורדת, וכן ההיפך כמאמרם ז"ל: לא נבנתה זו אלא מחורבנה של זו. כשהפנימיות חלשה מאד אז החיצוניות היא היא ה"חיים" עצמם רחמנא ליצלן. ואז שינוי בגודל הכיפה, או בצבע המכנס, וגם באבזם של חגורה, היא שאלה של לא פחות מאשר להיות או לחדול ממש.

ומה לנו ראייה גדולה יותר מפסוק מפורש בתורה (בראשית ג' כ"א) **"וַיַּעַשׂ ה' אֱלֹקִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כְּתָנוֹת עוֹר וַיַּלְבִּשֵׁם"** ואומרים חז"ל במדרש רבה (בראשית פרש' כ', י"ב) על הפסוק הזה: **"...בתורתו של ר' מאיר מצאנו כתוב כתנות אור – אלו בגדי אדם הראשון" ושם ב"מתנות כהונה" מובא: "ופירש הרמב"ם ז"ל שר' מאיר היה חושב בכתנות אור שהיה לאדם תחילה ועתה נהפכו לעור ולחומר", ע"כ. אם כן ה' יתברך עושה ומלביש כביכול במו ידיו את אדם ואשתו בכתנות עור שהם הם פרי החטא עצמו** (מ"אור" נהפך ל"עור" אותיות עור). כמו שמובא ב"פרקי רבי אליעזר" פרק כ': **"...רבי אליעזר בן יעקב אומר מן העור שהפשיטו הנחש עשה הקב"ה כתנות עור כבוד לאדם ולעזרו שנאמר: "וַיַּעַשׂ ה' אֱלֹקִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כְּתָנוֹת עוֹר וַיַּלְבִּשֵׁם", ע"כ. (וכן, בתרגום יונתן בן עוזיאל על אותו פסוק). כי זאת דרגת אדם וחוה עכשיו ובה הם יכולים לעמוד – לא יותר! ולעשיה ולהלבשה הזאת קוראים חז"ל "התורה תחילתה חסד...!" וכן מופיע ב"תנא דבי אליהו רבא" (פרק כ"ז, ה'): **"כִּי תִרְאֶה עָרֹם וְכִסִּיתוֹ. כֶּשֶׁם שֶׁהַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, יִהְיֶה שְׁמוֹ הַגָּדוֹל מְבוֹרָךְ לְעוֹלָם וּלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים, רָאָה אֶת אָדָם הָרָאשׁוֹן וְאֵת חוּהַ אִשְׁתּוֹ שֶׁהָיוּ עָרֻמִּים, וְלֹא הִמָּתִין לָהֶם אֲפִילוּ שְׁעָה אַחַת לְהִיטֵם עֲרָמִים עַד שֶׁהִלְבִּישָׁם מִיד, שְׁנֵאמַר וַיַּעַשׂ ה' אֱלֹקִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כְּתָנוֹת עוֹר וַיַּלְבִּשֵׁם, כְּמוֹ כֵּן לֹא יִרְאֶה אָדָם... וכו'" ע"כ.****

“לבלתי ידח ממנו נדח”

התופעה של הבנים האלו בדורנו היא לא מקרית. בדורות האלו – האחרונים שלפני בוא משיח צדקנו, במהרה בימינו אמן, – יורדות לעולם הנשמות הפגומות ביותר שבכל תולדות עם ישראל. וזו לשון הגר"א זי"ע (בתיקוני זהר חדש פ"א ב'): "שרוב מאותן תתקע"ד דורות, (היינו תשע מאות שבעים וארבע דורות שבהם נבראו נשמות פגומות עד בריאת אדם הראשון), הוא **עכשיו בסוף הימים** בעקבות משיחא חוצפא יסגי, ואמרו שהן הן עזי פנים שבדור והן הערב רב... ע"כ. (האמור בסוגריים – שלי). לא צריכים להיבהל מהמילים "ערב רב". פשוט וברור הוא, שנשמות של רבים מאתנו, מעורבות בנשמות הערב רב, שהרי זאת היתה מטרתו של משה רבינו ע"ה, כשהכניס את הערב רב לתוך עם ישראל – כדי לתקנם. ואלה דברי הגר"א זצוק"ל: "...ונפרד הרע בערב רב וכד קביל לון משה עליו השלום **נתערבו נשמתן בישראל** והוא הגלות הזה גלות הרביעי... ע"כ.

וודאי הוא, שכל גלגוליה של נשמת משה רבינו ע"ה בכל הגלויות, בעטיים של הערב רב, לא היו לריק. ותפילתו עליהם, כמובא ב"זהר" וכדלהלן, ודאי הועילה – אם לא לתקן את כולם ודאי את רובם. וכיון שבימינו שהם סוף הימים, הנשמות הפגומות של התתקע"ד דורות יורדות לעולם, ברור שזה לא לריק אלא על מנת לתקן עוד את מה שאפשר לתקן, ולהוציא עוד ניצוצות קדושה המעורבות בנשמות האלה, שנשלטות על ידי כוחות חיצוניים עזים ביותר, (אם גם בדרגות שונות של עוצמה). והכוחות האלה הם כל סוגי יצר הרע שאפשר להעלות על הדעת: הקנאה והפחד, והתאוה והיאוש, העצלה החוצפה והכעס הבצע והנקמה וכו', 'אין לי כח', 'לא בא לי', והבירור הסופי הזה הכרחי – **"לְבַלְתִּי יִדָּח מִמֶּנּוּ נִדָּח"**. ורק מי שאין בו שום ניצוץ קדושה ידחה לנצח ב"מ.

להיות יהודי – תפקיד על אנושי

הבעיה היא הקושי העצום, הגובל באי־יכולת (לאפוקי מאי־רצון) של בנינו, ושל הדורות האחרונים לפני הגאולה, לקבל עול מלכות שמים. ה"אני", לאפוקי "מאני ה'", מתבצר בקליפותיו ולא יכול לבקע אותם ולהתחבר עם בוראו, ובאמת גם לא עם זולתו. אנחנו חייבים לזכור שהמלחמה על להיות "יהודי", (היינו מודה על האמת), היא המלחמה הכי קשה בעולם. כי כאן לא מדובר על התאמת מידה זו או אחרת לקנה מידה חברתי זה או אחר – היינו פחות או יותר "להיות בסדר". כל קני המידה שהמציאה האנושות מעודה הם אנושיים, על כל תמורותיהם התמידיים, ופשוטותיהם עם היצרים האופנתיים, לפי הזמן ולפי המקום.

אבל מלחמת קבלת עול מלכות שמים של היהודי, היא מעל לאנושי. ("אני אֶמְרֵתִי אֱלֹקִים אַתָּם וּבְנֵי עֲלִיּוֹן כְּלָכֶם"). זאת מלחמה על "הכל". ובאמת לא יכול להיות כאן פשרות. כי להיות עבד ה', זה לאפוקי מכל השתעבדות אחרת, ואפילו לאפוקי מכל קשר אחר. לקרוצי חומר, זה כאמור תפקיד על אנושי. אבל ביציאת מצרים, כשבוראנו הוציא אותנו משליטת הטבע, קבלנו את היכולת לעמוד בתפקיד הזה. וזה הכרחי שנעמוד בתפקיד העל אנושי הזה, כי השכר הוא הרבה למעלה מזה: "עֵין לֹא רָאָתָה אֱלֹקִים זֹלָתָהּ...". ואמנם חז"ל מגדירים את התפקיד הזה לא פחות מאשר "מיתה": "רצונך שלא תמות (לנצח נצחים) מות (פה בעולם הזה, במסירות נפשך לעשות רצון קונך) לפני שתמות (מות הגוף)". (כך הלשון ב"שערי תשובה" לרבינו יונה, שער י"ז, ב', ובמסכת "תמיד" דף ל"ב ע"א, מופיע בלשון אחר: "...אמר להן מה יעביד איניש ויחיה? אמרו לו ימית את עצמו! מה יעביד איניש וימות? יחיה את עצמו!" ע"כ).

חיי שעה

בנינו, הם מאד אמיתיים. וכאמור, הם יודעים בלבם שהמלחמה

הזאת היא כוללת – מלחמה על "הכל". לכן היא כל כך קשה להם. לא חסרה להם, ולא לדור בעלי התשובה, ידיעת האמת. הקושי הוא להודות בה – לקבל אותה בפועל. הם לא צריכים הוכחות. ובאמת, אין כבר זמן להוכחות. המאורעות מהירים מאתנו, הן נמדדים בשעות, אפילו כבר לא בימים. ובאמת הגיע הזמן של "קונה עולמו בשעה אחת". (בסוף החיבור הזה נתעכב בע"ה על ביטוי הזה של חז"ל ביחס לתקופתנו).

"חיי שעה" הוא הדיוטא התחתונה בהנהגת ה' את עולמו. היינו הדיוטא הקרובה ביותר לעיני העולם הזה. ולכן, לאפוקי מ"חיי עולם" שהוא לימוד התורה, "חיי שעה" הוא ענין התפילה (שבת י"א ע"א וברש"י שם). ולכן גם כתוב בנבואה על דורנו זה "...בְּכִי יָבֹאוּ וּבְתַחֲנוּנִים אוֹבִילִם" שהיא ענין התפילה. ("אל תעשה תפילתך קבע אלא רחמים ותחנונים לפני המקום"). ו"בכי" בגימטריא "לב".

בדווקא הסגירות הקליפתית שאופפת את לבבות דור ה"עקבתא דמשיחא", שלא משאירה רווח לשום פשרה, מותירה רק אפשרות אחת והיא – הגעה ללא שלבים, מעין "קפיצת מות" ישר אל נקודת האמצע של הניצוץ האלוקי של חיי נצח החבוי עמוק עמוק בתוך הלב היהודי.

בת מלך

וההגעה הזאת כאמור, לא יכולה להיות בשלבים, כי במעבר ה"חֲשֹׁן עַל פְּנֵי תְהוֹם" אין תפישה לשום "שלב". הברירה האחרונה היא – "הכל" או ח"ו "אבדון". לכן הברירה כל כך קשה. זה פשר הנסיונות הקשים מאד של ה"עקבתא דמשיחא". ("...והוא ישופך עקב"). זאת משמעות שבירת אליל אחר אליל: "כְּחֵי וְעַצֶּם יָדִי", "ישראל במקום יהודי", "ציונות סוציאליסטית" ו"סוציאליזם ציוני", "קיבוץ", "שיוון חברתי", "אור הדמוקרטיה המערבית במזרח התיכון", "להיות עם חפשי

בארצנו", "נאורות", "מערכת משפט צדק חילוני", וכו'. ומתחת לכל הסיסמאות האלה גילוי אחר גילוי של שחיתות תהומית, של רקבון מוסרי, של אבדן דרך, של אטימות ואומללות רגשית. וכל זה בהנהגת ה' – כדי לא להותיר ברירה. כדי להעמיד בפני דורנו את האפשרות היחידה הקיימת: לקפוץ את קפיצת החיים מעל פני התהום, ולהתחבר עם ניצוץ הנשמה האלוקית. הניצוץ הזה נקרא בזהר הקדוש – "בת מלך" – בתוך של מלך מלכי המלכים הקב"ה – הנשמה היהודית!

"...דור אביו יקלל..."

ובינתיים, הקליפות לוחמות את מלחמת האוש של "תמות נפשי". כי הן יודעות, – גם אם בתת ההכרה, (ומזלותיהן בשמים בידיעה ברורה), – שהשחר עולה. ושגם אם נקעה ירך יעקב של ה"עקבתא", הרי מתוך שחרות השחר מפציע ועולה ה"ישראל" של "...שְׁרִיתָ עִם אֱלֹקִים וְעִם אֲנָשִׁים וְתוֹכָל". בינתיים, בגלל העתיד הבלתי יאומן הזה העולה וצף, צפוי ומצפה והתגלות בכל יפעתו, שאין דומה לה בעולם, אנחנו חייבים לקבל את הדור הזה. לעודד אותם. להשאיר את אלה שבפנים בפנים, ולקבל את אלה שבחוץ, ולא לקטרג ח"ו, כמובא בפירוש הגר"א על הפסוקים י'י"ד בפרק ל' ב"משלי". אומר שלמה המלך ע"ה: "אֵל תִּלְשֵׁן עֶבֶד אֶל אֲדֹנָיו, פֶּן יִקְלָלָהּ וְאָשְׁמָתָ. דֹּר אָבִיו יִקְלָל וְאֶת אָמוֹ לֹא יִבְרָךְ. דֹּר טָהוֹר בְּעֵינָיו, וּמִצְאָתוֹ לֹא רָחַץ. דֹּר מָה רָמוּ עֵינָיו וְעַפְעָפִיו יִנְשְׂאוּ. דֹּר חֲרָבוֹת שָׁנָיו וּמִאֲכָלוֹת מִתְלַעְתְּיוֹ לֶאֱכֹל עֵינָיִם מֵאֶרֶץ וְאֲבִיוֹנִים מֵאֲדָם", ע"כ.

מפרש הגר"א: "אֵל תִּלְשֵׁן עֶבֶד אֶל אֲדֹנָיו: פירוש, היאך אפשר לידע תעלומות דרכי ה', הלא עבד שמרד באדוניו שעשה לו טובות הרבה, הוא כפוי טובה, ולפי שְׁכָלְנוּ הוא איש עול אשר כמוהו אין בנמצא. ואף על פי כן אזהרת ה' היא שאל תלשן עבד אל אדוניו ולא עוד אלא... פֶּן

יְקַלְלֶהָ וְאַשְׁמֶתָּהּ. דֹּר אָבִיו יְקַלֵּל... כלומר, אפילו דור שאביו יקלל "ואַתָּה אָמוּ לֹא יִבְרָךְ" אף על פי כן "אַל תִּלְשֹׁן". "דֹּר טָהוֹר בְּעֵינָיו", כלומר שבעינינו חשוב אף לטהור שלא עשה כלל עבירה מעולם, ובאמת לא די שחטא כבר, אלא שעדיין "וּמִצָּאתָו לֹא רָחֵץ" – שחטאו עדיין בידו. "דֹּר חֲרָבוֹת שִׁנְיוֹ וּמִאֲכָלוֹת מִתְלַעֲתִיו לֶאֱכֹל עֲנִיִּים מֵאֶרֶץ וְאֲבִיוֹנִים מֵאֶדֶם". ומסיים הגר"א: "...ואמר ארבע פעמים "דֹּר" שהן נגד ארבעה יצר הרע: תאוה וגאווה וכעס וחמדה, שהן כל העבירות, ואף על פי כן "אַל תִּלְשֹׁן" ואין לך פלא גדול מזה". ע"כ.

האם אין אנו יכולים לזהות בבני דורנו, ובבנינו אנו, את סימני ההיכר שמופיעים בפסוקים הנ"ל?! ומזהיר אותנו ה' יתברך שלא נקטר, ולא נלשין עליהם לפני אדוננו. ועוד הרבה יותר נורא – שאם ח"ו כן נלשין, והם יקללנו, **אנחנו** נאשם ולא הם! כלומר, שאסור באזהרת ה' לקטרג על בנינו, גם אם חלקים מהאמור בפסוקים מתיחסים אליהם. מסקנת הדברים הפשוטה היא, שאף על פי כן ולמרות הכל, "אַל תִּלְשֹׁן!" כי גם הדורות האלה, הם לא רק חלק מהתיקון אלא סופו, והם **חייבים** להיתקן. ואנו **האבות חייבים** בתיקון הזה בעזרת השם. וכגודל קושי התפקיד כך גודל השכר – לפום צערא אגרא.

אם כן הבנים האלה נולדו לנו בחסד ה', כדי לזכות אותנו בהשלמת גמר תיקון העולם כשותפיו יתברך. כיון שהקב"ה לא מוותר עליהם, והביא אותם לעולם. ומזריח להם את השמש יום יום, ואוסר עלינו להלשין עליהם אל אדוננו. וכל זה אך ורק במטרה אחת – כדי לתקנם, ולזכותם בגאולה המשמשת ובאה. ודאי וודאי שאין לנו רשות להיפטר מן התפקיד הזה.

התנאי – יכולת הקבלה

אבל יש תנאי הכרחי בתיקון הזה. (הזכרנו זאת לעיל, ונדגיש שוב בגלל

חשיבותו העקרונית). הגר"א צוק"ל זי"ע, אומר זאת בפירושו על הספרא דצניעותא (דף ב' עמ' ג') "...וזהו עיקר התיקון להתמעט האור שיוכלו התחתונים לקבל האור. וכן היתה תחילת הכוונה בצמצום האור". ע"כ. אותו עקרון ממש שהוזכר בדברי המהר"ל זצ"ל לגבי הלוחות השניים. וכן דברי הרמח"ל זצ"ל לעיל לגבי הורדת אדם הראשון ממדרגתו, כדי שיוכל להמשיך לחיות ולפעול בדרגת הארה פחותה, שבה הוא יכול לעמוד אחרי חטאו. ובעצם, "נעוץ סופו בתחילתו" – אותו עקרון נעוץ כבר בתחילת הבריאה, כמאמר חז"ל המפורסם, מובא ברש"י על הפסוק הראשון בתורה: "בְּרֵאשִׁית, בָּרָא אֱלֹקִים – ולא אמר ברא ה', שבתחלה עלה במחשבה לבראותו במידת הדין וראה שאין העולם מתקיים והקדים מידת הרחמים ושיתפה למידת הדין". ע"כ. זהו גם תורף דברי הגר"א זי"ע על "תחילת הכוונה בצמצום האור". וכן אומרים חכמינו (ב"ר פ' ט') "...אמר ר' אבהו, מכאן שהקב"ה היה בורא עולמות ומחריבן, עד שברא את אלו, אמר דין הניין לי יתהון לא הניין לי. אמר רבי פנחס טעמיה דרבי אבהו וירא אלוקים את כל אשר עשה והנה טוב מאוד, דין הניין לי יתהון לא הניין לי", ע"כ. ואומר רש"י: "אלין הניין לי – אלו שעכשיו בראתי יש לי קורת רוח מהם ואותן עולמות שהחרבתי לא הניין לי. לכך נאמר אֵת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה טוֹב מְאֹד – שעשה עכשיו ולא מה שעשה קודם", ע"כ. השאלה המפורסמת המתבקשת היא: וכי יש ח"ו הווא אמינא (מידת הדין) ומסקנה (מידת הרחמים) כלפי שמיא? היינו, ח"ו "נסיון" ו"כשלו" ו"תיקון הכשלו"?! ואמנם חכמינו ז"ל אומרים שאין הפה יכול לאמרו אלמלא מקרא מפורש: לכתחילה "תְּהוּ וְיָבֹהוּ וְחֹשֶׁךְ" ואח"כ "וַיְהִי אוֹר" המתקנם?! הרי מקור הכל – אחד. אם כן איך אפשר להבין בריאה שלכתחילה כביכול "מקולקלת" ואח"כ מיתקנת?! ובכן ברור ופשוט הוא שכל ההנהגה הזאת מְכוּוֹנֶת אך ורק אלינו ולמעננו. היינו, שמטרת ההנהגה הזאת היא, בין השאר, גם ללמד אותנו את הכלל שחייב להתקיים בין כל משפיע לכל מקבל פה בעולם

הזה. והכלל הוא – שכמו יחס הרחמים בין הבורא לבין הבריאה, כך צריך להיות היחס בין כל רב לכל תלמיד שלו, וכן בין כל הורה לבין כל בן או בת שלו. בקיצור, ללא מידת הרחמים, שבפועל משמעותה היא התחשבות ביכולת המקבל לקבל, ההשפעה לא די שלא בונה, אלא מחריבה את המקבל. ולכן, בלי המיתוק של מידת הרחמים אין העולם יכול להתקיים.

מידת הרחמים תלויה בנו

כדבריו של רבי שמעון בר יוחאי בתקוני זהר חדש דף פ"א "ובזמנא דהוה תהו וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים לְנֹחַ קַץ כָּל בָּשָׂר בָּא לִפְנֵי... דאיתמר ביה פִּי אֲתָךְ רָאִיתִי צָדִיק לִפְנֵי בְּדוֹר הַזֶּה, דאי אנת בעי רחמי עליהו לא איתחרבו דהכי אחזי ליה ברמז בסוף יומיא בגין דיהא בעי רחמי עליהו...". ע"כ. (תרגום: שאילו אתה בקשת רחמים עליהם לא נחרבו, שכן הראה לו ברמז בסוף הימים כדי שיהא מבקש רחמים עליהם). תביעה על נח הצדיק התמים שלא בקש רחמים על דורו. איזה דור? דור המבול! שלא פחות מאשר ממלא את הארץ חמס! ואם היה מבקש עליהם רחמים לא היו נחרבים. וזה היה רצונו יתברך – **שלא יחרבו!** וממשיך הזהר הנ"ל ברמז על דורנו אנו, כדי שיבקש רחמים עלינו. ובהמשך לאותו קטע בתיקוני זהר חדש – מי יזכה לגאול? משה רבינו. ולמה? כי ביקש רחמים. על מי? על הערב רב! לא פחות! א"כ קל וחומר בן בנו של קל וחומר שנתמלא אנו רחמים על בנינו אנו.

אם כן, מפורש בכל הקטעים האחרונים שציטטנו, שללא מידת הרחמים בכל דור ודור אין העולם יכול להתקיים. ושמידת הרחמים הזאת המצילה את העולם תלויה **בנו**, – ברחמנו אנו על דורנו אנו, על בנינו אנו. עד שאפשר לומר, שבהנהגה מכוונת ממש, שהיא "הנהגת ירידת הדורות" כנ"ל, הדור הבא יורד כדי לזכות את דור קודמיו בתיקון

הגדול מכל, שהוא: לתקן את בניו. ודווקא בזה, הדור הקודם מגיע לתיקונו השלם, וממלא את תכליתו שלו בכך.

חלקנו בתורה נטע בלבנו

ועוד יותר מזה. כמו שנאמר למעלה, על גדולי כל דור, שדולים מתוך תורתנו הנצחית שבכתב, ומשקים את הדורות שאחריהם בהתאמה אליהם – כמו שהם יכולים לקבל. וזאת התורה שבעל פה שהולכת וצומחת מתוך התורה שבכתב. כך גם **כל אחד ואחד מאיתנו**, חייב ללמוד מתוך התורה הנצחית, את התורה שבעל פה **שלו**, הנענית לאתגרים שמעמידים בפניו בניו שלו.

ושוב, אך ורק להוציא מלב מי שרוצה לטעות – פשוט וברור הוא שלא מדובר ח"ו על חידוש כל שהוא במנהג, קל וחומר בהלכה על כל דקדוקיה. אלא על אין ספור הנסיונות האישיים והמיוחדים שכל אחד עומד מולם כל הזמן, וביניהם הנסיונות המיוחדים שמעמידים בפנינו בנינו. שכשם שפרצופיהם שונים, כך דעתו של כל אחד מהם שונה. וחובתנו לחפש בתורה (ורק בה), ולהתפלל לקב"ה שיזכנו ללמוד מתוכה, את ההיענויות המיוחדות שלנו לאתגרים המיוחדים שקשיי בנינו מעמידים בפנינו. (והחיבור הזה הוא עצמו אחד מההיענויות האלה).

וזהו חלקנו בתורה שעליו אנו מבקשים "ותן **חלקנו** בתורתך". כמו שאומר הגר"א זצ"ל בפירושו על פסוק ה' בפרק כ"ג במשלי: "...כי התורה היא בארץ שנתן לנו על הארץ, ותורה שבעל פה היא אשר נטע בתוך לבבנו, **בלב כל אחד ואחד**, ואין בארץ ממנה. וזהו "אשר נתן לנו תורת אמת" היא תורה שבכתב, "וחיי עולם נטע בתוכנו" היא תורה שבעל פה...". ע"כ. אם כן **בלב כל אחד ואחד מאיתנו** יש את הנטיעה הזאת שהיא התורה שבעל פה. והיא צומחת בליבנו מתוך התורת אמת הנצחית. וסיבת צמיחתה המתחדשת בכל דור ודור, היא בדווקא בגלל

שהתורה חייבת להוות מענה לאתגרים והנסיונות שמעמיד בפנינו דור הבנים. בכך אנו מוציאים מן הכח אל הפועל, מתוך התורה שבכתב הנצחית הבלתי נדלית, את התורה שבעל פה שלנו, ששייכת לדור שלנו. דווקא בזכות העולם הזה ונסיונותיו, והבנים בראשם, אנו זוכים לצמיחת הנטיעה של חיי עולם, שבוראנו ישתבח שמו נטע בתוכנו.

כי כנ"ל: היחס המיוחד שלנו אל בנינו, כדי שיוכלו לקבל מאיתנו: המילים המיוחדות, שחייבות להיות מבוררות בדקדוק, מאיתנו אליהם: כל ההנהגה שלנו כלפיהם – כל אלה חייבים להילמד על ידינו מתוך התורה. לאפוקי מ"פתרונות" ריקים, שנשאבים מבורות נשברים, שלא מכילים שום מים. ובכך, אנו מגלים שוב ושוב בכל דור ודור, את הנביעה הנצחית של התורה, ואת יכולתה לענות ולהשיב אליה כל דור – פחות ככל שיהיה.

ואם ישאל השואל וכי התורה מזומנת לענות לכל שאלה בכל ענין לכל אדם בכל זמן? התשובה כמובן היא – כן. זה הפשט ב"ללמוד על מנת לעשות". כשעומדת בפנינו בעיה בכל תחום שהוא. ואנחנו מאתרים בעצמנו, או בעזרת תלמידי חכמים, את המקומות בתורה שעוסקים בתחום המסוים הזה. (כי "ליכא מידי דלא רמיזא באורייתא"). ולומדים במקומות האלה עד כמה שאפשר בעמקות. וכנ"ל, מתפללים לבוראנו שיפתח ליבנו בתורתו – על מנת לעשות. אז בהכרח מן התורה תינתנה תשובות שיאירו את דרכנו. וכל זה בכל נסיון ונסיון, שמעמיד בפנינו אתגרים חדשים לבקרים, שתובעים מאתנו פתרונות נוספים, שנדלים מתוך התורה כמידת עמלנו בה כנ"ל. וזה כאמור לאפוקי מבורות נשברים שלא מכילים כלום. (בעוונותינו יש סימני מגמה כזאת, של פניה לכל מיני מקורות זרים, כשזה נוגע "למעשה". וצריך לא לשכוח שהתורה מלמדת אותנו לא רק הלכות, אלא את כל הלכות החיים, על צדיהם ופרטי פרטיהם).

זמן להתחבר

כאמור למעלה, נדגיש שוב: חסד גדול עשה אתנו הבורא יתברך שמו, שהוריד את הנשמות האלו של בניו – בנינו, אלינו. אל תוך הבתים שלנו. ונתן לנו את התפקיד להתייחס אל הנקודה הפנימית הקדושה שבנשמתם – אל חלק האלוק ממעל שבתוכם. להתחבר אל הנקודה הזאת, ולהוציא אותה לאור מכלא הקליפות הסוגרות עליה. גם אם זה יקח שנים. הקב"ה חיכה לרבי עקיבא זי"ע ארבעים שנה! כשבאותן שנים, רבי עקיבא רצה לנשוק כל תלמיד חכם, לא פחות מאשר נשיכת חמור המשברת עצמות. וכמובן, שלא יעלה על הדעת כלל וכלל שרבי עקיבא זי"ע היה חס וחלילה מזיד, בבחינת 'מכיר את בוראו ומתכון למרוד בו' רחמנא ליצלן. אם כן, חייבים להסיק שגם אצל רבי עקיבא היה מחסום שמנע ממנו להתחבר לתורה, וכן, גם לשאת אשה, ורק אחרי ארבעים שנה, לא פחות, המחסום נבקע ורבי עקיבא נולד ("...בְּנֵי אֶתָּה, אֲנִי הַיּוֹם יִלְדִּיתִּי").

לקדש שם שמים בפני הבנים

ולכן, אנו חייבים להאמין לבנינו, שהם באמת כמעט לא יכולים אחרת. כמובן, שאין פירוש הדבר שכשאני מקבל את בני ואוהב אותו, אני גם כביכול מאשר שדרכו נכונה. ודאי שאין הדבר כן. וגם הבן יודע את זה טוב מאד. אין מה לחשוש כלל – הוא לא יטעה. ואף אחד לא יטעה, ויפרש את היחס האוהב שלנו אליו, כאילו אנו אוהבים ומאשרים גם את דרכו. ההיפך הוא הנכון. כשאתה לומד את בנך, ויודע שהוא אנוס באמת, ולכן אתה אוהב אותו על אף מעשיו, בזה אתה מקדש את התורה אצלו. כי הרי הבן יודע איך אתה חי. הוא מודע היטב למערכת הערכים התורניים, שלפיהם אתה מכוון את חייו ומשפחתך. הוא יודע מצוין למה אתה מצפה ומייחל ממנו, גם

אם לא תאמר לו זאת כלל. ואז, כשהוא נוכח דרך יחסך אליו, שלא די שהתורה לא מנגדת אותו, אלא מצוה לאהוב אותו. כשאתה נותן לו זמן ואפשרות למצוא את עצמו. בקיצור, מחכה לו בסבלנות – כהסבלנות שבה חיכה הקב"ה לר' עקיבא – הרי בכך קדשת אצלו שם שמים. על ידך שם שמים מתאהב אצלו. שהרי אין דבר שהבן היה רוצה יותר, מאשר לאחות את הקרע שבין רצונו הפנימי להיות יהודי ירא שמים בתכלית, לבין הלב שעדיין לא יכול לקבל את זה. במילים אחרות, אתה צריך לתת לבן שלך אויר לנשימה. זה בדיוק מה שהוא צריך לקבל עכשיו בחייו – זמן. זמן להגיע אל עצמו, אל נשמתו, אל אלקיו. ובזמן הביניים הזה הוא חייב לקבל אישור לכך שאוהבים אותו, שמקבלים אותו, שהוא, הבן, קיים בחיינו קיום הכי חשוב בעולם – וזה על רמה בסיסית עוד לפני קיום המצוות!

בת מלך

הניצוץ האלקי העמוק החבוי בתוך נשמות הדור האחרון הזה, מתואר בזהר הקדוש בכמה וכמה מקומות כ"בת מלך" (הביטוי הזה נלקח בעיקר מהפסוקים בתהילים מ"ה י"ד: כָּל כְּבוֹדָהּ בֵּת מֶלֶךְ פְּנִימָה מְשֻׁבָּצוֹת זָהָב לְבוֹשָׁה). בת המלך הזאת היא הניצוץ האחרון והעמוק ביותר בתוך החושך שעל פני תהום הקליפות. והזהר אומר, שמשה רבינו עליו השלום נכשל בהגעה אל "בת המלך" בנסיון הסלע. ושרק בסוף יומיא היא תצא לחירות מן הסלע הסוגר עליה. (זהר, פרשת כי תצא, "רעיא מהימנא" (דף רעט); וראה בתיקוני זהר תיקונא עשרין וחד, בדפים נ"ב ונ"ג, וכן את פירוש הגר"א שם). בת המלך, שהיא כאמור השכינה הקדושה, שסגורה בתוך קליפות הסלע, זאת בחינת הדור האחרון. הקליפות הסוגרות עליו הן עצומות, אבל ניצוץ קדושת הגרעין הפנימי ביותר של נשמת היהודי – היא היא "בת המלך", מקננת בתוכם. לכן הם יבואו, אחרי שימיסו בבכי ובתחנונים את הסלע הסוגר עליהם. אבל כנ"ל, בבגדיהם

המשונים, בתספורות ובעגילים, כשהם מחוררים מכל הצדדים.

לצלוח ולהתחבר

אנו חייבים להיות מוכנים לקבל אותם. היכולת הזאת תלויה ביכולתנו להתנתק מהכוחות החיצוניים ששולטים עלינו. אם, חס ושלום, הממסדיות הדתית שלנו, הנגועה מן החיצוניות, תתנגש עם חיצוניותם האנוסה של הדור הזה, עלולה להתרחש תאונה, רחמנא ליצלן.

אנו צריכים לפתוח את עצמנו אליהם. ולהוריד את קליפות כלא ההרגל, ולהשתדל להתחבר אליהם – אל מרכז נשמתם. לצלוח את החיצוניות – שלנו ושלם, ולחבר את נשמותינו זו עם זו [וכן כתוב בהמשך דברי הזהר הקדוש לעיל (פרשת כי תצא, רעיא מהימנא, דף רע"ט)]:
"...אלא אבן דאיהי סלע דמשה, עלה איתמר (במדבר כ'): 'וַיִּדְבְּרָתָם אֶל הַסֵּלַע לְעִינֵיהֶם, וַיִּנָּתֶן מִימָיו', דאיהי בת קול ולא תליא בה אלא **דיבורא** ופיוסא (וכן) אבל סלע דילי איהי בריתא דמלכה בגינה איתמר 'וַיִּדְבְּרָתָם אֶל הַסֵּלַע לְעִינֵיהֶם, וַיִּנָּתֶן מִימָיו', **בדיבור ופיוס כבריתא דמלכא**, ע"כ.
כנ"ל, בת המלך היא שכינתו יתברך השוכנת בקרב שורש נשמתם של בני הדורות האחרונים, ואם נזכה להתחבר אל שורש נשמתם זה ב"דיבור ופיוס" או אז נזכה במצוה הגדולה מכולם, ולקרב את האנושות אל יוצרה.

גואל ראשון – גואל אחרון

כאמור, זה המבחן האחרון, ובגלל זה הוא כל כך קשה. כי הוא אמור להוציא את ניצוצות הקדושה האחרונים ומכאן שהם גם היסודיים ביותר, מתוך סלע קשה כחלמיש שסוגר עליהם. זאת ה"אבן" פשוטו

כמשמעו שאפילו האבות – בוני האומה – "מאסו" בה (אֶבֶן מַאֲסוֹ הַבּוֹנִים) כמובא בתיקוני זוהר חדש (ע"ו ג').

משה רבינו נכשל בהוצאת "בת המלך" שהיא "אישון בת עינו" (או בתיאור אחר: "בבת עינו") של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא מתוך הסלע. היא היא "בת המלך" החבויה בתוך סגור ליבם של "המורים". (שְׁמַעוּ נָא הַמְּרִים הֵמָּן הַסֵּלַע הַזֶּה וכו'). והיא היא בת המלך – שכינתו יתברך, החבויה בתוך ליבות האבן של דורנו זה האחרון, בבחינת "וּמַלְכוּתוֹ בְּכָל מְשָׁלָה".

וכמו שהובא, מספר תיקוני זוהר חדש דף פ"א, שרבי שמעון בר יוחאי אומר שביציאת מצרים משה בענותנותו מבקש רחמים לא פחות מאשר על הערב רב, ולא כמו נח שלא מבקש על דורו. ובזכות זה **דווקא משה** הוא זה שמיועד להציל את שארית הטוב שבתקע"ד דורות, שסופו מתנקז לתקופתנו זו.

ובאמת, בימינו אלה, רבים רבים, הרבה יותר ממה שמשערים, שנמצאים כביכול "בחוי", קשורים בשורש נשמתם עם אביהם שבשמים, והוא יתברך מאיר לאישון בת עינו, שהיא היא שורש נשמתם – שכינתו יתברך בתוכם.

הבעיה שלהם היא עם המערכת כולה – על כל מצוותיה, חיוביה ודקדוקיה. אין להם כח להתמודד איתה. התסמונת שלהם היא פחות או יותר: מערכת רגשית שנתרסקה ונשחקה עד דק על ידי התבגרות רגשית איטית שלא עמדה בתביעות הסביבה שבה גדלו, מה שפגע ביכולת קבלת החיובים העצמית שלהם, כדלהלן בפרק ד'.

גם אם יתמהמה

כלומר, כל הידיעות כבר ידועות להם לבני הדור הזה – האחרון

(בעזרת השם). אין להם בעיה של שכנוע שכלי, אבל הם צריכים לבקוע את הסגר הנורא שעל ליבם, שבתוכו "בת המלך". והם פוחדים. אין להם כח לקרב ההבקעה הזוה. ולכן הם מחפשים פיצוי רגשי מידי.

הזוהר הקדוש מביא משל לעניין זה: החיטה עטופה בקליפה שאותה צריך להסיר. זה תהליך בירור וליבון של גרעין החיים מתוך המוץ שעוטף אותו, וזה משמעות הנסיונות שהקב"ה מעמיד אותנו. שלב אחר שלב, עוד קליפה ועוד קליפה יורדת. כמו שלחיטה יש שלושה סוגי קליפות, שכל קליפה דורשת בירור משלה. גם מלאכות שבת העוסקות בבירור מחולקות לשלוש מלאכות נפרדות: זורה, בורר ומרקד. יש קש שעף ברוח (מלאכת זורה), יש קליפה שבוררים בידיים (מלאכת בורר), אבל הקליפה הקשה מכל, הסובין והמורסן, ממש דבוקות לחיטה ומהוות ממש חלק בלתי נפרד ממנה. בזוהר כתוב שגם בנשמותינו יש כאלה קליפות. וכדי להגיע לקליפות הדקות הללו שדבוקות בנו, וקל וחומר שכדי שנוכל להסיר את הקליפות האלה, במלאכת מרקד, צריך קודם לעבור טחינה. טחינה שמחייבת אותנו לשבור את הממוסדות המקובעת שלנו. לעשות בירור חד בין דבר ה' לבין נורמות חברתיות תרבותיות שהצטרפו בדרך. רק אחרי הטחינה הזו, שבדרך כלל מלווה כאמור ביסורים לא פשוטים, אפשר להגיע למלאכת המרקד, לסנן את הקליפות האחרונות.

ההנהגה הזאת שמנהיג אותנו בוראנו לפני הגאולה, היא מעין מסננת שתפקידה לנקות אותנו מהגויים ותרבותם הגורמים לנו לחטוא. כמו שכתוב בעמוס (ט' ט'): "כִּי הִנֵּה אֶנֶכִּי מֵצֵהָ, וְהִנֵּעוֹתִי בְּכָל הַגּוֹיִם אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּאֲשֶׁר יִנּוּעַ בְּכַבְרָה, וְלֹא יִפּוֹל צְרוּר אֶרֶץ". ואומר הרד"ק (וכן שאר המפרשים באותו ענין): "זה אני גוזר עליהם, שאניע אותם בכל הגויים כאשר ינוע בכברה. כמו שיניע גרגיר החיטה בכברה כשכוברים אותה, ויפול לארץ העפר והפסולת שבה, והגרגרים הטובים

שהם גסים ישארו למעלה... כן ישראל יתנועעו ויטלטלו בכל הגויים, ולא יפלו לארץ אלא חטאים שבהם, הדומים לעפר".

הינדיק

רבי נחמן מברסלב, הביא משל קולע שמסכם ומתמצת ממש את כל האמור פה. משל ההינדיק (תרנגול הודו, ביידיש). המשל מובא בספר שיח שרפי קודש (ח"א אבניה ברזל, סי' תקפ"א). ובגלל שזה משל כה יסודי, נביא אותו כלשונו: "פעם אחת, בן מלך אחד נפל לשיגעון [השתגע וחשב] שהוא עוף הנקרא הינדיק, דהיינו תרנגול הודו. [בעקבות כך חשב בן המלך כי הוא] צריך לישיב ערום תחת השולחן ולגרור חתיכות לחם ועצמות כמו הינדיק. וכל הרופאים נואשו מלעזור לו ולרפאו מזה והמלך היה בצער גדול עד שבא חכם אחד ואמר: אני מקבל על עצמי לרפאו. [מה עשה החכם?] הפשיט גם כן את עצמו, וישב תחת השולחן עם בן המלך הנ"ל, וגם כן גרר פרורים ועצמות. ושאלו בן המלך: מי אתה ומה אתה עושה פה? והשיב לו: ומה אתה עושה פה? אמר לו: אני הינדיק. אמר לו: אני גם כן הינדיק. וישבו שניהם יחד כך איזה זמן, עד שנעשו רגילים זה לזה. אז רמז החכם והשליכו להם כתונת ואמר החכם ההינדיק לבן המלך: אתה חושב שהינדיק אינו יכול לילך עם כתונת? יכולים להיות לבושים כתונת ואף על פי כן להיות הינדיק. ולבשו שניהם הכתונת. ואחר זמן מה רמז והשליכו להם מכנסיים ואמר לו גם כן כנ"ל: אתה חושב שעם מכנסיים לא יכולים להיות הינדיק? ולבשו המכנסיים, וכן עם שאר הבגדים. ואחרי כן רמז והשליכו להם מאכלי אדם מהשולחן ואמר לו: אתה חושב שאם אוכלים מאכלים טובים כבר חדלים מלהיות הינדיק? אפשר לאכול וגם להיות הינדיק. ואכלו. ואחרי כן אמר לו: אתה חושב שהינדיק מוכרח להיות דווקא תחת השולחן? יכולים להיות הינדיק ולהיות אצל השולחן. וכן התנהג עמו עד שריפא אותו לגמרי. והנמשל מובן למבינים".

ההקשר כאן מדויק מאד: הילדים שלנו אנוסים גמורים בהתנהגותם, והם מתנהגים כמו אותו בן מלך שהשתגע, ומתישב מתחת לשולחן. הוא לא כפוי טובה ולא עושה לאף אחד דווקא. בענין זה הוא פשוט אנוס. כדי לעזור לו, חייבים להבין שדרשות מוסר לא יעזרו, תוכחות ומלקות רק יגרמו לו להתבצר בעמדותיו. גם להתיאש אסור. החכמה היא לדעת לרדת איתם מתחת לשולחן, להכיל, לשמוע, לכבד. זאת הדרך שתגרום להם בהדרגה, כשהאסימונים יפלו, לחזור לעצמם, להוציא את "בת המלך" שחבויה בתוך אבן כה ענקית, לצאת לאור.

אזמרה

רבי נחמן מברסלב מלמד (בליקוטי מוהר"ן, תורה רפ"ב, הידועה בכינוי: "תורת אזמרה"), שכאשר אנו דנים אדם לכף זכות, מחפשים בו נקודה טובה, אז באמת הוא נידון לכף זכות, וכלשונו: "ועל ידי זה שמוצא בו איזה מעט טוב ששם אינו רשע, ודן אותו לכף זכות, על ידי זה מעלה את הרשע באמת לכף זכות, ויוכל להשיבו בתשובה על ידי זה", עכ"ל. וזה חידוש גדול, שעצם ההתבוננות מתוך מטרה לחפש את הטוב יוצרת מציאות של טוב. וכמו שאומר הפסוק (תהילים ל"ז י'): "יַעֲזֹד מִעַט וְאֵין רָשָׁע וְהִתְבֹּנְנָה עַל מְקוֹמוֹ וְאֵינָנוּ". ההתבוננות על מעט הטוב שעדיין יש ברשע מעלה אותו לכף זכות ומעלימה ממנו את הרע. בכל אדם ובכל מצב יש משהו של טוב, והסוד הוא להתמקד בו, להיות מודע אליו, להעצים אותו, לגדל אותו ולחזק אותו. ובכך להפוך אותו למציאות.

זהו יסוד מהותי ובסיסי ששייך לכל יהודי. מצות לימוד זכות על חברינו נלמדת מהפסוק "בצדק תשפוט עמיתך" (מצוה רל"ה ממנין המצוות, ראה בספר החינוך). ויש מרבותינו הקדמונים בעלי המוסר שהרחיבו את הציווי הזה גם על הרשעים: "ירגיל עצמו להכניס אהבת בני אדם

בלבו, ואפילו הרשעים, כאילו היו אחיו ויותר מזה, עד שיקבע בלבו אהבת בני אדם כולם. ואפילו הרשעים יאהב אותם בליבו וכו'. ובמה יאהב, בהיותו מזכיר במחשבתו טובות אשר בהם, ויכסה מומם ולא יסתכל בנגעייהם אלא במידות הטובות אשר בהם" (תומר דבורה מהרמ"ק, סוף פרק שני).

אבל כמו שאיסור לשון הרע נאסר עוד לפני החפץ חיים, ומוסר היה מרכז העבודה עוד לפני הגר"י סלנטר, כך גם הענין הזה של תורת לימוד הזכות על עצמו ועל אחרים. רבי נחמן התמקד בענין הזה, ובספרי תלמידיו האריכו לתת אבני דרך ועצות כיצד ליישם אותו. היסוד הזה קיבל בזמננו הרבה לבושים: גם בדברי תורה, וגם בדברי חוקרי הנפש, שהולכים ומגלים שזה סוד האושר, זה סוד ההצלחה, זה סוד החיבור הפנימי.

כל אחד במקורו הוא טוב גמור, נשמה טהורה. זה העיקר וזו המהות, וגם אם יש הרבה לכלוך ואבק דרכים מבחין, אין בכוחו לגרוע ולהפחית מהיהלום המנצנץ שנמצא שם בתוכנו. כאשר משנים את הפוקוס, ומנסים לראות מעבר לכלוך החיצוני, לחפש אחר הנקודות הטובות, שהן האמיתיות והמהותיות בנו, אז מגבירים את כח המגנט המופלא הזה, ויוצרים מציאות רוחנית מופלאה של "עוד", עוד נקודה, "וְעוֹד מַעֲט וְאֵין רֶשֶׁע וְהַתְּבוּנָה עַל מְקוֹמוֹ – וְאֵינְנוּ, הַחִפּוּשׁ אַחֵר הַ"עוֹד מַעֲט", הַהַתְּבוּנָה הַזֹּאת גּוֹרֶמֶת לְאוֹתוֹ "רֶשֶׁע" לְהִיעָלֵם. זֶה לֹא 'עוֹד' עֵצָה נַחֲמָדָה לַחַיִּים טוֹבִים, אֲלָא זֶהוּ דִּיבּוּר אֱלוּקִי שֶׁל מִצְוָה בַּעֲלַת כַּח סְגוּלִי, כְּמוֹ כָּל מִצְוָה. לַעֲמוֹל לַעֲשׂוֹת חִפּוּשׁ מִתְמִיד אַחֲרֵי נִקּוּדוֹת טוֹבוֹת.

זהו יסוד ראשון בחינוך הילדים, אף ילד שמתחיל ללכת לא יצליח אם לא יעודדו אותו, למרות שבהתחלה הוא מועד ונופל. למרות

הכל רואים רק את הטוב וזה מעודד אותו ללכת טוב. וכך בכל שלב בשלבי ההתפתחות של ילד. הביקורת משתקת וגורמת לברוח, העידוד והחיפוש הוא זה שמצמיח ומגדל. ולצורך הענין, נער מתבגר כזה דומה ממש לילד שלומד ללכת. הנער מנסה לגבש לעצמו זהות עצמית, והדרך לכך מחייבת, מבחינתו, פרידה מההורים ובשלב זה הביקורת הדתית המוצדקת חייבת להשתתק, והחיפוש העקבי אחרי נקודות זכות הוא המחיה, הוא פתח התיקון.

לדוגמה, נער מתבגר שמגיע לפני השקיעה להניח תפילין, וזוכה לגערות מאביו על כך שרק עכשיו הוא נזכר, לא יפתח חשק או רצון חיובי בתחום הזה. הגערות מצטרפות לעוד שק של תחושה שלילית הקשורה לתחום התורה והמצוות. לעומתו, נער באותו מצב, שזוכה למחמאות על כך שלא הניח ליום לעבור בלי מצות תפילין, "אחחח, איזו יראת שמים", יקבל תמריץ אמיתי להשתדל בזה גם מחר, ובעזרת השם, עם הזמן, יתפתח אצלו תהליך, בקצב שלו, שבו הוא ישכיל להניח בזמן הנכון ולא ברגע האחרון.

פרק ד

איפה "אני"?

נסביר את הכרח ההתגוננות של הבן נגד ההתקפות המוסריות שלנו עליו, ועל מה הוא בעצם מגן. מה שבדרך כלל קורה עם הילדים המורדים בגיל ההתבגרות הוא זה: הם נולדים לתוך מערכת ערכית, ברוך השם, עם מושגים אמיתיים של טוב ורע, מותר ואסור. מערכת הכי תובענית בעולם, שדורשת לא רק תורה ותפילות, אלא גם קימה בזמן, נעילת נעלים בסדר מסוים וכו', הכל עד הפרטים הקטנים ביותר. רוב רובם של הנערים מצליחים לגדול כך, יחד עם התורה. אבל יש מיעוט של נשמות שסגורות במעטה יותר עבה, וזה מתבטא בכך שהם מנסים לבדוק גבולות, למרוד, להתריס. זה לא קל להוריהם (בלשון המעטה), זה לא קל למחנכיהם (כנ"ל), זה גם לא קל להם עצמם. הם לא מלאים בחוויות הצלחה מעצימות. להיפך. הם מודעים לכאב שהם גורמים, אבל זה חזק מהם. נשמותיהם לא מצליחות לצאת מן הכח אל הפועל. אלה נשמות שבילדותן חיו בהרגשה או במחשבה ש"אני" ומצווה זה היינו הך. וכשהם צומחים ומגלים "אני" בסיסי יותר, חומרי יותר, רגשי יותר, שהוא קודם לשמירת המצוות ועדיין ילדותי, אז הם מנסים "להסתדר". היינו, להסתיר את הפער ההולך וגדל בין התורה, לבין ה"אני" החלש הזה, שלא מצליח עדיין להדביק את אתגריה. לא ניתנה להם הזדמנות להתפתח איטית, כי הם בעצם "מסתדרים". לפעמים אפילו "מצליחים מאד" בלימודים, כך שבעצם אף אחד לא מודע לשום בעיה. ובאותו הזמן ה"אני" הבסיסי הנזכר

למעלה לא מתפתח בהתאם. ואז בהתבגרותם ה"אני" המתוסכל הזה פורץ בבוסריותו.

"חֲנֹךְ לְנֶעַר עַל פִּי דְרָכּוֹ..."

זה המקום לעורר על ענין חיוני ביותר: החינוך שלנו את ילדינו חייב להיות בלתי נפסק בכל רגע ורגע, בכל יום ויום. אין זמן שבו אנחנו יכולים להרשות לעצמנו לא להיות מודעים למצב של כל בן ובת שלנו: ולא באופן כללי ומעורפל, אלא ירידה לפרטים, ולפרטי הפרטים. ואז יש סיכוי טוב לגלות את הפערים הנ"ל בתחילתם. וכשמתגלה בזמן מוקדם פער כלשהו בין ה"אני" הבסיסי של הילד, (המתפתח בקצב שלו לפי שורש נשמתו שלו), לבין החיובים הערכיים של התורה, מיד יש אפשרות לתקן. בתנאי, כמובן, שלא נכנע ל"ערכיות" ממוסדת שתקועה במוחנו אנו, ונכוון את ה"חֲנֹךְ לְנֶעַר" (שיהיה) עַל פִּי דְרָכּוֹ... ממשי, שזה בדיוק הענין הזה: היינו, לחנכו לערכי התורה על פי מה שהוא, על פי המציאות המיוחדת שלו. ואם בשלב מוקדם זה, מבקשים עצה מחכמי ישראל, ומקיימים אותה כלשונה, זוכים לתיקון לפני הקלקול.

בפיקוח וההשגחה הזאת, צריך לא רק לשים לב לכל תנועה במצב רוחו של הבן או הבת, אלא בעיקר ליצור ולפרנס ולעורר מערכת כזאת של אמון וכנות בינינו לבין צאצאינו, שהם לא ימנעו מלגלות לנו תמיד את כל ליבם.

מפגע "סביבתי"

זה תלוי קודם כל כמובן איך נקבל את גילוי ליבם. בכל גיל ובכל ענין. אם הילד מספר על חבר בגן שלא רוצה להתחבר אליו, ואם הבת מספרת על מורה שכועסת עליה, ובגילאים מבוגרים יותר, על רגשות, דחפים, מצוקות, תסכולים. ואם הבן נראה עצוב, מנותק, אדיש,

מתחמק, – הכל בכל מכל כל מחייב את שימת ליבנו. זה מחייב הבנת ערך "הרגע הקטן" הזה, כי הוא רב תוצאות. זה מחייב סבלנות. זה מחייב קשר **מתמיד** עם מחנכי בנינו, מן הגנון ועד הישיבה גדולה, או הסמינר, ועד בכלל. זה בעקר מחייב הבנה שעולמנו זה מתדרדר למצב של פלישה איומה, של כל הכוחות החיצוניים שבעולם לתוך חיינו. למאי נפקא מינא? נפקא מינא לכך שהכוחות האלה חודרים, אם נרצה ואם לא נרצה, למרות כל ההגנות ההכרחיות, לתוך נשמות ילדינו. והכוחות האלה מחכים לכל פירצה לכל סדק. והם מציעים חילופין זמניים ומפתים לכל מצב קשה, גם לילדים קטנים. לכן כל תנודה היא משמעותית. יש עוד סיבה: בגלל צוק העיתים, המסגרות החינוכיות שלנו מסוגלות פחות לטפל בפרט, כדלהלן.

מילה דרמא...

התפקיד הזה של ההורים לא כל כך קשה, כמו שזה נראה ברגע הראשון. רוב הזמן הפיקוח וההשגחה הזאת לא נצרכים בפועל. בדרך כלל, ברוך השם, העניינים זורמים. מה שקובע זה **המודעות** של ההורים לתפקיד הזה, ופקיחת העין המתמדת, ולא בהכרח התערבות בפועל. מה שקובע, וקובע מאוד, זה ההתערבות ברגע שזה כן נצרך. אם יש מודעות לתפקיד המיוחד הזה, וממילא תפילה עליו, הרגעים הקובעים לא ימלטו מעיני ההורים. חכמינו מלמדים אותנו ש"מילתא דלא רמיא עלה דאיניש לאו אדעתיה". אבל כמובן שהמצב ההופכי גם טמון במימרא הזאת, היינו: מילה **דרמיא** עלה דאיניש תהיה על דעתו כל הזמן.

להבין זה לא להצדיק

כדי ליצור מערכת של אמון וכנות בינינו לבין ילדינו, אנחנו חייבים

לשים לב לתגובות שלנו. אם נתקף בבהלה נוכח הבקיעים במצב הבן או הבת, ונגיב בחומה מבוצרת "ערכית – מוסרית", אנו נחסום את הילד מלהיפתח אלינו. קודם כל חייבים לשמוע בסבלנות רבה, ולאתר בתוך הסיפור של הילד את מה שבאמת מציק לו. כי ודאי שברוב המקרים הסיפור שלו עטוי בראיה חד צדדית ובנטיה של הצטדקות. אחרי שזיהינו את האמת שבתוך הסיפור, חייבים לגלות הבנה. לא צריך לפחד: הבנה אין פירושה הצדקה.

לצערנו, גם אצלנו יצר הרע הוא לא בבחינת בל יראה ובל ימצא. ובביעורו המוחלט, גם אנחנו לא חייבים אלא שבעה ימים בשנה. לכן אם התגובה שלנו תאשר לבנינו שגם לגבינו יצר הרע קיים, והוא אויב תמידי אורב ומאיים גם על הצדיקים. כי "צוּפָה רָשָׁע לְצִדִּיק וּמִבְקֵשׁ לְהַמִּיתוֹ". אם נלמד את בנינו לזהות את הרע שבהם מתחת למעטה ההצטדקות שלהם. אם לא נדחה מכל וכל את האפשרות לקיומו, ונלמד יחד איתם איך להתגבר, או לפעמים לעקוף, ולפעמים להרויח נגדו צעד קטן – "בְּתַחֲבֻלוֹת תַּעֲשֶׂה לָּךְ מִלְחָמָה". בקיצור, אם לא נגיב מיידית על הרע שבבנים בחומה מוסרית – ערכית בלתי חדירה, נזכה באמונם. הם לא יצטרכו להסתיר את הרע כי לא נתקוף אותם בגללו. הם יחפשו פתרונות ביחד עם האנשים הכי חשובים להם, והכי נאמנים להם – הוריהם. נרויח גם הרבה יותר מזה: כאמור למעלה, אם חס ושלוש נגיב בגלל הפחד שלנו בדרשה מוסרית, הבן עלול להיחסם. הוא "יבין" שיש דברים ש"לא כדאי" לדבר עליהם. הוא עלול לבנות מערכת פנימית נסתרת, אף על פי שכלפי חוץ הוא יראה "בסדר גמור". הוא עלול לעשות הסבה, "הגיונית" מבחינתו, מעימות מול האויב האמיתי שלו, שזה יצר הרע שבו, לעימות מול אביו או אמו, וממילא עלול היצר ליהפך ל"אוהב", ומי שהבן ציפה להיות אוהב – אביו, ל"אויב" ח"ו.

אבל אם קודם כל נבין בסבלנות, נוכל גם אחרי זה לכוון בחכמה אמיתית. זה ה"רידוי" שהוזכר במדרשי חז"ל. רועה חכם רודה כך, שהצאן לא יברח ממנו מחמת הרידוי. רועה שממלא את תפקידו באמונה חייב להבין את צאנו, להזהות עם צרכיו, ואז לרדות אותו לטובת הצאן עצמו.

הבעיה היא, שבגלל עייפות מחשבתית, אנו מעדיפים לירות מטח מוסרי, ובעצם מטייחים ותוחבים מתחת לשטיח את הבעיה האמיתית. וזה בגלל שאנו לא מורגלים במחשבת חובת ההשגחה התמידית – כלומר מתעייפים מעצם המחשבה הזאת – אף על פי שהמציאות הרבה פחות קשה מתדמיתה כנ"ל.

כאמור, אפשר וצריך לרדות בשבט, אבל כשהבן יודע שהשבט הוא הוא המשענת. ("...שִׁבְטָהּ וּמִשְׁעֲנֵתָהּ הִמָּה יִנְחָמֵנִי"). ואז הבן לא יוכל לתלות את הרידוי ב"נוקשות", או ב"אי הבנה", או ב"אטימות" של האב או האם.

דימויים וציפיות

חייבים להסתייג כאן הסתייגות גדולה מטעות שעלולה לנבוע מכל האמור לגבי חיוב ההשגחה הבלתי פוסקת שלנו על ילדינו.

יש הורים ש"משגיחים" על ילדיהם כך, שההשגחה עצמה והדאגה לעתידם היא היא הגורם העיקרי לשבירת הבן או הבת. ה"השגחה והדאגה" הזאת כוללת בין השאר שהילד או הילדה ילכו לגן ולתלמוד תורה "הטוב ביותר שיש", וכן לישיבה קטנה או לסמינר "הכי טובים". שהשיגהם יהיו "מזהירים" במבחנים, ובציוני סוף כל שנה. שהבן יגדל להיות "גדול בישראל" או לפחות ראש ישיבה. שהוא יהיה "צדיק"

ולא יחסיר שום אות בשום תפילה. וכל זה כבר מגיל שש עם צִפְיָה "מפוכחת" לעידן השידוכים, והדברים ידועים.

בקיזור, ההורים האלה מלאים בדימויים וציפיות שרובצים על ראש הבן או הבת בכובד של הר סיני כולו. גם ההורים האלה רצים השכם והערב למוסדות החינוכיים של בניהם, ומעמיסים על ראשי המלמדים והרבנים את "דאגותיהם". למותר לציין שלא זאת היתה הכוונה בעיקוב וההשגחה "מן הגנון ועד לישיבה" שצוין למעלה. הכוונה היתה הפוכה ממש: היינו, לדאוג לכך שהבן או הבת יהיו בשמחה. לעקוב אחרי סימני מצוקה, ניתוק, סגירות וכו'. ואין הכי נמי "להאביסם כתורא" אבל שלא יחנקו. כלומר כפי יכולתם לקבל – בשמחה ובטוב לבב מרוב כל.

אנו צריכים לחנך את עצמנו לחנך את בנינו. הדוגמא המעשית של האבא – אמא "ביום יום" ו"ברגע רגע" שווה יותר מאלף "דרשות". ואם ח"ו ה"רגע רגע" סותר את ה"דרשות", אז ה' ישמור מהתוצאות.

שלושה ראשי ישיבות לכל תלמיד

כאמור למעלה, לצערנו הרב, המערכת החינוכית שלנו, בגלל ריבוי התלמידים, כן ירבו, הולכת ומאבדת את יכולתה להיענות לצרכים המיוחדים של הנשמות האלה. כיתה גדולה, לא יכולה, בהגדרה, לקיים "תִּנְיָה לַנֶּעַר עַל פִּי דִרְכוֹ", ובטח שלא עם ילדים שמאתגרים וצריכים יותר. ילדים שיש להם פער, והם קוראים לעזרה, בדרכם, לא תמיד אנו קשובים לשמוע את דרכם המיוחדת לקבל תשומת לב. כי גם בחינוך אנחנו מקבלים פה ושם השפעות חיצוניות: כלומר לנוכח ריבוי התלמידים ב"ה, עולה הצורך ב"בירור" ו"העדפה". ואז מושגים כמו "הישגיות", "הספק חומר", "רמת לימודים", "קריטריונים" וכו' הולכים ותופשים מקום. המושגים הזרים האלה מקשיחים את הממסדיות

שלנו גם בתחום החינוך. הנערים והנערות שאנו עוסקים בהם לא יכולים למצוא את מקומם במסגרות התובעניות והאתגריות של חלק מהישיבות, וחלק מבתי הספר לבנות, ולצערנו אין תחליף **מכובד**. ההדגשה היא כמובן על הכבוד שחייבים לרכוש לכל נשמה בישראל. שמעתי מפי אחד מזקני תלמידי החכמים שבדורנו, ששמע מפי החזן איש זי"ע, שצריך שלושה ראשי ישיבות לכל תלמיד, ולא ההיפך.

אבל כיון שאי אפשר לשנות מהלכים חברתיים, לכן אין גם טעם לנסות ולהעלות זאת. אי לכך הפניה במאמר זה היא אל האבא ואל האמא. אין טעם לטעון טענות, צודקות כלל שיהיו, נגד מערכות חברתיות ממוסדות. בדרך כלל הטענות האלו נשמעות ונטענות, כדי לפטור את המתלונן עצמו מהאחריות שלו לנושא. אין ספק שקבלת האחריות של הציבור שלנו על ילדיו אין דומה לה לא בארץ ולא בעולם. אבל צריך להבין שהאחריות **שלנו** על ילדינו, כוללת גם את התפקיד לתת גב. לתת כח לבנים שלנו להתמודד במציאות שאין טעם לנסות לשנותה. אני יכול לתת לבני את הכבוד, ועל ידי זה את האמון העצמי שלו בו בעצמו, שיתן לו את הכח לקבל באהבה אפילו את היחס של מנהלי מוסדות מסוימים אליו. ואפילו **להבין** את האילוצים של מנהלי המוסדות האלה, לנהל את מוסדותיהם במערכת קשוחה יותר ממה שהם עצמם היו רוצים. אפשר ורצוי גם לחפש מקומות שאולי קצת פחות נחשבים ו"סנובים", אבל יותר מתאימים לנפש הילד, **בְּאֶשֶׁר** הוא שָׁם, וכיום, יש יותר ויותר מוסדות כאלה, וממילא יש גם יותר פתרונות שכדאי להכיר, ויותר טוב להכיר וללמוד את הסוגיא רגע לפני ולא כשכבר מאוחר מדי והילד בבית.

"יקר מזולל" – מ"שבבניק" לתנא

בואו נקבל שיעור מהגמרא (בבא מציעא פה.), איך צריך להיות יחס

הכבוד אל נער "מתדרדר", ואיך בזכות הכבוד הזה שניתן לו, הוא הפך להיות לא פחות מאשר תנאי! מדובר בנכדו של רבי שמעון בר יוחאי. וכך מספרת הגמרא: "איתלע (נקלע) רבי לאתריה (למקומו) דר' אלעזר ב"ר שמעון. אמר לו יש לו בן לאותו צדיק, אמרו לו יש לו בן, וכל זונה שנשכרת בשניים – שוכרתו בשמונה. אתייה (הביא אותו), אסמכיה דרבי ("שיהו קורין אותו רבי כדי שיתקנא וישים ליבו על תלמוד תורה" – רש"י), ואשלמיה לר' שמעון בן איסי בן לקוניא אחוה דאימיה ("מסרו לר' שמעון ללמדו תורה" – רש"י). כל יומא הוה אומר לקרייתי אנא איזיל ("לעירי אני חפץ לילך" – רש"י). אמר ליה (ר' שמעון בן איסי בן לקוניה לבנו של ר' אלעזר ב"ר שמעון) חכים עבדו יתך, וגולתא דדהבא פרסו עלך, ורבי קרי לך, ואת אמרת לקרייתי אנא איזיל (חכם עשו אותך, ורביד של זהב פרסו עליך, ורבי קראו לך, ואתה אומר לעירי אני חפץ לילך). אמר ליה (בנו של ר' אלעזר ב"ר שמעון לרבי שמעון בן איסי בן לקוניה) מומי עזובה דא ("בשבועה הנחתית זאת ולא אשאל עוד לילך" – רש"י). כי גדל אתא יתיב במתיבתא דרבי (כשגדל בנו של ר' אלעזר בא וישב בישיבה של רבי). שמעיה לקליה (שמע רבי את קולו). אמר הא קלא דמי לקליה דר' אלעזר בר' שמעון (אמר רבי הקול הזה דומה לקולו של ר' אלעזר ב"ר שמעון). אמרו ליה בריה הוא (אמרו לרבי: בנו הוא). קרי עליה "פְּרִי צִדִּיק גֵּץ חַיִּים, וְלִקְחָ נִפְשׁוֹת חָכָם". "פְּרִי צִדִּיק גֵּץ חַיִּים" – זה ר' יוסי ב"ר אלעזר ב"ר שמעון, "וְלִקְחָ נִפְשׁוֹת חָכָם" – ("המלמדו תורה קונהו לבן" – רש"י) זה אלעזר ב"ר שמעון. כי נח נפשיה אמטוהו למערתא דאבוה (כשנפטרה ר' יוסי ב"ר אלעזר ב"ר שמעון הביאוהו למערת הקבורה של אביו). הוה הדרא לה עכנא למערתא (היה מסובב נחש את המערה). אמר ליה עכנא עכנא פתח פִּיך ויכנס בן אצל אביו. לא פתחא להו. כסבורים העם לומר שזה גדול מזה, יצתה בת קול ואמרה לא מפני שזה גדול מזה אלא שזה היה בצער מערה וזה לא היה בצער מערה ("צער מערה: כשנתחבאו שם ר' שמעון בן יוחאי ור' אלעזר בנו י"ג שנה..." – רש"י). ע"כ. ואחרי שהגמרא שם מספרת עוד

סיפור דומה, על בן בתו של ר' טרפון, שגם היה באותו שפל מדרגה כמו בנו של ר' אלעזר, ורבי הבטיח לו את בתו אם יחזור בו, ממשיכה הגמרא ואומרת: "למה ליה כולי האי ("ורבי למה ליה כולי האי, לחזור על בני אחרים לשאול אם יש לו בן" – רש"י). קאמר רב יהודה אמר רב, ואמרי ליה אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן, ואמרי לה אמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן, כל המלמד את בן חברו תורה זוכה ויושב בישיבה של מעלה, שנאמר: "אִם תָּשׁוּב וְאָשִׁיבָה – לִפְנֵי תַעֲמֹד" ("אם תשוב ישראל למוטב בתוכחתך ואשיבך אלי ולפני תעמוד: הקב"ה אמר לי שאעמוד ואתקיים לפניו אם אוכל להשיבכם". – רש"י), ע"כ.

כדאי לשים לב לכך: א. שהדבר הראשון שרבי עשה, מיד כשהוציא מאיפה שהוציא את בנו של ר' אלעזר, זה לקרוא לו "רבי". ב. לא כתוב בגמרא כמה פעמים או כמה זמן חזר על עצמו יום יום אותו סיפור, שבנו של ר' אלעזר קם לחזור למקום שממנו רבי הוציאו. (אולי הגמרא בכוונה לא מפרטת כמה!). ג. רבי שמעון בן איסי בן לקוניה מפרט את הכבוד הגדול שעשו לבנו של ר' אלעזר. היינו, עשו אותך לחכם, ופרשו עליך רביד של זהב, וקוראים לך רבי. ד. מאותו בחור נהיה תנא – ר' יוסי ב"ר אלעזר ב"ר שמעון שלא היה קטן מאביו – כך העידה עליו בת קול מן השמים! מה היה קורה אם ר' שמעון בן איסי בן לקוניה ח"ו היה מרים ידים באחד מן הימים שבהם ר' יוסי שוב ושוב רצה לחזור למקומו? הבריאה היתה מפסידה לא פחות מאשר תנא, השווה בגדולתו לר' אלעזר ב"ר שמעון! ומאיזה מצב יצא התנא הקדוש הזה זי"ע? פשוט שממצב הרבה יותר גרוע מאשר בְּיָנוּ! נראה שכל מלה נוספת מיותרת בענין זה.

לתת כבוד

אם כן, כנ"ל, אולי יהיה מוגזם לדרוש ממוסדות מסוימים הנאבקים

עם צוק העיתים, את היחס הזה לתלמידיהם. אבל אם בבית שלי, מצדי ומצד בן או בת זוגי, יהיה כבוד אמיתי פנימי לנשמה האלוקית שבתוך כל יהודי, כולל בני. אם ההורה יהיה מוכן להתנסות שוב ושוב בשבירת המסוידות של הממסדיות הדתית. כלומר, כמו שלמדונו רבי הקדוש ור' שמעון בן איסי בן לקוניה: לא לקבל קני מידה חברתיים. ובמקום זה לתת כבוד אמיתי לנשמת ה' יתברך שמקננת בבני או בתי, ומחפשת את דרכיה שלה, בזמנה שלה, ובקצב שלה, לצאת מן הכח אל הפועל. או אז היו נמנעים משברים מיותרים, ומתקרב הפתרון המיוחל.

הפתרון לא מגיע בבת אחת. גם זה תהליך. ברגע שמפסיקים להילחם ומתחילים לכבד, לשמוע, לכבד, להכיל, אז נפסק שלב ההתרסה ומתחיל שלב אי-לחימה. רק השלב הזה מאפשר בעתיד שלב נוסף, שלב שבו נופל האסימון, והבחור ממש מתחיל שוב להתחזק. גם זה מגיע בהדרגה, עליות וירידות, וגם אז מוטל על ההורים לקבל ולהכיל גם מה שלא נראה בעיניהם נכון ומוכר. זה חלק מהחיפוש. אפילו שזה אולי שלב של 'צרות של עשירים', צריך גם אז להיות על המשמר ולא להחריב בביקורת דורסנית את הגישושים הראשוניים שמנסים לנבוט בזמן החיפוש הזה.

בספר 'שתולים בבית השם' (מאת הרב יחיאל פליסקין), מובא שהתורה מתיחסת בהבנה לתהליך החיפוש הזה. יותר מזה, כתוב שם שבמגילת שיר השירים יש התייחסות לאותו חיפוש פנימי. וכך כתוב שם (בתחילת פרק ג'): "עַל מִשְׁכָּבִי בְּלִילֹת בִּקְשָׁתִי אֶת שְׁאֵהָבָה נִפְשִׁי; בִּקְשָׁתִי וְלֹא מִצְאָתִי. אֶקוּמָה נָא וְאֶסוּבָּהּ בְּעִיר, בְּשׁוּקִים וּבְרַחֲבוֹת, אֲבַקֶּשָׁה אֶת שְׁאֵהָבָה נִפְשִׁי; בִּקְשָׁתִי וְלֹא מִצְאָתִי. מִצְאוֹנֵי הַשְּׂמָרִים הַסְבֵּבִים בְּעִיר: אֶת שְׁאֵהָבָה נִפְשִׁי רֵאִיתָם. כִּמְעֵט שְׁעֵבֶרְתִּי מֵהֶם עַד שְׁמִצְאָתִי..."

"מי הוא המחפש? ואת מי הוא מחפש? נראה לבאר, כי הפסוקים

האלו מתארים מצב בו יהודי מחפש את נקודת האמת שלו, את הנקודה האישית בה יוכל הוא עצמו להתחבר לקב"ה לפי מהותו ועניינו.

והנה לנו, בניגוד למה שיכלנו לחשוב, התורה דווקא מכבדת את החיפוש הללו ומתארת אותם בהערצה. ולא משום שהיא חושבת שמדובר בשביל סלול, חלק, וישר, להיפך, בפסוקים הבאים מתוארים יסורים, מכות, ופצעים שעלול הנער לספוג במהלך תהליך החיפוש: "פְּתַחְתִּי אֲנִי לְדֹדִי, וְדֹדִי חָמַק עָבָר; נִפְשִׁי יִצָּאָה בְּדַבָּרוֹ, בְּקִשְׁתִּיהוּ וְלֹא מִצָּאֲתִיהוּ, קִרְאֲתִיו וְלֹא עֲנֵנִי. מִצָּאֵנִי הַשְׂמֵרִים הַסְּבִיבִים בְּעִיר הַכּוֹנִי פִצְעוֹנִי; נִשְׁאָו אֶת רַדִּידִי מֵעָלִי שְׂמֵרֵי הַחֲמוֹת. הַשְּׂבַעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם, אִם תִּמְצְאוּ אֶת דֹּדִי מֵה תִּגִּדּוּ לוֹ, שְׁחֹלֶת אֶהְבֶּה אֹנִי".

הבה ונתבונן: מי הם ה"שומרים" הללו, המכים את היהודי שמחפש את קרבת אלוקיו? 'שומרים' הם בדרך כלל אנשים טובים, אם כן מדוע הם מכים? אפשר לפרש שהשומרים הם מחנכים או הורים המופקדים על שמירת הנוער. כאשר הם רואים צעיר החורג מן המסגרת הטבעית שלו, ומשוטט "בְּרַחְבוֹת" – מחוץ לסביבה הרגילה שלו, "בְּלִילֹת" – במצב של חושך ואי־בהירות, כאשר מטרתו הפנימית הינה לחפש את "דֹּדִי" – את הנקודה שבה הוא יוכל לחוש את הקב"ה כדודו אהובו. כאשר הוא שואל "אֵת שְׂאֵהָבָה נִפְשִׁי, רְאִיתָם?" אין בניהם מענה מספק, כי המחפש לבדו רק הוא יכול למצוא את התשובה האמיתית עבורו. כאשר הוא ממשיך לחפש, "שְׂמֵרֵי הַחֲמוֹת" חוששים וחושדים בו, שמא פניו מועדות לקלקול רוחני, ולכן הם מכים ופוצעים, לפעמים בשבט פיהם, במילים מצליפות, בהתייחסות חשדנית ופוגעת, בחוסר הזדהות מוחלט עם החיפוש והתהיות.

הוא אומר, השומרים הללו, כוונתם רצויה, אך מעשיהם – לא תמיד מבלי משים, נמצא שהם מחבלים בתהליך החיפוש העצמי של החניך,

החיוני עבור בניית כל דרכו הרוחנית בחיים.

אם נבין את ההכרח שבחיפוש, נוכל להימנע מלפצוע את הבן המחפש. נלווה אותו בזהירות, בהבנה וברגישות, עד שימצא את מקום מנוחתו" (עד כאן מצוטט מהספר "שתולים בבית השם"). גם בשלב הזה יש עליות וירידות, ולכן גם בשלב הזה אסור להתיאש. הצעקות גם ככה לא עוזרות. הן רק מורידות עוד ועוד את הדימוי העצמי המרוסק של הנער האומלל, ובכך גורמות לו עוד סיבות להתפתות אחר הרחוב המקבל וחסר הדרישות.

עדיף להתרכז בחיפוש אחר חיזוקים חיוביים, חוויות רוחניות, יחד עם הרבה אהבה (ואוכל ביתי טוב), ומתוך הבנה שזה מה שיתן לו את הכח לרצות להתגבר על היצר החזק שאיתו הם מתמודדים, ולקום בבוקר עם תקווה.

החיפושים של הנערים האלה באמת גורמים להרבה כאב בדרך. אדישות וזלזול בתפילה או בלימוד מצידם, פוגעים בהורים באופן אישי. לאף אחד אין נוסחת פלאים איך להתנהג בכל מצב ובכל נסיון. איך למצוא גבולות לחיים משותפים בבית. אבל אם נבין שזה שלב התפתחותי בדרך למציאת קשר אישי ואינטימי עם בורא עולם, נוכל יותר בקלות, לקחת נשימה ארוכה ולהגיב בסבלנות ובקור רוח, לפי העניין, כדי לתת לילד את הכלים לשאוף לחיי תורה מלאים ומספקים. הרבה תפילה, ועוד תפילה, ועוד תפילה, ובמקביל לנסות להוכיח באופן שנשמע ומתקבל, בזמני רצון ובנחת, ומצד שני – לתת תחושה שמבינים את הנער, ולא להיכנס למלחמת התשה חסרת תועלת. וכמובן, לזכור ולהפנים שעם כל הקושי, יש כאן מעלה מסוימת: למרות הנוחות והקלות לגדל בן "תם" או "שאינו יודע לשאול", דוקא הבן שכרגע נראה כה רחוק, עובר תהליך שיסתיים, בעזרת ה', בגיבוש זהות

עצמאית שמחפשת את קירבת הקב"ה.

עוד "רווח צדדי", שיתכן שהוא בעצם התיקון העיקרי, וזה התיקון שלנו כהורים, כמו שכתוב בפתח החוברת הזאת: "בתודה להשם שחנן אותנו בילדים שזיכו אותנו בתיקון הגדול בחיינו", והוא להשתחרר מכפיית ה"מסגרת" (לא לוותר עליה, ח"ו) ולהתחבר לנקודה הפנימית שבנו ובבנינו.

גוף בשל – נשמה בוסר

נחזור על המהלך כדי שישאר חרות בזכרון – הילד גדל כמו שגדל כנ"ל. והמערכת הרגשית שלו לא התפתחה בקצב המצופה. א"כ ה"אני" הבסיסי הטבעי שלו נשאר מתוסכל, כי לא קיבל הזדמנות לגדול בקצב שלו. וזה, כיון שלא קיבל את הסבלנות וההגנה שהיו מונעים משבר. ושוב, כל זה רק משום שבהרבה מקרים ההורים לא היו מודעים, או שהתעלמו (במודעות מעורפלת) מן המצב. ממילא, בגלל כל זאת, הפער והניגוד בין ה"אני" המתוסכל של הנערים האלה, לבין כל הסביבה הרוחנית והחברתית, הולך וגדל. עד, שכאמור לעיל, בהתבגרותם, ה"אני" הזה פורץ בבוסריותו, והוא צריך להתמודד עם שאלות קיומיות בסיסיות לפני השאלות הערכיות. הוא חייב להתמודד בשאלות של יצרים והרגשות שלא קבלו את הביטוי שלהם עד עכשיו, וממילא לא קיבלו את תשובת התורה עליהם. ועכשיו, עם גוף בוגר ונשמה ילדותית בעצם, שרק מתחילה לפעול, הם פוקחים עיניהם לעולם. וכיון שהחברה בימינו פרוצה במידה שבכל ההסטוריה האנושית לא היתה פרוצה במידה כזאת, (רק לחשוב על האינטרנט, ועל הפלאפונים ר"ל), ההיצע של פיצויים רגשיים מידיים הוא בלתי מוגבל. והוא מוצע מעבר לכל פינה. ובעולם כזה, עם כל המסקנות המתבקשות, הנערים האלה חייבים לפתח את המערכת הרגשית שלהם, שהיתה בעצם סתומה

עד עכשיו. הם חייבים לתת לה ביטוי ואישור. כי עכשיו הם כבר יודעים בברור שה"אני" הרגשי הזה קיים אצלם, אף על פי שהוא עדיין מעורפל – הוא עדיין מבולבל – הוא עדיין לא מופרד ומבוקר על ידי השכל.

זמן צמיחה

וזאת בעצם הבעיה: ה"אני" הזה לא יכול עדיין להיות נשלט על ידי הרצון, לא יכול עדיין לקבל עליו עול מלכות שמים, כי עדיין הוא לא יצא מן הכח אל הפועל. זו הקללה האחרונה ב־צ"ח הקללות שבפרשת כי־תבוא, קללות שמדברות על הגלות שלנו ממש: **וְהָשִׁיבָךְ ה' מִצָּרִים בְּאֲנִיּוֹת** (אניות – לשון אני). הרמח"ל (בספר אדיר במרום) מלמד את עומק הקללה הקשה הזאת: ה"אני" שלך, סוד יציאת מצרים, חזר למצרים, וְהִתְמַכְּרְתָם שָׁם לְאִיִּבֶיךָ לְעִבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת, וְאֵין קָנָה. מכאן התמכרות מן התורה. זו קללה נוראית. אין אני. אין חוש שיפוט מוסרי עצמאי, הכל רק מבוטל לקול ההמון. לחברים הרעים, למותגים, לטלפונים ולשטויות.

זהו הפגם שבנשמות האלה שבאות מה"תתקע"ד דורות: **"אני" רגשי חלש, תקוע בכוחות חיצוניים ששולטים עליו באונס. נשמות ד"תוהו", חסרות כלים לכפות את השכל והדעת על רצונותיהם ודחפיהם. הבן חייב להתנסות ב"אני" הזה, חייב לתת לו לצמוח. אנו – האבות חייבים לתת להם את הזמן לזה. חייבים לתת להם את האישור לאהבתנו אותם, ואת האמון שאנו רוחשים להם. כי הם, הבנים, רובם ככולם מאמינים גמורים כנ"ל. כמה מהם קרובים אל ה' יתברך – הלואי עלינו. אלא שהם כביכול חייבים, לפי שעה, לפרוק מעליהם את עול קבלת מלכות שמים השלימה, כי צריך שקודם יתקיים מי שיהיה בו הכח לקבל את העול הזה. המצב הזה גם הוא נכלל במשמעות**

דברי חז"ל שדרך ארץ קדמה לתורה. כמאמרם: "...לשמר את דרךך עץ החיים". דרך – זו דרך ארץ, ואח"כ עץ החיים – זו תורה. ע"כ. (ויקרא רבה פר' ט').

"אני", ועוד יהודי

בקטע הקודם הוזכר "אני" בסיסי – טבעי. כדי שלא נטעה ח"ו במושגים "פסיכולוגיים", נביא ראייה מן התורה לקיומו של ה"אני" הבסיסי הזה. הראייה לקיומו היא, שכשאנו מברכים בכל בוקר "שלא עשני גוי" משמע – שלא כמו הרגל המחשבה שאני ויהדותי חד הם – אלא שיש "אני", שיכול היה ח"ו להיות גוי או עבד. ועל כך אנו מודים לקב"ה שהוא יתברך שמו, לא עשה את ה"אני" שלי לגוי או עבד. אם כן מוכח שיש "אני" קודם, בסיסי, שעליו – על ה"אני" הזה – יהדותי חלה. וזאת בדיוק ההתמודדות של אותם בנים מיוחדים: הם נאבקים על הוצאה מן הכח אל הפועל של ה"אני" הבסיסי הזה, שבהכרח קודם לכל בחירה. הבנים האלו מתמודדים התמודדות של גבורה גדולה. הם ראויים לא רק שלא נאבק נגדם, אלא אם אנו לא נותנים להם "רביד של זהב" וקוראים להם "רבי" כנ"ל, לפחות הם ראויים להערכתנו העמוקה באמת. אף על פי שהם כביכול "מורדים".

אנוס למרוד

והם חייבים "למרוד", כי "האויב" כביכול הראשוני, הוא אותה מערכת שמתוכה הם גדלים עכשיו החוצה. וה"החוצה" הזה הוא הכרחי, כי הוא בדיוק לאפוקי מן הסגירות של בוסריותם הילדותית. רבי קלונימוס קלמיש שפירא הי"ד, האדמו"ר מפאסצנה, היטיב להגדיר זאת בספר "חובת התלמידים", שכל הורה הוא גנן בגן ה' לעבדה ולשמרה, וגם אם רואה נערים מרי נפש ובעלי מידות רעות, "ידע

שזה טבע של גרעיני הנשמות ובוסר המלאכים, מרים הם בחניטתם ומלאים עסיס בגדלותם". ע"כ. הבוסר מר אבל הוא רק תחילתו של תהליך. ממילא ה"החוצה" הוא בהכרח החוצה מן המערכת הערכית, וזה מבהיל אותנו. ואז, אם מתוך בהלה אנו מנסים למנוע את התהליך ההכרחי הזה, אז אנו מכריחים אותם להתגונן, להשיב מלחמה שערה. וחלילה, אם לא נותיר להם ברירה הם יצטרכו, פשוט יצטרכו, לותר על המסגרת כדי להרויח את ה"אני". שעליו הם מגינים בחירוף נפש, ובצדק.

אבל אם לא נכריח אותם להתעמת עם המסגרת. אם נקדש שם שמים באמת, ונראה לבנים היקרים, לנשמות הנפלאות האלה, שהתורה מבינה אותם, מקבלת אותם, מאירה להם פנים, נותנת להם להתחנך ולהבשיל על פי דרכם וזמנם שלהם בקצב שלהם, לא יהיה להם נגד מי להילחם. הם לא יטעו לזהות ח"ו את הדת כאויבת האישיות המתפתחת שלהם. ואז יחסית, בזמן הכי קצר האפשרי, הם יכירו בריקנות של העולם בחוץ, עם ריגושיו ופיצוייו המיידים והחולפים כעשן כלה. אבל אם נכריח אותם להילחם ח"ו, הם יחזיקו בעל כרחם בקרנות מזבח הדמיון הזה כאילו הוא ממשי, כי לא ניתנה להם ההזדמנות לגלות את אפסיותו.

חוט החיים

אבל אם אנו ההורים, ננפץ את אלילי הציפיות שלנו מבנינו, שלפעמים הם מצופים גם בתדמיות חברתיות. אם לא נישאר סגורים בהרגלי המחשבה שלנו, ונכיר ברווח העצום שטמון בתוך האתגר הזה, שהקב"ה מעמיד בפנינו, היינו, בדיקת וחזוק הדביקות האמיתית הפנימית שלנו בה' יתברך שמו. או אז הבנים לא יהיו חייבים לברוח מפני הלחץ וח"ו לאבד את הכל. הם הרי רוצים להישאר אתנו. הם

רוצים להישאר בנינו. ואם לא נלחם נגדם, אז הם ישארו אתנו – בבית, במשפחה, בשכונה, בקהילה. הם יקיימו את חוט הקשר, דק ככל שיהיה, עם תורת ישראל ומצוותיה. עד הרגע שבו יפלו המחיצות הסוגרות על הנשמה. עד הרגע שבו יפתח הפתח אל הלב פנימה, ומן הלב החוצה, ואז חוט הקשר הזה שנשמר על ידינו יקבע הכל. כי אם עד פתיחת הלב הם יהיו בפנים, הם ימשיכו גם אחרי פתיחת הלב, מבפנים, לבנות את עצמם בתורה ובמצוות בהשקפה וכו'. אבל אם ח"ו חוט הקשר ינתק, אז גם כשתבוא שעת הכושר, הם יהיו בחוץ ר"ל. ואז לחזור פנימה עלול להיות קשה מאוד.

ועד הרגע הזה של פתיחת הלב, הסבלנות שלנו, ונענוע ראשינו על כל גל וגל, והאהבה והכבוד שלנו אליהם לא עובדים על ריק. כי הבנים יעריכו הערכה פנימית אמיתית ועמוקה את הסובלנות שלנו. הם לא טפשים. הם יודעים במדויק, עם כל גווני הגווני העדינים ביותר, את מה שאנו מקריבים למענם, (ואנא, לא עם אנחות בלתי פוסקות בבקשה, אלא באהבה אמיתית. אפילו להכין לו צלחת עם קינוח שתחכה לו כשיחזור הביתה בלילה מאוחר, או לקנות איתו את הג'ינס – אם זה ממילא סגנון הלבוש שלו. אלו פעולות קטנות שימחישו לו יותר מכל דרשה, שהדרישות הדתיות אינן תנאי לאהבה ולקבלה שלנו אליו).

ככל שנכבד אותם יותר, נצליח לבנות אצלם דימוי עצמי חזק וטוב, כך הם ירגישו יותר נאמנים ויהיה יותר מקום לשיתוף פעולה, לחיקוי והזהדות עם ערכי הבית, וגם תהיה יותר פניות לביקורת. ולכן זה כל כך חשוב להעלות את הדימוי העצמי, עוד לפני הקומה התורנית לבנות קומה של בן אדם. של דרך ארץ שקדמה לתורה. זה מחייב לא רק נתינת חיזוקים, אלא גם לספק ולדאוג לו, עד כמה שנוכל, להצלחות אמיתיות, שאותן אנו צריכים לשקף, להראות לו את הטוב שבו. וגם אם אין, עצם המאמץ – זה ההישג, ועל כך ראוי לשבח.

והכשלוניות שבדרך? גם להם יש תפקיד, "שֶׁבַע יְפֹל צִדִּיק וְקָם", וזה תנאי של בחינת קליפה קודמת לפרי, אבל גם יותר מזה: לפעמים הנפילות שבדרך הם בקשת עזרה מאיתנו. צריך לשמוע מה מסתתר בהם, כאלה מעבר למילים החצופות שנאמרות, צריך לזהות את הנפש האומללה ולחבק אותה, למצוא לה את התחליף החיובי לדבר האמיתי שעליו הנער מאותת בכזו מצוקה. זה לא קל, וזה דורש למידה ונסיון, אבל אין אלטרנטיבה.

ה' לא יעזבנו

לא קל לנו – ההורים – לעבוד על זה, כי כנ"ל הנסיונות שבנינו מעמידים אותנו בהם הם קשים במיוחד. כי הם פוגעים בעצבים הרגישים ביותר של עוונותינו אנו, וזה קשה. אבל כגודל הנסיון כך גודל התיקון. ואין כח בעולם שיכול למנוע מאיתנו להגיע לתיקון הגדול הזה. כי השותף הגדול, יתברך שמו לעד ולעולמי עולמים, איתנו. וכיון שאין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים של הרגליו ומידותיו, לכן מובטח לנו שהוא יתברך שמו, יוציא אותנו לחופשי, על מנת שנוכל לאהוב את בנינו באמת, כמו שכתוב: "...צוֹפֶה רָשָׁע לְצִדִּיק וּמִבְקָשׁ לְהַמִּיתוֹ ה' לֹא יַעֲזֹבנוּ בִידּוֹ".

הפסוק אומר: "וְאֵין צוֹר בְּאֵלֵינוּ", וחז"ל הקדושים למדו מכאן שאין צייר כאלינו. אני מעיז לומר שגם אין תסריטאי כאלקינו, והדרך בה הוא אורג עלילה מופלאה ממש. יש סיפורים מרתקים על היצירות שלו, איך הוא גורם לשליחים טובים לבוא ולאסימונים ליפול. תפקידנו – לא להפריע, לא להחריב, לאהוב, לחבק, לאפשר וכמובן להתפלל. והישועה, כדרכה, תבוא ברגע לא צפוי מכיוון לא צפוי...

מקום, ובעלי תשובה

כל האמור עד כאן מתייחס לכולנו, אבל יש מצב מיוחד אצל בעלי התשובה. הם באים מהחוץ. קני המידה השולטים בחוץ כולם – "חוץ". שם אף אחד לא מקבל שום שבח על מה שהוא עושה בחדרי חדרים – בינו לבין קונו, או בביתו – בינו לבין אשתו ובניו. כל המדליות – זהב, כסף ונחושת – ניתנות ל"הישגים" בחוץ. מעמד, כסף, כבוד, קריירה, גילויים חדשים במדע, בכלכלה, פרסום, הצגות, תערוכות... בקיצור, הכל החוצה.

כשאנו חוזרים בתשובה אנו עלולים להעתיק את קני המידה האלה, אבל עכשיו כמובן הכל בקדושה: היינו: זיכוי הרבים, הנחלת תורה, מפעלי חסד וצדקה, אסיפות, חוגי בית, קברי צדיקים, "הילולות" ו"פרישיות", נשים שמשתתפות בכמה שיעורי תורה בשבוע... וכו', הכל על טהרת הקודש כמובן.

ובכן, כל המצוות האלה טובות ויפות, אבל הן עלולות להיות חיפוי לאי הרצון שלנו להתמודד עם הנסיון האמיתי של עזיבת החוץ, וההתכנסות פנימה אל תוך הבית – אל לימוד התורה – אל אבהותי כלפי בני, – אל היותי בעל לאשתי, או אשה לבעלי, – במילה אחת כניסה אל הקודש. בינתיים הבן נשאר לבד בהתמודדות לא קלה: אבא צדיק, אבל לא איתי. אמא עוזרת לכל העולם, אבל מה איתי?

דממה דקה

הבעיה היא, שבנטישת החוויה והפעילות החיצונית ובהתכנסות פנימה אל הקודש – אל הבית, עלולה להיות הרגשה כוזבת של שממון כביכול. אבל זהו בדיוק הנסיון של בעלי התשובה (ואולי לא רק שלהם): היותור על החוויה למען הקדושה. והקדושה היא תמיד

אך ורק בקול דממה דקה, שעד שהאוזן מתעדנת לשמוע אותה, קשה לוותר על הרעש החוויתי. אבל מה לעשות ש"לא בָּרַעַשׁ ה'..." חייבים להיות מוכנים להמית את החוויה, היינו כביכול "למות", ועל ידי זה לזכות בחיים. כבמאמר חז"ל הנ"ל (בלשון ה"שערי תשובה"): "רצונך שלא תמות – מות לפני שתמות". וה"למות" הזה שבו זוכים לחיים, הוא האושר שאין למעלה ממנו. כי הוא, לאפוקי מהחוויות החיצוניות, מזכה אותנו בצמיחה פנימית גדולה, ובנין עצמיותנו – לידה מחדש בכל יום, "...בְּנֵי אֶתָּה, אֲנִי הַיּוֹם יִלְדֶּתִיךָ". אבל התנאי לאושר הזה – לאישור הפנימי האדיר הזה לכל מציאותנו הפנימית, הוא לשוב פנימה – אל התורה – אל ד' האמות של הבית שלי. פנימה – אל אבהותי כלפי ילדי. פנימה – אל היותי בעל לאשתי או אשה לבעלי. פנימה – אל מקור החיים והקדושה.

"מלחמה חזקה"

אם כן, לא "דבקויות", לא "התחברויות", ולא "התמזגויות", אלא **מלחמה** נגד כל החוויות – אלה וכל האחרות. וכדברי הרמח"ל זי"ע ב"מסילת ישרים" (פרק א'): "והנה שמו הקדוש ברוך הוא לאדם במקום שרבים בו המרחיקים אותו ממנו יתברך, והם הם התאוות החומריות. (וכל החוויות – יסודן תאוה! כולל חוויות ה"פרישויות" למיניהן, כבהקדמת ה"מסילת ישרים"). אשר אם ימשך אחריהן הנה הוא הולך ומתרחק מן הטוב האמיתי, ונמצא שהוא מושם באמת בתוך המלחמה החזקה. כי כל עניני העולם בין לטוב בין לרע הנה הם נסיונות לאדם... עד שנמצאת המלחמה אליו פנים ואחור". ע"כ. ורק ע"י המלחמה הזאת נגד החוויות החיצוניות, (וכל החוויות הן חיצוניות – בין הסואנות ובין ה"רגישות"), זוכים לצאת מן הכוח אל הפועל – היינו לידה ממש.

כמה מבעלי התשובה, אנוסים ע"י ה"חוי" שבאו ממנו, (ושבהרבה

מקרים הם עצמם זקוקים ל"אבא" רגשי שיעניק להם "פיצויים" חוויתיים), החסירו מבניהם את התמיכה היום יומית – את ההשגחה, את האהבה, או על כל פנים לא העניקו אותה במידה שהבנים היו זקוקים לה, והם גדלו למצב המתואר במאמר הזה.

אולי חשבנו פעם שנצליח להביא את כל ילדינו לארץ המובטחת, כדור שגדל בקדושה ובטהרה. מסרנו נפש עבורם, לתת להם נקודת פתיחה גבוהה, עולם של תורה. היינו בטוחים שמסירות הנפש שלנו, לשחוט את אלהי השקר הקודמים ולצאת למדבר, לארץ לא זרועה, תגרום לכך שילדינו לא יהיו קשורים לעולם ממנו יצאנו. כנראה טעינו. לא תמיד זה תיקון של דור אחד. כנראה שלפעמים צריך יותר. וזה לא נאמר רק לשלילה. יש בזה גם משהו חיובי. את המהפכות שבנו הורשנו לילדינו, שפחות משלימים עם דברים שמיהרנו לקבל, דברים שאנו פחדנו לפתוח, בצד כל הכרת הטוב האין סופית לקירובינו לעולם התורה, ראינו וטייחנו דברים נוספים פחות מקסימים, ולא היינו מספיק יציבים כדי לפתוח ולברר, אולי גם חששנו להגיע למצב של 'עדות שהוזמה מקצתה – הוזמה כולה'. הדור השני פחות מחויב להכרח השכלי הזה, פחות חושש לחקור, פחות מקבל כמובן מאליו את השורה התחתונה של המסע שלנו. ובמקביל, הוא מאד סולד מצביעות ומשקר, ובזה הוא מבין יותר מהוריו התמימים. אז בדרך, במהלך מסע החיפוש, הוא קצת גולש, לפעמים מאבד כיוון, מוציא אותנו מדעתנו, אבל יתכן שבסוף – הוא יצליח לדייק יותר, לברר יותר, ממקומו, בדרכו המחאתית.

ויתור?

אנו חייבים עדיין תשובה לשאלות שנשאלו לעיל: "עד כמה לוותר? ומה עם ההשפעות על שאר הילדים?"! התשובה לשאלה הראשונה

היא שהמילה "לוותר" כלל לא שייכת. אם הבן ירגיש שהוא לא נדחה, שהוא לא ה"כבשה השחורה", שהוא לא "בושת המשפחה", שהוא לא "מעכב השידוכים" וכו'. (אגב, הוא באמת לא מעכב כלל. כי מי שלא יודע שהקב"ה יתברך הוא לבדו מזווג הזוגים, ושום דבר בעולם לא "מעכב" בעדו, הוא מן הסתם עדיין לפני השידוך הראשון של בניו). אם לעומת זאת, הבן ירגיש ההיפך: – שהוא חלק בלתי נפרד מן המשפחה, שאוהבת אותו כמו כל אחד אחר. מקבלת את היותו מה שהוא, עם נסיונותיו שלו המיוחדים, כמו שכל אחד מאתנו עומד בנסיונותיו ובתפקידיו הוא. אם זה יהיה המצב, אז השאלה לא תהיה של "ויתור", אלא האם יש פעולות או התנהגויות, שמפירות את האיזון הכללי במשפחה – שמפריעות לזולת **ממשית**, (ולא "שאני לא מסוגל לסבול את זה!"). אז במצב של משפחה אחת, כמתואר, אין כמעט בעיה שלא ניתנת להיפתר, מתוך התחשבות וכבוד הדדיים.

כבוד = אחריות

ולגבי השאלה השניה בענין ההשפעה על האחים הצעירים. ראשית צריך לדעת שלא פחות, ואולי יותר, ממה שהבן ה"מורד" מודע לקשייו, הוא יודע בבירור שבורא העולם צוה על המצוות. והעובדות בשטח מוכיחות שכשאנו לא דוחקים אותו במלחמת התגוננות מיואשת, לא די שהוא לא "מתמרד", כי אין לו נגד מי ונגד מה, אלא הוא עצמו נהיה אחראי, ודואג, וחרד למצבים של הבנים האחרים, הצעירים ממנו. אם הוא שותף עם ההורים במשפחה, הוא מרגיש אחריות כאח בוגר יותר. ושוב, זו לא תאוריה, אלו עובדות. ובעצם הדבר סביר ביותר: וכי מי שגדל בבית תורני יכול להיות לו בתוך ליבו ספק קל שבקלים באמת ה' יתברך, באמת תורתו ומצוותיו?! ודאי שאין לו שום ספק! והבעיה האישית שלו כלל לא נוגעת להשקפתו האמיתית. ולכן, אם לא נחייב אותו לעמת את חוסר יכולתו האישית העכשווית לקיים

את כל המצוות, עם ידיעתו את האמת הברורה לו, לא רק שהוא לא יצטרך להמיר אותה, אלא הוא גם לא ימנע מלהביע את אמת התורה הזאת. וזה, כי הוא לא יצטרך לחשוש שיעמידו אותו מיד בעימות עם התנהגותו בפועל. וממילא, הילדים הקטנים יותר יקבלו מסר ברור, שאחיהם זה הגדול יותר, הוא **ביחד איתם** – כי זאת האמת. ובפועל? הוא יגיע לכך כשהוא יגיע.

אין מצב משפחתי שילד לא יכול "לעמוד בו" או "לקבל אותו" בתנאי שהמצב הזה **ברור**, ומיוסד על **אדני אמת תורתנו** הנצחית.

הנסיון – תכלית מציאותנו בזה

ובעצם, התשובה לשתי השאלות היא עקרונית: כמעט אין מציאות שבית לא יכול להתמודד איתה בהצלחה. כי כידוע בורא עולם – אבינו אב הרחמים – לא בא בטרוניה עם בריותיו, ולא מעמיד אותנו בנסיונות מעל לכוחנו. וזה כמובן בתנאי שמקבלים את המציאות כנסיון מכון מששת ימי בראשית, ולא כ"מקרה אומלל". אם בני המשפחה המובילים, שהם בדרך כלל ההורים, מתייחסים אל הנסיון העומד בפניהם באופן תורני, כמעט אין מציאות שאי אפשר להתמודד איתה. ושוב, לא "אוי וי, איך קרה לנו מקרה אומלל כזה"? אלא ההכרה שכל נסיון שמופנה אלינו זה **עיקר מציאותנו בעולם**, כמו שאומר ה"מסילת ישרים": "...נמצינו למדים כי עיקר מציאות האדם בעולם הזה הוא רק לקיים מצוות ולעבוד ולעמוד בנסיון...".

אפשר לקחת דוגמה מכמה וכמה משפחות של בעלי תשובה שבהן, אחד מן ההורים מתקדם יותר, והשני פחות, ואלה דברים שבכל יום. אם המוביל(ה) מקבל(ת) את בן(ת) זוגו(ת) כמו שהוא: – לא לוחץ ולא כופה, אלא בסבלנות ובאהבה מטפח כשאפשר וכו', אז גם אם הבנים

כולם כבר בתלמודי תורה, לאו דווקא תורניים אלא לפעמים חרדיים לגמרי, הם מקבלים באותה שלווה אהבה וכבוד את אמא, או את האבא ש"עדיין לא", כמו את ההורה שכבר כולו בפנים. הם לומדים מיחס הכבוד וההבנה של ההורה המוביל אל בן הזוג שעדיין קשה לו, והם יודעים בשלווה פנימית שכל אחד בקצב שלו, בזמן שלו, גם אם זה הרבה זמן, יגיע אל תכליתו. (כנ"ל – רבי עקיבא). ואין לך חינוך תורני יותר טוב מזה בעולם.

וכן במקרה של ה"בן המורד". אם ההורים מקבלים אותו, אז גם הבנים מקבלים אותו. זה פשוט. כי ההורים הם המובילים, והבנים לומדים ומעתיקים מן ההורים את אותו היחס. אם ההורים מקבלים את הבן (הכביכול "מורד") בהבנה אמיתית, שכל אחד והנשמה שלו, כל אחד והנסיון שלו, ושאיף אחד אין לו פטנט על זולתו, זה בדיוק יהיה היחס של הבנים האחרים. וכנ"ל דרך התורה המעולה ביותר, החינוכית ביותר, מוקנת דווקא במצב הזה לשאר הצאצאים.

תנאי ללימוד – כשלון

הבעיה בכל מה שנאמר עד כאן היא, שכמובן תמיד הנסיון הוא מהיר מאתנו. הוא תוקף ברגע בלתי צפוי דווקא, בנקודה היותר רגישה דווקא. כשהבן עושה משהו או אומר משהו בלתי צפוי שמשקע בבת אחת את השכל במעמקי תהום הנשיה. ואז "מאבדים את הצפון", ואת העשתונות – תאונה שתוצאותיה מי ישורנה. העצה לכולנו היא להשתדל להפוך את הרגע הבלתי צפוי, לצפוי! כלומר, פשוט לעבוד על זה. ללמוד מכל נסיון ולהתאמן עליו אחר כך. אחרי הכשלון. לא די שלא להתיאש מן הכשלון, אלא לזכור שתורתנו הקדושה מלמדת אותנו ש"אין אדם עומד על דברי תורה אלא אם כן נכשל בהם". (גיטין מ"ג א', ובמקומות נוספים). כלומר שאין שום אפשרות אחרת לעמוד על דברי

תורתנו אלא דווקא בכשלוך. הכשלונות האפשריים שאנו עלולים ליפול בהם בענייננו אנו, שהוא – אבות על בנים – כוללים את ה'וְאֶהְבֶּתְ לַרֵּעֶךָ כְּמוֹךְ', את "הוי דן את כל האדם לכף זכות", את "אל תדון את חברך עד שתגיע למקומו", את "חֲנֹךְ לַנֶּעַר עַל פִּי דַרְכּוֹ", ועוד רבים על זה הדרך. לכן כשאנו ח'ו נכשלים באחת מהמצוות האלה ביחסינו אל בנינו כאמור, לא די שאין מקום להרמת ידיים, אלא אם אנו רוצים אי פעם לעמוד באמת על המצוות האדירות האלה – זאת ההזדמנות. איך? ללמוד, כנ"ל, היינו לשחזר את הנסיון ולמצוא את נקודת הכשלוך. ולהתאמן כנ"ל, היינו להפעיל את הדמיון ולבנות במחשבה מה יכולים לעשות, ומה אעשה להבא על מנת לעקוף את הכשלוך. וכן על הדרך הזה. אין טעם לפרט את אפשרויות העבודה שלנו על מידותינו. הן מפורטות בספרי המוסר. דבר אחד משותף לכולם: – עצור וחשוב. זה תנאי התחלתי הכרחי. ממילא אתה לא נסחף בהרמת ידיים וביאוש. ממילא אתה נותן לעצמך אפשרות ללמוד ולהתקדם. אותה אפשרות עצמה שאתה תיתן לבנך בפעם הבאה, בעזרת ה'.

אין כח בעולם שיכול למנוע הצלחה בדרך הזה. כדברי הרמח"ל הקדושים ב"מסילת ישרים": "...וּחְכַּמֵּינוּ ז"ל אמרו (מועד קטן דף ה.). כל השם אורחותיו בעולם הזה זוכה ורואה בישועתו של הקב"ה. ופשוט הוא שאפילו אם פקח האדם על עצמו, אין בכוחו להינצל אילולא הקב"ה עוזרו כי היצר תקיף מאד, וכמאמר הכתוב צוּפָה רָשָׁע לַצַּדִּיק וּמִבְקֵשׁ לַהֲמִיתוֹ ה' לֹא יַעֲזֹבֵנוּ בַּיָּדוֹ... וכו' אבל אם האדם מפקח על עצמו אז הקב"ה עוזרו וניצול מן היצר הרע..." ע"כ.

שם – שם

צריך לשים לב לנקודה המרכזית בקטע הנ"ל: – **אין כח באדם להציל את עצמו מיצר הרע. ממילא ההשתדלות עצמה מבוטחה**

הצלחה. כי ההצלחה לא תלויה בנו כלל, אלא בה' יתברך לבדו, שמבטיח: "וְשֵׁם דָּרְךָ אֶרְאֶנּוּ בְיַשַּׁע אֱלֹקִים" וחז"ל מדייקים אל תקרא ושם – לשון שימה, אלא ושם – לשון שומה. שהוא המשך מאמר חז"ל המצוטט למעלה ב"מסילת ישרים" על מי ששם אורחותיו: כלומר, העצירה והערכת הדרך (שם משומה = הערכה) **לבדה** כבר מבטיחה את ישועת ה' ית'. כמו שמסביר רש"י במקום. "וְשֵׁם דָּרְךָ: שעושין סימן באיזה דרך ילכו: אֶרְאֶנּוּ בְיַשַּׁע אֱלֹקִים. זה השם אורחותיו... ושם כמו שמין" ע"כ.

כמה שנרבה בהדגשת הענין המרכזי והעקרוני הזה בעבודת ה', עדיין לא נגיע להפרזה בהדגשת הנקודה החיונית הזאת. לכן נחזור ונדגיש שוב את הציטוט דלעיל מדברי הרמח"ל: – "...ופשוט הוא שאפילו אם פקח האדם על עצמו **אין בכוחו להינצל** אילולא הקב"ה עוזרו...". כלומר, כשלון האדם **הכרחי**. ולכן **אין אפשרות להילחם לבד**, בלא סייעתא דשמיא. אבל לעומת זאת מי שאפילו רק **שם** את דרכו בלבד, כלומר, עוצר לרגע את ההיסחפות בנסיון, ואפילו רק **מתחיל** בהבנה והערכה תורניים של הנסיון שלפניו, מיד רואה בישע אלקים.

ואם אי אפשר שלא להיכשל, במידה זו או אחרת, בכל נסיון שהוא, אז קל וחומר בן בנו של קל וחומר שאי אפשר שלא להיכשל במידותינו כשמדובר בקרובי משפחה, וכל שכן בנים. בדרך כלל אנחנו מוכנים לפחות לנסות להשתדל להבין, לסלוח, להיות סבלני וסובלני עם הזולת, **כשהוא זר**. אבל כמה זה קשה עם עצמך ובשרך: כידוע ומפורסם, הרגישויות המשפחתיות הפנימיות יורדות חדרי בטן. וביחוד כשמתלווה לקושי הרגשת הצדק העשוק אצל ההורה הנפגע, או אז כל המבנה ההשקפתי שנבנה במשך שנים עומד למבחן. לוותר לבן, מְלוּוֹה בהרגשה המתקוממת נגד ערעור יסודות חיי. ואף על פי כן, אנו מצויים להתחבר אל בנינו כך **שהם** יוכלו לקבל. לכאורה זה כמעט בלתי אפשרי. אבל

אם בעזרת ה' נזכור שבכל עבודת ה', בכל ההתגברות על מידותינו, אין שום אפשרות להצליח לבד, זה עצמו נהיה פתח ההצלחה.

המעשים - שלו יתברך. המחשבה - לנו.

הסיבה לאי היכולת העקרונית להצליח היא, כיון שבורא העולם צווה את שְׁכָלָנו, שהוא הנשמה האלוקית שבנו, להחיל את התורה ומצוותיה על הגוף הבהמי שלנו. שני הקטבים האלה עקרונית לא יכולים להתחבר, וממילא התפקיד הוא בלתי אפשרי לביצוע לבד. (כדי להדגים את אי היכולת העקרונית הזאת בחריפות יתר, אפשר להביא את החידה הבלתי נפתרת שעומדת בפני מדעני העולם - בלשונם: הבעיה ה"פסיכו־פיסית". כלומר, איך יתכן שאפילו דבר "פשוט" כמו החלטה שנעשית בשכל, להרים יד למשל, חלה על היד הגופנית ו"מרימה" אותה?! איך הקשר הזה נעשה, איך מחשבה, או רצון, או החלטה, או איך שלא נקרא למציאות הרוחנית הזאת, [שלשיטתם אינה ניתנת לשום הגדרה חומרית, ולכן מופקעת מכל הגדרה], חלה על מציאות חומרית - גופנית מוגדרת ו"מובנת" ההפוכה לה לחלוטין?!) אבל גם לגבי פלא חלות הנשמה על הגוף מתבטא במאמר חז"ל שהוא יתברך לבדו בעל המעשים. כי רק הוא יתברך מצרף מחשבה למעשה. היינו לכל מעשה, גם הרמת יד או אצבע, פשוטו כמשמעו, בכל עוצמת פשטות משמעות המימרא הזאת של חכמינו. ואף על פי שהוא בעל המעשים, אף על פי כן הוא יתברך הטיל עֲלֵינוּ את ביצוע העבודה הזאת. ועיקר שכרנו הוא, בזכות היותנו מקבלים על עצמנו את העבודה הזאת בבחירה, תוך הכרה גמורה באי יכולתנו לבצע אותה לבד! אין לך השתעבדות גדולה מזאת לעשות רצונו יתברך, רק משום שזה רצונו, ללא שום נגיעה אחרת. כתוצאה מהעבודה הזאת, תוך ההכרה הזאת בדווקא, בורא העולם מצרף את המחשבה שלנו למעשה. שהרי הוא בעל המעשים, והמעשים נשלמים אך ורק על ידו יתברך - וזאת ההצלה. והיא מובטחת, כמובא בדברי חז"ל הנ"ל, המצוטטים ב"מסילת ישרים".

תמצית

אם כן, צורת העבודה היא כך: – ראשית, שיתברר ויתאמת אצל ההורה החיוב הנ"ל לחבר את הבן אל התורה. שנית, שיתברר ויתאמת ההכרח לחנך את הנער על פי דרכו, היינו להכיר ולקבל את קשיו – את אי יכולתו. שלישית, להיות סבלני ללא שום הגבלת זמן (גם אם זה נמשך שנים). רביעית, להכיר שזמן ההתבגרות של הבן לא תלוי בלחץ מצדנו. ההיפך, הלחץ מונע ומעכב את ההתפתחות ההכרחית והבסיסית הזאת, שהיא לפני יכולת הבחירה בקבלת העול.

ואז, כשכל זה נמצא בתהליך של בירור ואימות מתמשכים, בו זמנית לא להפסיק לחפש תחבולות, למצוא סדקים, לנצל רגעים על מנת לחדור אל ליבו של הבן באהבה, על מנת לחבר את ליבו של הבן אל אביו שבשמים על ידי התורה.

כשלונות שהם כנ"ל הכרחיים, לא ירפו ידיים, אלא יגרמו לתפילה עוד יותר עמוקה לבקשת ישועה.

התוצאה של כל הנ"ל הצלחה מובטחת על ידי הבורא יתברך כאמור: "...ה' לא יַעֲזֹבֵנוּ בְּיָדוֹ... וחפץ ה' ודאי וודאי יצליח בידו.

ועכשיו צריך ליישב את פסוקי המוסר וה"שבט" שבתחילת החיבור הזה, עם כל מה שנאמר בהמשכו: היינו "חֹשֶׁךְ שְׁבִטוֹ, שׁוֹנֵא בְנוֹ", וכן "וְאֶהְבֵּוּ שְׁחָרוֹ מוֹסֵר", וכן "וְיִדְרֹךְ חַיִּים תּוֹכְחוֹת מוֹסֵר", וכו', כנזכר בתחילת המאמר.

אם כן, אחרי כל המובאות לעיל, כמעט מיותר לציין שכמובן אין כאן שום סתירה כלל. כל חיובי המוסר שמוטלים על האב כלפי בנו אינם סותרים את ה"חֲנֹךְ לְנֶעַר עַל פִּי דְרָכּוֹ". ומה שמוצע בחיבור הזה הוא בדווקא כלפי דרכם המיוחדת של הנערים המתוארים כאן.

ממילא כל מוסר צריך להיות מתואם אליהם, כדי לא להגיע לתוצאה הפוכה ח"ו. וזה מה שנסינו בעזרת ה' להראות כאן.

חיי עולם

לסיום, צריך לזכור שלא עלינו המלאכה לגמור, אף על פי שאין אנו בני חורין להיבטל ממנה. **תוצאות** מעשינו הן בידי בעל המעשים ישתבח שמו, ולא בידינו. ולכן אם נדמה לנו "שלא רואים תוצאות" אצל בנינו לכל מאמצינו, וגם לגישתנו התורנית החכמה והנכונה ביותר כלפיהם, אין שום ספק שאנו משלחים את לחמנו על פני המים, וברוב הימים נמצא אותו, ובעזרת ה' – יתכן שבקרוב ממש.

כאמור לעיל אנו נמצאים בתקופה של "יש קונה עולמו בשעה אחת". וללא ספק "השעה" הזאת קרובה אף על פי שאיש אינו יודע מתי יתקיים בנו הפסוק ב"מלאכי" (ג' א'): – "הֲנִי שִׁלַּח מַלְאָכִי, וּפָנָה דֶּרֶךְ לִפְנֵי, וּפְתָאם יָבֹא אֶל הַיְכָלוֹ הָאֲדוֹן אֲשֶׁר אַתֶּם מִבְקָשִׁים, וּמִלְאֵךְ הַבְּרִית אֲשֶׁר אַתֶּם חֹפְצִים הִנֵּה בָא, אָמַר ה' צְבָאוֹת". וכש"פְּתָאם" הוא יבוא כאמור, אז, ברגע – הקובע – הכל ההוא, כל מה שהשקענו בבנינו – בסבלנות, באהבה, בכבוד אמיתי, בהבנה עמוקה לתפקיד הקשה קשה מאוד שמוטל עליהם, – יכריע אז את הכף, לבקוע את סגור הקליפות הכולאות את הניצוץ האלוקי שבמרכז נשמתם.

ואז, ברגע ההכרעה של "...אֵלֶּה לְחַיֵּי עוֹלָם, וְאֵלֶּה לְחַרְפוֹת לְדִרְאוֹן עוֹלָם" (בסוף ספר דניאל), האהבה שלנו אל בנינו תשאיר אותם תחת כנפי השכינה "לְחַיֵּי עוֹלָם". והאבות והאמהות "הַמְשַׁכְּלִים" את בניהם ובנותיהם, יזכו להמשך נבואת דניאל ו"יִזְהָרוּ כְּזֶהָר הָרְקִיעַ", כן יהי רצון בקרוב בימינו אמן.

עמותת "ביחד" - תנועת בעלי התשובה בישראל,
הקימה את מרכז "מענה" להדרכה וסיוע לבעלי תשובה.

המרכז פועל בהדרכת הגאון רבי מרדכי אוירבך שליט"א
ובליווי הרב אורי זוהר.

מרכז "מענה" הוא הארגון היחיד בארץ
שמסייע לבעלי ובעלות תשובה בכל אתגרי החיים,
ללא תשלום ובאופן המותאם לתנועת התשובה.

פעילויות המרכז:

- קו טלפוני לסיוע ויעוץ לבעלי תשובה
- שיבוץ נערים ונערות למוסדות חינוך
- טיפול זוגי מקצועי (בחינם או מסובסד)
- יעוץ אישי והכוונה בתחום התעסוקה
- סדנאות בתחומי חינוך ותעסוקה ברחבי
הארץ עם הרב אורי זוהר ורבנים ומומחים
נוספים

מרכז מענה

כולנו יודעים שמקריאה אחת של חוברת קשה ליצור שינוי תפיסה. הספר הזה מצליח לחבר מקורות תורניים לגישה, לדייק אותה ולמקד אותה, אבל כדי שהדברים ירדו אל הלב, דרוש עוד. נמליץ בחום שלא להסתפק רק בקריאת הספר, אלא לחפש עוד חומרים וספרים בנושא. ללמוד אותם, לשמוע, להרחיב. זה נותן כח, זה נותן השראה, זה נותן רעיונות. נמליץ על כמה מקורות רלבנטיים שכדאי להכיר וללמוד.

- שיעורי שמע של הרב אורי זוהר בנושא. עשרות שיעורים, שמסייעים להבין ולהפנים ◀ השיעורים זמינים בדיסק מיוחד אותו ניתן לרכוש ב'מרכז מענה': 02-8080300 / או להאזין בקו המידע: 077-2299444
-

- בספר הנפלא: "לתת אמון ולחנך באהבה" שמרכז דברי רבותינו מכל המגזרים בתחום זה של קבלה והכלה, סבלנות ועידוד. אוצר מרוכז של מקורות, ציטוטים, וסיפורים אמיתיים מגדולי ישראל בתחום זה ◀ ניתן להשיג בטלפון: 02-5382859 / 03-6769978 / 054-8446691
-

- נעה ירון-דיין, כתבה ספר עלילתי בשם: "שירה-גאולה", שבו היא מיטיבה לתאר ולהחיות את המצב הזה, דרך סיפור שמסופר מנקודת המבט של נערה כזאת, שעוזר להבין עד כמה הנוער הזה אנוס. ספר כואב ולא קל, שניתן ללמוד ממנו מנקודת מבט לא שגרתית.
-

- שיעורי שמע של הרב יחיאל יעקובזון ◀ ניתן להוריד באתר 'קול הלשון' או לשמוע במרכזיית הטלפון שלהם: 03-6171111 שלוחה: 15711
-

- בנושאים המיוחדים לבעלי תשובה, כמו הקשר עם העבר (שמשפיע ומקרין, בין אם הוא מוחצן ובין אם הוא מודחק) או השתדלות ופרנסה, בשני חלקי הספר: "מקום שבעלי תשובה עומדים" של הרב דן טיומקין ◀ ניתן להשיג: בחנויות הספרים / ב"הידברות שופס" / ב'מרכז מענה': 02-8080300

- בנושאי חינוך, בספר "שתולים בבית השם" של הרב יחיאל פליסקין (חלק א' למחנכים ובקרב חלק ב' להורים, ספר מלא עצות מעשיות נפלאות)

- בעניני זוגיות, שגם זה תחום שמשפיע בצורה ישירה על אוירת הבית והכח להחזיק מעמד, מומלץ לעיין בספר "בנין הבית" של הרב משה אהרן שוחוטוביץ. העיסוק בנושא יתן השראה לרעיונות פרקטיים, ויתן כח להמשיך ולהשקיע גם ברגעים הקשים ◀ ניתן להשיג: בחנויות הספרים / או בטלפון:

050-4110158

שנוזכה כולנו להרבה נחת!

למאמרים, קטעי וידאו וחומרים נוספים בנושאים אלה, ניתן
להיכנס לאתר 'מרכז מענה' - www.maane.info

